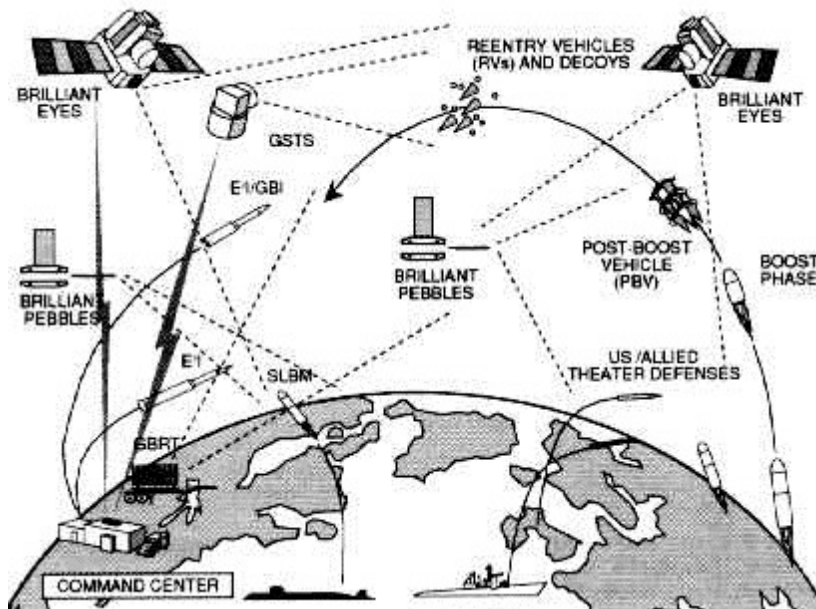

Reagan: Atomvåpen og SDI

Inge Tunheim

Masteroppgave i Historie

Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier

Universitetet i Oslo

Høst 2010

Forord

Først og fremst vil jeg takke min veileder Geir Lundestad for oppfølging og nyttige kommentarer gjennom mitt arbeide med avhandlingen. Videre vil jeg takke min samboer Hilde for hennes støtte gjennom tiden dette arbeidet har pågått. Takk også til mor og far som har støttet meg økonomisk slik at dette arbeidet kunne gjennomføres. Til slutt en takk til folkene på pauserommet for den utenomfaglige praten.

Inge Tunheim

9.11.2010

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	5
Problemstillinger.....	7
Tidligere forskning.....	7
Kilder.....	10
Metode.....	11
Kapitlene	13
2 Reagan trer frem.....	14
Reagan blir et kjent fjes.....	15
Politikeren Reagan trer frem.....	15
California	18
Utenrikspolitisk visjon.....	19
Presidentvalgkampen 1976.....	20
Valgnederlaget i 1976.....	22
Tidlige forsøk på å omgå MAD.....	24
Oppsummering.....	25
3 Veien til presidentembedet.....	26
Proessen begynner.....	26
SALT kritikken.....	28
Hvordan gjenvinne styrke?.....	31
Reagan og MAD.....	33
Hvordan forholde seg til Sovjetunionen?.....	36
Rakettskjold?.....	37
Oppsummering	40
4 Første Presidentår.....	42
Forsvarsoppbygningen.....	42
Rakettforsvar.....	46
Hvordan forklare forsvarsoppbygningen?.....	48
Opprustning for forhandling av nedrustning?.....	50
Opprustning for å svekke Sovjet?.....	52
Motstridende signaler?.....	54
Fokuset rundt atomvåpen.....	55
Oppsummering	57
5 Andre Presidentår	59
Resultatet av forsvarsoppbyggingen.....	59
Sprikende uttalelser.....	61
Nedrustning bare i ordet?	64
Faktiske reduksjoner?.....	66
Middel for å gjøre atomvåpnene impotente?.....	69
Rakettforsvar ikke veien å gå?.....	71
Veien holdes åpen?.....	73
Oppsummering	74
6 Tredje Presidentår.....	75
Var rakettforsvar planen?.....	75
Offentlig vs. privat	79
23. mars 1983.....	82
Det fortsatte problemet fra øst.....	84
SDI og hva det innebar.....	85
Bort med alle atomvåpnene?	88

Hva skjedde etter 23. mars 1983.....	90
Oppsummering	96
7Reagan, atomvåpen og SDI – konklusjon.....	97
Ønsket Reagan å kvitte seg med atomvåpnene?.....	98
Nedrustning gjennom forhandlinger?.....	100
Hvorfor SDI, og hva med nedrustningen?	102
Reagan, en atomvåpenmotstander?.....	104
Hvordan fremstår den Reagan jeg har funnet i forholdt til den tidligere litteraturen?.....	105
Kilder og Litteratur.....	108
Nettbaserte kilder:.....	108
Litteratur.....	109

1 Innledning

Ronald Reagans presidentperiode har etter Reagans avgang blitt gjenstand for stor debatt, ikke minst på det utenrikspolitiske feltet. Var Reagan mannen som startet prosessen med å gjøre slutt på den kalde krigen, eller var han bare på rett sted til rett tid? Reagans liv kan på mange måter sies å være selve kroneksempelen på den amerikanske drømmen. Han vokste opp i arbeiderklassens trange kår, ble en kjent skuespiller, og endte til som slutt president i verdens mektigste nasjon, USA. Da Reagan gikk av som president i 1989, var det vanskelig å gripe hans ettermæle. Hadde Reagan gjennom sin politikk forårsaket begynnelsen på slutten av den kalde krigen, og hadde han samtidig lagt grunnlaget for en verden hvor atomvåpnene var i ferd med å bli impotente og foreldete?

Reagan kom ved sin inntreden som USAs president til å igangsette det som i ettertid har blitt omtalt som den største militæropprustningen av en nasjon i fredstid. USA hadde ifølge Reagan tapt terreng i forhold til Sovjetunionen, og landet var i ferd med å miste sin militære overlegenhet. Derfor måtte USA begynne prosessen med å gjenreise forsvaret. For å kompensere for det Reagan mente hadde vært manglede vilje til å satse på forsvaret, var planen at USA skulle intensivere byggingen av blant annet nye og større atomraketter. Denne satsningen skulle sikre at USAs strategiske forsvar ville sitte igjen med en såkalt «margin of safety». Den massive økningen av midler til forsvaret gikk ikke upåaktet hen, hverken innenlands eller utenfor landets grenser. På tross av protester fra anti-atomvåpengrupperinger, og økende skepsis fra Sovjetunionen, var det ingenting som så ut til å stoppe presidentens planer. Nærmest ved enhver anledning hvor atomvåpen ble nevnt stod Reagan fram og ville ha en økning i antallet.

På den ene siden ledet Reagan selv ledet an i kampen for en økning i USAs atomstyrke. På den andre siden tok han også ofte til ordet for å starte en nedrustning av de samme våpnene. Det fremstod dermed ved flere anledninger som uforklarlig hva det var Reagan egentlig ville. Når og hvordan denne kombinasjonen av opp- og nedrustning skulle gjennomføres fremstod i de fleste sammenhenger som ubesvart og uklart. På toppen av dette kom Reagan til å lansere en visjon som, hvis den lot seg gjennomføre, totalt ville endre USAs strategiske forhold til omverdenen.

Den 23. mars 1983 lanserte Reagan visjonen om et rakettforsvarssystem som en gang i fremtiden skulle kunne beskytte USA mot fiendtlige strategiske atomraketter. Denne visjonen, kjent som SDI (Strategic Defense Initiative), kom ikke bare til å utfordre USAs forpliktelser overfor den

såkalte ABM-avtalen (Anti-Ballistic Missile Treaty), den kom også til å bli et stridstema i forholdet mellom Reagan og flere av Sovjetunionens generalsekretærer, da spesielt Mikhail Gorbatsjov. Muligheten til å utvikle et rakettforsvar hadde blitt tatt opp av en rekke tidlige amerikanske presidenter, men temaet hadde ligget nærmest dødt etter inngåelsen av ABM-avtalen i 1972.

Hvis denne visjonen om et rakettforsvar en gang utviklet seg til å bli en realitet ville den ikke bare gjøre USA teoretisk usårbar, slik USA tidligere hadde vært da landet ble beskyttet av de to verdenshavene. Visjonen ville også kunne legge kraftige begrensninger på atomvåpnenes rolle. Et rakettforsvar kunne innlede begynnelsen på slutten for avskrekkingen, kjent som MAD (Mutual assured destruction), som frem til Reagans visjon stod mellom verden og dens undergang. En av de mange utfordringene SDI brakte med seg, var blant annet hvordan SDI ville påvirke forholdet mellom USA og Sovjetunionen. Rent teoretisk kunne et slikt rakettforsvar være middelet som ville gjøre slutt på trusselen fra Sovjet, men det kunne også være middelet som tok brodden av alle atomvåpnenes makt.

SDI ble raskt etter at sin inntreden omdøpt til «Star Wars» av pressen. Mye av grunnen til dette var den avanserte teknologien som et slikt system antageligvis ville trenge for å fungere i henhold til Reagans ide. Reagan selv var svært sparsommelig med antydninger om hvordan denne ideen skulle fungere i praksis, med unntak selvfølgelig av at dens hensikt skulle være å stoppe innkommende atomraketter fra å treffe det amerikanske fastlandet. SDI fikk ingen klar tidsramme for ferdigstilling da teknologien som trengtes for dette, ikke fantes, men måtte skapes. Dermed ville USA i uoverskuelig fremtid fortsatt måtte belage seg på atomvåpen for å sikre sin videre eksistens.

Oppgavens hovedtyngde ligger i perioden fra Reagan stilte til valg som president i 1980 til SDI ble lansert den 23. mars 1983. Jeg har valgt å avslutte etter lanseringen av SDI fordi det da ikke var noen vei tilbake. Når katten først var sluppet ut av sekken ville det være nærmest umulig å putte den tilbake. SDI kom til å påvirke, og være en del av, Reagan administrasjonens videre strategi helt til presidenten gikk av i 1989. Utfallet av blant annet Reykjavik-toppmøtet var på mange måter konsekvensen av at SDI hadde blitt lansert.

Avhandlingens omfang er også en begrensende faktor. Ved å behandle de resterende årene av Reagans presidentperiode slik de er beskrevet gjennom min avhandling ville den rett og slett bli for lang. Tidsperspektivet er også slik at jeg har måtte velge å begrense meg. Derfor følger en kort gjennomgang av hendelsene som fulgte etter 1983. Ved å gå litt tilbake til perioden før Reagan ble valgt til president vil jeg forsøke å tegne et bilde av Reagans forhold til atomvåpen. Jeg vil også undersøke om det fantes noen tegn som tydet på at han hadde en plan om å iverksette et

rakettforsvar i løpet av sin presidentperiode. Var ideen om SDI noe som Reagan hadde båret med seg lenge, noe han hadde planlagt skulle bli en del av hans presidentperiode, eller kom SDI nærmest ut av det blå?

Problemstillinger

Det som i første omgang stod for meg som interessant, var å undersøke hvorfor Reagan ønsket å gå i gang med et slikt rakettforsvar. Hva var det som gjorde at han bestemte seg for å ta denne beslutningen. Var det Reagans ønske om å gjøre slutt på den årelange trusselen fra Sovjetunionen, eller ønsket han rett og slett å gjøre slutt på trusselen fra atomvåpnene som sådan? Reagan kom til å lede USA gjennom, det som i ettertid har blitt ansett som, en av de største militæropprustningene i fredstid. Det vil derfor være interessant å se på hvordan Reagan forklarte denne opprustningen. Var Reagans mål å sikre USA, og den frie verdens eksistens, ved å produsere og besitte flere atomvåpen enn Sovjet slik at dommedag ikke kom? Spurt annerledes: Var målsetningen å gjenreise USA til å igjen bli verdens ledende supermakt, en posisjon som tidligere presidenter ifølge Reagan hadde skuslet bort. Ønsket Reagan å bruke denne opprustningen til å legge press på Sovjet, et press som en gang i fremtiden skulle lede til forhandlinger om reduksjoner i de to supermaktens atomvåpenarsenal?

Hvordan passet i så tilfelle SDI inn i denne problemstillingen? Var Reagans egentlige mål å gjøre en faktisk slutt på atomvåpnene gjennom nedrustning, og til syvende og sist trygge det hele med en salgs forsvarsparaply, eller var SDI en overraskende brikke i spillet for å gjøre Sovjet ufarlig? I tillegg vil det også være interessant å undersøke om det fantes en underliggende personlig begrunnelse fra Reagans side for å lansere SDI. Lanserte Reagan SDI på bakgrunn av at han selv hadde et ønske om å avskaffe alle atomvåpen? Hvis dette var tilfellet, hvorfor kom Reagan da til å basere store deler av sin opprustning på nye og forbedrete atomvåpen? Var Reagan mest opptatt av opprustning for å føre USA tilbake til hva han mente var landets rettmessige plass som verdens eneste supermakt, eller ble Reagan misforstått? Var Reagans langsiktige plan egentlig å ruste opp, for deretter å forhandle frem betydelige reduksjoner i atomvåpenbeholdningen, for så om mulig kvitte seg med atomvåpnene totalt? Hadde Reagan egentlig noen overordnet plan?

Tidligere forskning

Mye har blitt skrevet om Ronald Reagan og hans forhold til atomvåpen. Det interessante med denne litteraturen er hvor mange forskjellige oppfatninger det er av Reagan og hans forhold disse våpnene. En av de mest omfattende studiene av dette emnet er Frances Fitzgeralds bok, *Way out there in the*

blue.¹ Denne boken tar for seg store deler av Reagans liv med tilbakeblikk på hans barndom, frem til presidentperioden hans ble avsluttet. Bokens hovedfokus er å forsøke å forklare SDI og omstendighetene omkring dette prosjektet. Reagan fremstilles på mange måter som en tidvis dyktig politiker, men som samtidig også distansert fra sin egen administrasjon og den politikk som skulle føres. Fitzgerald tar for seg disse forholdene innad i administrasjonen, og viser hvordan Reagan forholdt seg til disse. Boken viser også hvordan Reagan egenhendig kom frem til sin ide om SDI, et prosjekt som kunne samle nasjonen, men som var basert på ønsker og drømmer, ikke virkelighet. Videre følger boken Reagan og hans rådgivere i administrasjonen gjennom deres arbeid med å utvikle og holde ved like presidentens visjon. Fitzgeralds bok gir en grundig analyse av hvorfor Reagan lanserte SDI. Hun tar for seg forskjellige motiver, slik som filmer Reagan selv har spilt i, kommunisthat og nasjonal misjon for å finne bakgrunnen for SDI.² Reagan fremstilles til tider som virkelighetsfjern, men i tillegg også som pragmatisk og forhandlingsvillig.

Det finnes nesten like mange versjoner av Reagan som det finnes bøker om han. I *Ronald Reagan and his quest to abolish nuclear weapons*³ fremstiller Paul Lettow Reagan som en fremtredende atomvåpenmotstander. Reagan skal, i følge Lettow, ha blitt motstander av atomvåpen allerede etter at de to atombombene ble sluppet over Japan under den andre verdenskrigen.⁴ Etter dette ble Reagan overbevist om at den eneste måten verden kunne oppleve fred var ved å eliminere alle verdens atomvåpen. Selve realiseringen av dette var Reagans igangsettelse av SDI. Lettows bilde av Reagan blir derfor et bilde av en mann med en klar visjon, en verden hvor atomvåpenes rolle var utspilt.⁵ Reagans massive oppbygning av atomvåpen var derfor ment som en klar plan for å vise Sovjet at våpenkappløpet ikke kunne vinnes. Den beste løsningen for Sovjet ville være atomvåpenreduksjoner, slik at de ikke trengte å stå frem som taperen i dette kappløpet.⁶

Lettow er ikke den eneste som beskriver Reagan som en mann med en fastlagt plan. Dinesh D'Souza beskriver i sin bok *Ronald Reagan, How an Ordinary Man Became an Extraordinary Leader*⁷, hvordan Reagan gjennom hele sitt presidentskap hadde en klar visjon. Denne visjonen var rettet mot å plassere Sovjetunionen på historiens søppelhaug. I boken fremstilles Reagan som en visjonær, en som på mange måter vant den kalde krigen gjennom å fornye troen på Amerika, og ikke minst trygget demokratiet. Reagan var ifølge forfatteren en mann som ikke overkompliserte saker, men la de frem slik han selv mente det ville være mest fornuftig. For å forklare Reagans

¹ Frances Fitzgerald, *Way Out There In The Blue, Reagan, Star Wars And The End Of The Cold War*, Simon & Schuster, New York, 2000

² Fitzgerald, *Way Out There In The Blue*, s. 38

³ Paul Lettow, *Ronald Reagan And His Quest To Abolish Nuclear Weapons*, Random House, New York, 2005

⁴ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 4

⁵ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest* s. 9

⁶ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest* s. 16

⁷ Dinesh D'Souza, *How an Ordinary Man Became an Extraordinary Leader*, The Free Press, New York, 1997

igangsettelse av SDI trekker D'Souza frem Reagans moral. D'Souza mener at Reagan lanserte SDI fordi det var moralsk uforsvarlig for USA som nasjon å være i stilling som gjorde landet forsvarsløst mot et sovjetisk atomangrep.⁸ På denne måten blir ikke SDI bare et middel for å legge press på Sovjet, eller gjøre faren for atomangrep mindre. SDI blir her et spørsmål om moral, ikke realpolitikk eller en ønskedrøm. D'Souzas tolkning av Reagan gir et bilde en mann som gjennom sin klare og tydelige visjon ledet USA ut av en økonomisk krise og til slutt stod igjen som vinneren av den kalde krigen.

En av de mest omfattende beskrivelsene av Reagan er Lou Cannons biografi, *President Reagan, The Role Of A Lifetime*⁹ Cannon forholder seg til hele Reagans presidentperiode, og ser derfor ikke utelukkende på en ting. Ut fra dette tegner Cannon sitt bilde av presidenten. På flere områder beskrives Reagan som avhengig av sine nærmeste medhjelpere. Reagans kone nevnes som en person med særdeles viktig innflytelse på hans liv. Reagans optimisme nevnes også av Cannon for best å forklare presidenten. Reagan var et levende bilde på alt hva USA stod for. Reagan beskrives som en mann som lot seg styre gjennom et kompass av personlige overbevisninger. Ifølge Cannon var SDI et godt eksempel på dette. Reagan hadde evnen til å se for seg verden på flere måter, blant annet hvordan verden skulle se ut, hvordan den kunne være, og hvordan verden faktisk var. SDI ville realisere en av disse verdene som Reagan ønsket, en verden uten atomvåpen.¹⁰ Cannon trekker frem Reagans overbevisninger som essensielle for å forstå ham. Disse overbevisningene trengte ikke stemme overens med virkeligheten, men for Reagan fremstod de likevel som riktige. Derfor var Reagan overbevist om at en omfattende atomvåpenproduksjon ville presse sovjeterne til forhandlingsbordet, at amerikanske forskere ville klare å utvikle et forsvar mot raketter, og at Sovjetunionen før eller siden ville kollapse og friheten seire.

Litteraturen inneholder dermed, som vist, en rekke forskjellige tolkninger av Reagan, og hvorfor han handlet som han gjorde. Litteraturen er også meget omfattende, og det som er nevnt her er kun en dråpe i havet. Det har derfor ikke vært mulig å komme seg igjennom alt dette, med tanke på tidsperspektivet jeg har hatt til denne avhandlingen. Siden det finnes så mange forskjellige fortolkninger av Reagan vil det derfor være interessant selv å finne ut om disse gir et godt bilde, eller om de vurderingene som er trukket frem, kan tolkes på en annen måte. Min avhandling vil vurdere disse ulike fremstillingene ved å se på hva Reagan faktisk sa, og gjorde. Ved å følge Reagan og hans uttalelser fra sin spede begynnelse til lanseringen av SDI, har jeg til hensikt å se hvilke av disse vurderingene av Reagan som stemmer, eller om det fantes en annen Reagan.

Jeg har valgt den ovenfornevnte litteraturen fordi den viser hvordan Reagan kan fremstilles

⁸ D'Souza, *How an Ordinary Man Became*, s. 190

⁹ Lou Cannon, *President Reagan The Role of a Lifetime*, Simon & Schuster, New York, 1991

¹⁰ Cannon, *President Reagan*, s. 281

på forskjellige måter. Frances Fitzgeralds bok har jeg valgt fordi den er en av de bøkene som best beskriver SDI. Få andre bøker har fulgt Reagans SDI slik Fitzgerald gjør det i sin bok. På det samme grunnlaget har jeg valgt Lou Cannons bok. Hans bok er ansett som en av de beste biografiene som er skrevet om Reagan. Cannon fulgte, som journalist, Reagan tett allerede fra han var guvernør i California og til hans presidentperiode var over.

Paul Lettows bok er tatt med fordi den fremstiller Reagan som en mann med en klar og tydelig plan. Lettow beskriver hvordan Reagan hadde et personlig ønske om å gjøre seg av med atomvåpnene allerede fra atombombene over Japan ble sluppet. Det vil derfor være interessant å undersøke hva Lettow kommer frem til, og om dette sammenfaller med hva jeg selv ønsker å finne ut – om Reagans politikk var konsekvent rettet inn mot å gjøre seg av med atomvåpnene. D'Souzas har blitt inkludert fordi han beskriver Reagan som en planbevisst og målrettet president. D'Souzas Reagan er, i motsetning til Lettows, ikke styrt av de samme målene, selv om fremferden til tider kan sammenlignes. D'Souza bruker drømmen om en demokratisk verden, og den moralske forkasteligheten MAD representerer, for å beskrive Reagans valg. Både Lettow og D'Souza mener Reagan fulgte en plan, men planen peker i forskjellige retninger, etter deres syn.

Jeg har derfor brukt den ovenfornevnte litteraturen for å gi et bilde av hvordan Reagan og hans politikk kan tolkes i forskjellige retninger. Der hvor enkelte ser en mann som hatet atomvåpen, ser en annen en mann som lot moralen styre sin valg. Litteraturen behandler også emner som jeg i min avhandling ønsker å komme til bunns i. Slik sett, mener jeg, at de ovenfornevnte bøkene kan gi en god bakgrunn for å besvare mine spørsmål

Kilder

Kildetilfanget rundt Ronald Reagan er meget omfattende. De fleste av kildene kan finnes i president Reagans eget bibliotek i Sim Valley, California. På dette bibliotekets hjemmesider har flere av kildene blitt publisert elektronisk. I denne avhandlingen har jeg forholdt meg til et begrenset utvalg av de kildene som er tilgjengelige i forbindelse med Reagan. Jeg har ikke begitt meg ut på reise til arkivene som finnes i USA. Hovedgrunnen til dette er at store deler av kildematerialet fortsatt ikke er nedgradert. De fleste av kildene som finnes om Reagan baserer seg på intervjuer med tidligere medlemmer av hans administrasjon. Flere av medlemmene i administrasjonen har også gitt ut bøker som omhandler deres tid i det hvite hus, sammen med Reagan. Det som finnes av ferdig nedgraderte kilder er stort sett allerede publisert, og ligger tilgjengelig ute på internett.

Jeg har først og fremst forholdt meg til Reagans «public papers». Dette er en samling av alle uttalelser Reagan kom med i sine åtte år som president. Public papers kan søkes opp på Reagan

bibliotekets nettside¹¹, og er oppført kronologisk fra Reagan ble sverget inn som president til han gikk av.

I tillegg til Reagans uttalelser som president finnes det også på bibliotekets nettsider taler som Reagan holdt i tiden før han ble president, blant annet fra guvernørtiden, og noen før den tid igjen. Jeg også benyttet andre databaser, hvor flere av Reagans taler og debatter fra før han var president har blitt gjort tilgjengelig digitalt. Disse blir referert til i fotnotene underveis i kapitlene.

Jeg har også brukt flere av Reagans personlige kilder. Blant de mest omfattende av disse er Reagans personlige dagbok.¹² I denne dagboken har Reagan skrevet korte oppsummeringer av nesten hver eneste dag i sin presidentperiode. I tillegg til dagboken har jeg også brukt Reagans personlige korrespondanse, som har blitt gitt ut i bokform.¹³ Dette er en enorm samling av brev som ikke bare omfatter presidentperioden, men strekker seg tilbake til Reagans dager i Hollywood.

Reagan var aktiv på skrivefronten ikke bare når det gjaldt dagbøker og brev. I perioden før valgkampen i 1980 holdt Reagan daglige fem-minutters radiotaler hvor han tok opp forskjellige emner i forberedelsene til valget. Disse talene er også publisert i boksform under tittelen, *Reagan In His Own Hand*.¹⁴ Disse radiotalene strekker seg fra perioden 1975-1979. De fleste av kildene jeg bruker i avhandlingen er dermed, for det meste, skrevet av Reagan selv, eller de er transkripsjoner av hans forskjellige uttalelser. Jeg har valgt å ikke basere meg for mye på gjengivelser av Reagans uttalelser fra andre personer. Dette er ikke gjort fordi jeg nødvendigvis skulle ha noen grunn til å mistro disse, men primært fordi jeg mener at jeg finner et bedre grunnlag i Reagans egne uttalelser.

Når det kommer til SDI har jeg trukket ut det jeg mener er relevant fra Reagans uttalelser. Jeg har også basert meg på sekundærlitteratur som beskriver emnet. Avhandlingen har ikke til hensikt å behandle SDIs teknologiske sider. De gangene det tekniske blir behandlet, er det kun for å forsøke å gi en kortfattet og generell forklaring på hvordan systemet var ment å fungere. De gangene SDI som system blir behandlet, vil det først og fremst omhandle hvilken rolle systemet kom til å få i det strategiske forholdet mellom USA og Sovjetunionen.

Metode

Gjennom avhandlingen kommer jeg til å forholde meg til sitater hentet fra Reagan selv. Da det meste av avhandlingen omhandler tiden Reagan var president, må jeg ta høyde for at de uttalelsene

¹¹ <http://www.reaganlibrary.com/>

¹² Ronald Reagan, *The Reagan Diaries*, Edited by Douglas Brinkley, HarperCollinsPublishers, New York, 2007

¹³ Ronald Reagan, *Reagan, A Life In Letters*, Edited With An Introduction And Commentary By Kiron K. Skinner, Annelise Anderson, Martin Anderson, With A Foreword By George P. Shultz, Free Press, New York, 2003

¹⁴ Ronald Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, Edited, with an introduction and commentary by Kiron K. Skinner, Annelise Anderson, Martin Anderson, with a Foreword by George P. Schultz, The Free Press, New York, 2001

han kom med i denne perioden, ikke nødvendigvis var skrevet av han selv. En presidents dag er full av møter og tilstelninger, noe som betyr at han ikke får tid til å sette seg ned for å skrive sine egne taler. Dette behøver ikke å bety at innholdet i disse talene ikke representerer Reagans meninger. Taleskriverne har selvfølgelig stor innflytelse på hvordan innholdet formuleres, men de kan selvsagt ikke skrive hva de selv vil. Det er presidenten, i dette tilfellet Reagan, som gir retningslinjene for hva som skal sies, og som under gjennomgangen av talene kan komme med innsigelser og omformuleringer.

Det må selvsagt tas høyde for at ekstreme uttalelser uansett retning antageligvis vil bli forsøkt tonet ned av rådgiverne. En må også ta høyde for hvem materialet er rettet mot. Noen ganger kan det være nasjonen, mens det i andre sammenhenger kan være unntatt offentligheten. Uttalelsene er også gitt i en tid da verden kunne oppleves som mer svart og hvit, slik det kunne fremstå da den kalde krigen fortsatt bestemte forholdet mellom USA og Sovjet. Sluttproduktet må uansett anees å være representativt for den som formidler det, i dette tilfellet Reagan. En tale presidenten holder, er jo alltid i siste instans presidentens ansvar.

Det vil også være viktig å skille mellom ferdigpreparerte taler og spørsmålsseanser med for eksempel journalister. Selv om pressekonferanser kan fremstå som mer lemfeldige med tanke på hva som blir sagt, er det i forbindelse med disse ofte gjort grundige forberedelser til hva som kan komme av spørsmål. Jeg vil uansett ta utgangspunkt i at dette materialet, selv om det kan være påvirket av andre i ulik grad, representerer store deler av Reagans meninger.

Når det gjelder blant annet dagboken må en nok ta høyde for at Reagan var klar over at denne en gang i fremtiden ville bli offentlig kjent og derfor ikke ville røpe for mye av hva som pågikk bak lukkede dører. På den andre siden kan en slik fremstilling gi et innblikk i hvilke følelser som kom til uttrykk fra dag til dag. Den personlige korrespondansen fremstår slik sett litt mer usikker. Det vil ikke være gitt at personlige brev en dag ville komme for dagen, men på tross av dette vil det ofte være usikkert hvor åpen Reagan gjennom brevbeskrivelser ville være med hva som foregikk innad i administrasjonen.

Uttalelser gitt da Reagan ikke hadde offentlige verv kan gi et mer åpent bilde av hans personlige overbevisninger. Reagans radiotaler var skrevet av Reagan selv, og gir dermed et godt innblikk i hvilke tanker og meninger han hadde. Disse er heller ikke bearbeidet av andre, slik senere uttalelser gjerne er. Disse talene kan dermed være en fruktbar kilde til sammenligning av hvordan enkeltelementer av Reagans uttalelser eventuelt ble tonet ned og forandret da han senere ble president.

Det vil også være viktig å understreke at uttalelsene til Reagan representerer verden slik Reagan selv så den. Kritik av, for eksempel, politiske motstandere behøver ikke ha grobunn i

virkeligheten. Derfor må uttalelsene betraktes som Reagans personlige meninger. Det vil også være avgjørende å sammenligne hva som ble sagt med hva som faktisk ble bestemt, og hva som til slutt ble gjort.

Kapitlene

Kapittel to vil i første rekke dreie seg om Reagan som person, og hans inntreden i den politiske verdenen. Kapitlet avsluttes med Reagans nederlag i valget i 1976. I dette kapitlet vil jeg også ta opp Reagans tidlige holding til blant annet atomvåpen og Sovjetunionen. Det gir også en kort gjennomgang av tidligere amerikanske forsøk på å utvikle et rakettforsvar. Kapittel tre tar for seg valgkampen i 1980 og hvordan Reagan forberedte seg til denne. Her vil jeg se på hva som var Reagans målsetninger ved en eventuell valgseier. Hvordan ville Reagan forholde seg til omverdenen, da spesielt til Sovjet? Jeg vil også undersøke Reagans retorikk om atomvåpen. Hvordan så han for seg utviklingen av det strategiske forsvaret? Jeg vil også se på hvorvidt rakettforsvar var en del av Reagans tidlige plattform. Kapittel fire tar for seg Reagans første år som president. Dette kapitlet fokuserer på hvordan Reagan så for seg at forsvaret skulle bygges opp. Sentralt i dette er Reagans syn på flere elementer i forholdet mellom USA og Sovjetunionen. Kapittel fem ser på Reagans andre presidentår. Her vil jeg se på resultatene av forsvarsoppbygningen, og også på hva som var viktigst for Reagan, opprustning eller nedrustning. Jeg vil også her se om det er noen utvikling som tyder på et rakettforsvar skulle utvikles. Kapittel seks tar for seg lanseringen av Reagans SDI. Hva var det egentlig Reagan ønsket? Kunne det legges mer i presidentens ord enn hva som egentlig ble sagt? Jeg vil også foreta en kort oppsummering av tiden etter at SDI ble lansert. I konklusjonen vil jeg forsøke å gi et svar på oppgavens problemstillinger basert på funnene i de foregående kapitlene.

2 Reagan trer frem

I would like to be president, because I would like to see this country become once again a country where a little six-year old girl can grow up knowing the same freedom that I knew when I was six years old, growing up in America.¹⁵

Ved sin inntreden på toppen av USAs politiske lederskap var det først og fremst som skuespiller de fleste kjente Ronald Reagan. Reagan ble den eldste presidenten i USAs historie da han i 1981 ble sverget inn. Han var da 70 år gammel. På tross av sin høye alder var dette kun Reagans andre offentlige politiske verv. Det første hadde vært som guvernør i delstaten California, i perioden 1966 til 1974. I løpet av sine åtte årene i presidentstolen ledet Reagan USA gjennom den største militære opprustningen nasjonen noen gang hadde opplevd i fredstid.

Gjennom avhandlingen vil jeg se nærmere på denne opprustningen. Min hensikt vil være å forsøke å forklare hvordan Reagan begrunnet denne opprustningen, og ikke minst hva som var målet med den. Jeg har også til hensikt å se på visjonen om våpenet som skulle gjøre atomraketten impotente og foreldete, SDI. Var SDI et middel for å styrke USA, eller var det virkelig som Reagan sa, et middel for å gjøre slutt på trusselen fra atomvåpnene. For å få en forståelse av Reagan som menneske vil jeg gjennom dette kapittelet foreta en kort oppsummering av personen Ronald Reagan. Kapittelet vil først og fremst omhandle tiden etter at han trådte inn i politikken verden, og avsluttes ved nederlaget i presidentvalgkampen i 1976.

Da jeg i avhandlingen har til hensikt å undersøke Reagans opprustningspolitikk, og behandle SDI i lys av dette, vil fokuset i dette kapittelet også være å finne Reagans syn på blant annet Sovjetunionen, atomvåpen, og om det finnes noen tegn som tydet på at han så for seg et forsvar mot raketter i perioden før han ble president. Jeg vil også kort komme inn på litt av den tidligere forskningen på rakettskjold i USA. Dette for å gi et inntrykk av hva Reagan kom til å begi seg inn på.

¹⁵ To Restore America, 31.3, 1976, http://www.pbs.org/wgbh/amex/presidents/40_reagan/psources/ps_restore.html, oppsøkt 15.04.2010

Reagan blir et kjent fjes

Det var først gjennom sin skuespillerkarriere at Ronald Reagan ble et kjent fjes for den amerikanske befolkningen. I tiden før gjennombruddet i Hollywood hadde Reagan livnært seg som sportskommentator på radio. Han tegnet sin første kontrakt med filmselskapet Warner Brothers i 1937. I løpet av tiden i Hollywood kom han til å spille i en rekke filmer. Den av filmene Reagan selv satt størst pris på var *Kings Row*. Så fornøyd var Reagan faktisk at han gav sin selvbiografi navn etter en av replikkene i filmen.¹⁶

Under den andre verdenskrigen laget Reagan instruksjonsfilmer for de amerikanske væpnede styrkene. På tross av at Reagan var løytnant i kavaleriet kunne han ikke bli sendt ut i strid, da han ikke hadde godt nok syn.¹⁷ Etter den andre verdenskrigen ble det færre spillejobber. Reagan hadde blitt valgt til leder av Screen Actors Guild (SAG), og dette engasjementet tok mye av hans tid. Omsider kom Reagan til å skrive beite fra det store lerret til fjernsynet. Reagan begynte å arbeide for selskapet General Electric (GE) i 1954.

Jobben i GE bestod i å reise rundt på selskapets mange fabrikker hvor Reagan holdt taler, og snakket med de ansatte.¹⁸ I tillegg til dette ble han også en del av selskapets nye fjernsynsserie, The General Electric Theater. Han kom til å bli i denne jobben i ni år, frem til 1962. Etter dette spilte han inn sin siste film, *The Killers* i 1964.¹⁹ Filmen ble ingen suksess, men selv om en karriere var i ferd med å ta slutt, begynte snart en annen.

Politikeren Reagan trer frem

Reagan hadde gjennom store deler av sitt liv vært tilknyttet det demokratiske partiet. Allerede i 1929, 18 år gammel, hadde Reagan blitt medlem hos demokratene. Bakgrunnen for denne partitilhørigheten lå blant annet i Reagans beundring av tidligere president, Franklin D. Roosevelt. I 1962 byttet Reagan side og gikk over til det republikanske partiet. Reagan hadde ifølge seg selv ikke forandret sitt politiske ståsted, men han var av den oppfatning at det demokratiske partiet hadde forandret sitt.²⁰

Partiskiftet kom i utgangspunktet lovlig sent. Reagan hadde allerede tidligere engasjert seg som en ivrig tilhenger av det republikanske partiet. Det var de klassiske republikanske verdiene Reagan kjempet for, mindre involvering fra styresmaktene i folks hverdag, lavere skatter og

¹⁶ *Where's the Rest of Me* kom ut i 1965. Tittelen var et sitat fra karakteren Reagan spilte. Sitatet ble ytret da Reagans karakter våknet etter en operasjon, og oppdaget at beinene hans hadde blitt operert bort.

¹⁷ Ronald Reagan, *An American Life*, Simon And Schuster, New York, 1990 s. 96

¹⁸ Reagan, *An American Life*, s. 126

¹⁹ Reagan, *An American Life*, s. 138

²⁰ Edward M. Yager, *Ronald Reagan's journey, Democrat to Republican*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, Lanham, Maryland, 2006, s. 5

gjennomføringen av et balansert budsjett.²¹ Gjennombruddet i den politiske verden kom med talen «A Time For Choosing,» holdt i 1964. Dette var en støtteerklæring til den republikanske presidentkandidaten Barry Goldwater.

Selv om talen ikke brakte Goldwater til presidentembetet viste den at Reagan var en dyktig taler. Talen alene brakte heller ikke Reagan til guvernørstolen, men den sørget for at folk fikk øynene opp for den tidligere skuespilleren.²² På tross av at talen var ment å fremme Goldwaters kamp for presidentembetet gav den også et innblikk i hvordan Reagan tolket forskjellige utenrikspolitiske hendelser. Her fikk en blant annet innblikk i hva Reagan mente om Sovjetunionen, og den kalde krigen. Talen var i utgangspunktet en sammenslåing av tidligere taler Reagan hadde holdt på de forskjellige fabrikkene til GE. Gjennom tiden i GE hadde Reagan gjennom en rekke år revidert og finpusset talen slik at den fremstod mer eller mindre slik han kom til å fremføre den i 1964.

Den tøffe linjen Reagan kom til å føre ovenfor Sovjet i sin presidentperiode lå allerede her innbakt i store deler av hans retorikk. Her kunne en blant annet få et innblikk i hva Reagan mente om ettergivenhet ovenfor Sovjetregimet:

We cannot buy our security, our freedom from the threat of the bomb by committing an immorality so great as saying to a billion human beings now enslaved behind the Iron Curtain, "Give up your dreams of freedom because to save our own skins, we're willing to make a deal with your slave masters."²³

Reagan fremstod dermed tidlig som en person som ønsket å sette tøffe krav til Sovjet. Han virket særdeles skeptisk til å inngå avtaler med et regime som undertrykket sin egen befolkning. Dette var ifølge Reagan selv en politikk som tilhørte liberalistene i politikken.

Ved å inngå avtaler med Sovjetunionen hadde USA ifølge Reagan begynt på veien mot sitt eget nederlag. Hvis denne trenden fortsatte ville Sovjet før eller siden komme i en posisjon hvor de ville kunne tvinge amerikanerne i kne. Det var ingen ting i veien med å søke fred i seg selv mente Reagan, men fred med Sovjet skulle ikke komme som en følge av forhandlinger, det var fienden som skulle tvinges i kne. «*There's no argument over the choice between peace and war, but there's only one guaranteed way you can have peace—and you can have it in the next second—surrender.*»²⁴ Reagan var på dette tidspunktet ikke i en politisk situasjon som styrte ordvalgene hans. Han talte på egne vegne, på vegne av Goldwater. Dermed kunne Reagan, om mulig, tillate seg å

²¹ Yager, *Ronald Reagan's journey*, s. 6

²² William E. Pemberton, *Exit With Honor, The Life And Presidency of Ronald Reagan*, M. E. Sharpe, Inc, New York 1997, s. 64

²³ A Time For Choosing, 27 oktober, 1964, Ronald Reagan Public Papers

²⁴ A Time For Choosing, 1964

bruke sterkere ord enn hva han ellers ville ha gjort. Hvis Reagan derimot virkelig var så standhaftig på at fred kun kunne komme gjennom en overgivelse fra fiendens side, ville veien til krig være relativt kort. Uansett viste disse uttalelsene at Reagan allerede i 1964 hadde klare holdninger til hvordan Sovjetunionen burde behandles.

Mistroen til kommunismen hadde vokst frem hos Reagan gjennom tiden i Hollywood. Der hadde han, i følge seg selv, fått føle på kroppen hva kommunistene var villige til å gjøre for å fremme sin egen sak. Reagan hadde vært med på å få flere antatte kommunister fjernet fra sine stillinger, og han hadde også fungert som informant for FBI ved flere anledninger.²⁵ Da Reagan i 1957 holdt en tale for avgangsklassen på sin gamle skole, Eureka College, forklarte han om de onde intensjonene kommunistene brakte med seg til Hollywood: *«In a phase of this struggle not widely known, some of us came toe to toe with this enemy this evil force in our own community in Hollywood, and make no mistake about it, this is an evil force.»*²⁶

Allerede i 1957 var Reagan av den oppfatning at kommunismen var kilden til alt ondt i verden. Det virket også viktig for Reagan å presisere at kampen mot kommunismen ikke var en fjern strid som utspant seg langt utenfor landets grenser. Kommunistene kunne, og hadde allerede, funnet veien inn i Amerika. Denne omtalen av Sovjet, og kommunismen, var nærmest den samme formuleringen Reagan senere kom til å bruke i det som i ettertid ble kjent som «Evil Empire» talen i 1983.²⁷ Denne uttalelsen kan trekkes frem for å vise Reagans vedvarende holdning til Sovjetunionen. Fra 1957 til 1983 hadde han tilsynelatende ikke forandret på sitt inntrykk av sovjetregimet. Kommunismen, og Sovjet, kunne på denne måten nærmest fremstå som en verkebyll på Reagans sinn.

Etter at Reagan hadde holdt talen, A Time For Choosing, ble han forespurt om å stille til valg som guvernør i California. Han hadde vært opptatt av politikk i hele sitt liv, men han mente selv at han ikke var noen politiker. Under en tale til en forsamling studenter i 1966 ytret Reagan de ordene som han ved flere anledninger ville bruke om seg selv. *«To begin with--I am not a politician. I am an ordinary citizen with a deep-seated belief that much of what troubles us has been brought about by politicians.»*²⁸

Ved å ta avstand fra politikken kunne Reagan fremstille seg selv som en slags borgerpolitiker, en som skulle bruke sin folkelige sunne fornuft til å rydde opp etter de profesjonelle politikerne. Det var således ingen grenser for hva enkeltindividet kunne utrette hvis de statlige hindringene ble fjernet. Dette kom til å forbli Reagans politiske standpunkt under valgkampen. Selv

²⁵ Pemberton, *Exit With Honor*, s. 31

²⁶ Your America to be Free, 1957, http://reagan2020.us/speeches/Your_America_to_be_Free.asp, oppsøkt 15.04.2010

²⁷ Remarks at the Annual Convention of the National Association of Evangelicals in Orlando, Florida, 8 mars 1983, Ronald Reagan Public Papers

²⁸ The Creative Society, 19.4, 1966, <http://www.freerepublic.com/focus/news/742041/posts>, oppsøkt 20.04.2010

om han ikke ble tatt seriøst av sine politiske utfordrere, var befolkningen mer lydhare. Da folket gikk til valgurnene var det borgerpolitikeren Reagan som fikk flest stemmer.

California

I 1966 etter valgseiere stod Reagan frem som guvernør i USAs rikeste delstat, California. I kampen om guvernørembetet kom Reagan til å ta i bruk mange av de samme argumentene som han senere brukte i presidentvalgkampen. Disse argumentene var å senke skattene, redusere størrelsen på byråkratiet og ikke minst redusere selve statsadministrasjonen. En av utfordringene for den nye administrasjonen var at flere av dem ikke hadde noen erfaring på dette feltet.

Reagan, som den borgerpolitikeren han var, ga administrasjonen stort ansvar. På toppen satt Reagan selv. Under seg hadde han en stab som ledet forskjellige departement. De delte seg i mellom på grovarbeidet. Reagan delegerte arbeidsoppgaver til staben, og ga de retningslinjer som de skulle følge. Reagan selv var angivelig lite interessert i detaljer. Dermed fikk stabslederne stor frihet til å utarbeide de forskjellige oppgavene de hadde blitt tildelt.²⁹ Denne frihet gav staben store muligheter til å påvirke hva slags politikk administrasjonen kom til å føre, men siden Reagan ikke direkte uttrykte hva han ønsket var det også vanskelig å komme frem til løsninger som sjefen likte. Da de forskjellige stabsmedlemmene hadde utarbeidet sine forslag ble de lagt frem så Reagan kunne si ja, eller nei. Hvis det oppstod en situasjon der det var vanskelig å si hverken ja eller nei kunne Reagan skjære igjennom å forme forslagene slik han mente det var riktig.³⁰ Slik fremstod Reagan som lederen, men arbeidet var tilsynelatende ofte utarbeidet av andre. Dette kom også til å bli Reagans styringsmodell da han senere ble president.³¹

Styringsmodellen som Reagan kom til å følge kunne på denne måten distansere han fra det arbeidet som foregikk i departementene under seg. Siden Reagan ved de fleste anledninger kun forholdt seg til sakene som en helhet, og ikke like aktivt tok del i utarbeidelsen av forslagene, kunne dette føre til at han gikk glipp av viktige elementer. Dermed kunne han være den som presenterte løsningene, men han ble meget avhengig av at de som hadde utarbeidet forslagene hadde fulgt de retningslinjene som han selv hadde gitt. Ved å ikke ta aktivt del i utarbeidelsen ble Reagan avhengig av at han hadde blitt tolket rett, samtidig som han kunne bli distansert fra den politiske prosessen.

Det var først og fremst skattetrykket i California som så ut til å bekymre Reagan mest på denne tiden. Dette hadde han allerede poengtert i talen *A Time For Choosing*: «*No nation in history has ever survived a tax burden that reached a third of its national income.*»³² I Sacramento gikk

²⁹ Pemberton, *Exit With Honor*, s. 112 – 113

³⁰ Edwin Meese, *With Reagan, The inside story*, Regnery Gateway, Washington D. C., 1992 s. 24

³¹ Meese, *With Reagan*, s. 24

³² *A Time For Choosing*, 1964

staben i gang med å gjennomføre den nye guvernørens politikk. På tross av valgløftene om massive kutt i skattene kom Reagan til å ende opp med å gjøre det stikk motsatte.

I 1974, da Reagan var ferdig som guvernør, hadde California opplevd den største økningen i skattene i historien. Reagan hadde, på tross av sine uttalelser om den negative konsekvensen av beskatning, økte skattene for både private selskaper, og den vanlige mannen i gaten. Faktisk hadde ingen annen stat i USA sett maken til massiv skatteøkning noen gang.³³ Det som fremstod som mest overraskende etter denne situasjonen var at Reagan selv mente at han hadde gjennomført det han sa han skulle gjennomføre.

Utenrikspolitisk visjon

Erfaringene fra tiden i Sacramento ga Reagan politisk tyngde. Gjennom åtte år hadde han bevist at han var kapabel til å mestre de utfordringene som ble servert. Dessverre for Reagan gav ikke guvernørstillingen noen direkte utenrikspolitisk erfaring. Dette ville han trenge for å fremstå som en seriøs utfordrer ved et eventuelt presidentvalg. Det var da også først og fremst skattepolitikken, og angrepene på det voksende byråkratiet, som fremsto som Reagans hovedargumenter. De utenrikspolitiske uttalelsene dreide seg først og fremst om faren fra Sovjetunionen. En gjenganger var kritikken av SALT (Strategic Arms Limitation Talks) avtalene, og det Reagan oppfattet som reduksjonen av det amerikanske forsvaret:

We seem to be increasingly alone in a world grown more hostile, but we let our defenses shrink to pre-Pearl Harbor levels. And we are conscious that in Moscow the crash build-up of arms continues. The SALT II agreement in Vladivostok, if not re-negotiated, guarantees the Soviets a clear missile superiority sufficient to make a "first strike" possible, with little fear of reprisal.³⁴

Slik tegnet Reagan et skremselsbilde av SALT forhandlingene. Hvis ikke SALT II ble reforhandlet kunne Sovjet bli USA overlegen innen atomvåpen. Ut i fra hvordan Reagan skildret denne situasjonen kunne en få inntrykket av at dette var noe Reagan nødig ønsket å tillate. USA måtte være den parten som hadde flest atomraketter, da Sovjetunionen tilsynelatende ikke var til å stole på.

Som guvernør hadde det vært lite Reagan kunne gjøre for å stoppe Sovjetunionen, og ikke minst skape en endring i SALT avtalene. Hvorvidt det var hans mål på dette tidspunktet var vanskelig å slå fast med sikkerhet. På begynnelsen av 1970-tallet hadde forholdet mellom USA og Sovjetunionen blitt mer avslappet. De to supermaktene hadde for første gang kommet sammen for å

³³ Robert Dallek, *Ronald Reagan, The Politics of Symbolism*, Harvard University Press, London, 1984 s. 42

³⁴ Let Them Go Their Way, 1.3, 1975, http://reagan2020.us/speeches/Let_Them_Go_Their_Way.asp , oppsøkt 16.04.2010

forhandle om atomnedrustning. SALT avtalen hadde blitt undertegnet i 1972. SALT avtalens intensjon var å sette tak på hvor mange atomvåpen de to landene skulle besitte. Slik kunne de to landene oppnå en form for paritet i våpenbalansen.

I forlengelsen av dette pågikk også arbeidet med SALT II avtalen. Her var intensjonen å få til nye reduksjoner i våpenbeholdningene til de to supermaktene. Forhandlinger med Sovjet fremstod tilsynelatende ikke som søt musikk i Reagans ører. Som nevnt var Reagan av den oppfatning av at SALT II ville gi Sovjet en militær overlegenhet. Selve ideen om forhandlinger med Sovjet stemte også lite overens med hans ønsker. Dette var tross alt et undertrykkende regime, noe Reagan allerede hadde poengtert i sin tale *A Time For Choosing*.

Reagans vedvarende mistro til kommunismen hadde blitt ytterligere forsterket gjennom påfyll fra Laurence Beilensons bok, *The Treaty Trap*.³⁵ Beilenson hadde forøvrig tidligere vært Reagans advokat.³⁶ Det å basere seg på avtaler med Sovjet ville bety begynnelsen på slutten for USA. «*Nations that place their faith in treaties & fail to keep their hardware up don't [...] stick around long enough to write many pages in history.*»³⁷ Ved å referere til dette utsagnet fra Beilensons bok må en kunne anta at Reagan også var av samme oppfatning. Slik sett ville SALT avtalene, for Reagan, fremstå som begynnelsen på Beilensons profeti. USA var angivelig i ferd med å redusere sin styrke, samtidig som en avtale ble inngått med fienden. Disse uttalelsene var med på å plassere Reagan godt ute på høyresiden av det republikanske partiet.

Presidentvalgkampen 1976

I 1976 kastet Reagan seg inn i kampen om presidentembetet. Republikanerne hadde allerede en kandidat, den sittende presidenten Gerald Ford. Ford ble ansett som en mer moderat presidentkandidat. Han hadde overtatt etter Richard Nixons forsmadelige avgang som president. Gjennom sin tid som guvernør kunne Reagan vise til hva han hadde gjort med de økonomiske problemene i California. Erfaringene som Reagan hadde lært gjennom sitt virke i California kunne nå brukes som eksempel på hvordan problemer skulle løses på det nasjonale nivået.

Dette var akkurat hva Reagan kom til å gjøre. USA stod ovenfor en vanskelig økonomisk situasjon, og flere av grepene som Reagan hadde gjennomført i California, skulle nå benyttes i Washington. De viktigste elementene Reagan så for seg ville være å kutte i de offentlige utgiftene, og redusere byråkratiet. Store deler av Reagans valgkamp ble brukt til å kritisere den sittende Ford

³⁵ *The Treaty Trap: A History of the Performance of Political Treaties by the United States and European Nations* kom ut i 1969

³⁶ Thomas W. Evans, *The Education Of Ronald Reagan, The General Electric Years and the Untold Story of His Conversion to Conservatism*, Columbia University Press, New York, 2006, s. 116

³⁷ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 8

administrasjonen. I følge Reagan bedrev Ford massiv sløsing med offentlige midler, og Ford hadde heller ikke maktet å gjøre slutt på den økende inflasjonen.³⁸

Ved å stille som presidentkandidat ble Reagan nødt til å ta tak i de nasjonale, men også de utenrikspolitiske spørsmålene. Utenrikspolitisk ønsket Reagan tilsynelatende å føre USA tilbake som den eneste rettmessige supermakten i verden. Slik som Reagan så det hadde USAs utenrikspolitikk ikke lenger noe klart innhold. For han kunne situasjonen beskrives som, «*Wandering without aim.*»³⁹ De tidligere amerikanske presidentene hadde angivelig ikke vært tøffe nok med Sovjet. Sovjet hadde utnyttet denne passiviteten og USA var nå, i følge Reagan, militært underlegen.

Reagan forklarte: «*Their strategic nuclear missiles are larger, more powerful and more numerous than ours. The evidence mounts that we are Number Two in a world where it's dangerous, if not fatal, to be second best.*»⁴⁰ Det virket dermed relativt innlysende at Reagan var av den oppfatning at USA var i ferd med å bli Sovjet militært underlegen. Hvis dette ble en realitet kunne det, i hvertfall slik Reagan tolket det, i verste fall bety slutten på USA. Den eneste løsningen Reagan så på denne utfordringen være å gjenreise USAs militære styrke fordi: «*peace does not come from weakness or from retreat. It comes from the restoration of American military superiority.*»⁴¹

På denne måten undergravde Reagan prinsippet om paritet, og gjorde det samtidig klart at målet måtte være en amerikansk overlegenhet innen atomvåpen. Slik sett kunne det se ut til at Reagan, hvis han hadde kommet til makten i 1976, ikke ville sette atomnedrustning først på programmet. Da Sovjet i følge Reagan hadde langt flere atomraketter, ville den eneste måten å få løst denne situasjonen på være å overgå Sovjet. Forsøkene på å oppnå paritet virket slik sett ikke å være riktig vei. Bare ved å være nummer en på atomvåpen kunne USA kunne gjenvinne sin tidligere posisjon.

Hvorvidt USA faktisk på dette tidspunktet virkelig var militært underlegene var det stor uenighet omkring. Sovjet gjennomgikk en formidabel militær opprustning på midten av 1970-tallet. Blant annet ble de sovjetiske atomraketene i denne perioden utstyrt med såkalt *multiple independently targetable reentry vehicle*, (MIRV) teknologi.⁴² Dette innebar at en enkelt rakett kunne utstyres med flere atomstridshoder.

Selv om Sovjet gjennomgikk en opprustning, foregikk ikke dette uten noen reaksjon fra USA. USA var faktisk den første av de to partene til å utvikle denne teknologien. Det som kunne

³⁸ To Restore America, 31.3, 1976

³⁹ To Restore America, 31.3, 1976

⁴⁰ To Restore America, 31.3, 1976

⁴¹ To Restore America, 31.3, 1976

⁴² Donald R. Baucom, *The Origins Of SDI, 1944-1983*, University Press Kansas, USA, 1992, s. 51–52

sees som et problem var at Sovjet hadde langt flere landbaserte atomraketter enn det USA kunne skilte med. USA var allikevel Sovjet overlegene innenfor andre våpensystemer som inngikk i terrorbalansen. Reagan hadde i utgangspunktet kun erfaring fra sin tid som guvernør og hadde derfor ikke full innsikt i USAs forsvarsstrategi på dette tidspunktet.

I de fleste tilfellene hvor Reagan omtalte de væpnede styrkene var uansett hovedargumentet at de måtte bygges betraktelig opp. Det viktigste var at Sovjet ikke fikk en såkalt «*first strike*» mulighet.⁴³ For å forsikre seg mot dette måtte USA sørge for større fremdrift innen nye våpensystemer. USA hadde på midten av 1970-tallet bestemt seg for blant annet å utsette produksjonen av det nye bombeflyet B-1, som skulle erstatte de aldrende B-52 flyene. Slik Reagan så det var dette intet mindre enn en gavepakke til Sovjetunionen. En slik situasjon ville bare øke den sovjetiske maktstillingen, også innen konvensjonelle våpen.

Gjennom disse uttalelsene kunne det fremstå som om de fleste utenrikspolitiske tilnærmelser kunne løses gjennom en større amerikansk satsning på våpenproduksjon. Dette hadde Reagan allerede forespeilet i et notat fra 1963 hvor han skrev: «[...] *the belief (supported by all evidence) that in an all out race our system is stronger, and eventually the enemy gives up the race as a hopeless cause.*»⁴⁴ Siden det amerikanske systemet var det sovjetiske systemet overlegent ville en opprustning av amerikanske våpen ikke bare ta igjen Sovjet, det ville også tvinge Kreml til å kaste inn håndkledet. Hvis dette var en del av Reagans strategi ville et våpenkappløp ikke være ufordelaktig, det ville tvert i mot være middelet USA trengte for å sette Sovjetunionen til side.

Valgnederlaget i 1976

Den største utfordringen for Reagan ved valget i 1976 var uansett at det republikanske partiet allerede hadde en presidentkandidat, den sittende presidenten Gerald Ford. Ford skulle vise seg å bli en verdig motstander, og Reagan gikk på et knepent tap i kampen om å bli republikanerens presidentkandidat. Under Fords seiersseremoni ble Reagan invitert opp på scenen for å holde en appell. I denne appellen fortalte Reagan at han nylig hadde fått en forespørsel om å skrive et brev. Brevet skulle legges i en tidskapsel, og ikke åpnes før om 100 år. I brevet kom Reagan inn på de problemene som verden stod ovenfor da han skrev det:

[...] we live in a world in which the great powers have poised and aimed at each other horrible missiles of destruction, nuclear weapons that can in a matter of minutes arrive at each other's country and destroy,

⁴³ «First Strike» referere til muligheten for et Sovjetisk angrep som skulle sette de de amerikanske atomstyrkene ute av spill slik at de ikke kunne gjengjelde angrepet.

⁴⁴ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 442

virtually, the civilized world we live in [...]»⁴⁵

Sett ut i fra tidligere uttalelser rundt atomvåpen fremstod Reagan her som mer ettertenksom med tanke på for eksempel hva våpenkappløpet innebar. Reagan hadde gjennom store deler av valgkampen klaget over at Sovjetunionen hadde langt flere atomraketter enn hva USA hadde, og at USA måtte skynde seg med å ta igjen dette forspranget. Reagan hadde også stilt seg særdeles kritisk til nedrustningsavtale som de to supermaktene forhandlet om. Gjennom skildringen Reagan ga i brevet kunne det derimot virke som om han tok et annet utgangspunkt. For som Reagan sa videre: *«Will they look back with appreciation and say, Thank God for those people in 1976 who headed off that loss of freedom, who kept us now 100 years later free, who kept our world from nuclear destruction.»*⁴⁶

Spørsmålet her var om Reagan mente en burde kvitte seg med atomvåpnene, eller om dette var tiltenkt som et stikk til hva han mente var foregående presidenters manglende vilje til å satse på forsvaret. Som Reagan tidligere hadde uttalt var USA angivelig i ferd med å miste sin posisjon som verdens ledende atommakt. Dette kunne i verste fall resultere i USAs undergang. Dette måtte, i følge Reagan, løses ved at USA igjen ble den overlegene atommakten. Et overlegent USA ville, som Reagan hadde uttalt, forhindre verdens undergang og også redusere faren fra Sovjet, slik at amerikanerne fortsatt kunne være frie.

Hvis fremtidige generasjoner skulle sikres fra farene som atomvåpen utgjorde, fantes det i Reagans retorikk, få tegn på at han ville være den som ville reduserte våpenbeholdningen. Han argumenterte tvert i mot for en massiv amerikansk opprustning. Det kunne selvfølgelig være at Reagan i denne passasjen beskrev en fremtid hvor atomvåpnene ikke lenger utgjorde noen trussel for verden. På den andre siden hadde ikke Reagan fremstått som en ivrig forkjemper for avskaffelsen av atomvåpen, og det ville slik sett være ganske forunderlig om han plutselig hadde snudd i saken.

Hva Reagan i utgangspunktet gjorde var kun å trekke frem usikkerheten rundt den såkalte MAD-doktrinen. Samtidig virket også utsagnet mer spørrende enn konstaterende. Som Reagan sa var det kun de fremtidige generasjoner som kunne besvare hans spørsmål. Iboende i ordvalget kunne det ha ligget et spor av håp om at den kalde krigen ikke gikk over til å bli en varm krig. Selv om uttalelsen kunne trekke i flere retninger ville den mest sannsynlige konklusjonen, ut i fra Reagans tidligere uttalelser, være at han ønsket at vinneren av presidentvalget ville styrke USAs atomvåpen før det var for sent.

⁴⁵ Remarks at the 1976 Republican Convention, Ronald Reagan Public Papers

⁴⁶ Remarks at the 1976 Republican Convention

Tidlige forsøk på å omgå MAD

Reagan var ikke den eneste som tok opp problemstillingen rundt MAD-doktrinen. MAD hadde først blitt en realitet da både Sovjet og USA hadde fått tilgang til interkontinentale ballistiske missiler, (ICBM). Disse våpnene satte enhver nasjon i en forsvarsløs posisjon. Helt siden Hitlers V-2 raketter hadde dalt ned over London under slutten av den andre verdenskrigen hadde vitenskapsmenn arbeidet med å finne metoder som kunne avverge denne typen angrep.

USA hadde i 1957 for alvor innsett denne trusselen. Da skjøt Sovjetunionen opp satellitten Sputnik. Dette viste at Sovjet nå hadde teknologien som trengtes for å ramme det amerikanske kontinentet.⁴⁷ Som følge av dette begynte både Sovjet og USA arbeidet som de håpet skulle resultere i et vern mot disse raketene. Selv om det ikke manglet på vilje, var resultatene av disse forsøkene for det meste lite fruktbare. I 1972 derimot hadde en kommet fram til en slags løsning på dette problemet. Da hadde USA og Sovjetunionen undertegnet den såkalte ABM-avtalen.

ABM-avtalen gav hver av landene muligheten til å utplassere hver sitt ABM-system.⁴⁸ Sovjet hadde allerede et slikt anlegg rundt hovedstaden Moskva. Hvorvidt dette systemet gav noe reell beskyttelse var det derimot knyttet stor usikkerhet rundt. USA kom til å legge ned sitt forsvarssystem, SAFEGUARD, på bakgrunn av at de ikke trodde systemet kom til å virke etter sin hensikt.⁴⁹ En kunne derfor anta at det sovjetiske systemet ikke var bedre egnet.

Avtalen, slik den ble utformet, ville derfor ikke gi noen av landene 100% beskyttelse mot angrep, og førte dermed de to motstanderne tilbake til MAD-teoriens rammer. Det kunne selvfølgelig diskuteres om Reagan, gjennom passasjen i brevet til tidskapselen, indirekte hintet om en fremtidig beskyttelse mot raketter, men det fremstod som relativt spekulativt. Dette var uansett hva Reagan ønsket å realisere da han i 1983 lanserte sin visjon om SDI.

Etter nederlaget i 1976 kom Reagan til å satse for fullt på valget i 1980. Med tanke på hans alder ville dette mest sannsynlig bli hans siste sjanse til å bli president i USA. Han var da 65 år gammel og ville ved en eventuell valgseier bli USAs eldste president noen sinne. For å fremstå som en mer seriøs utfordrer til presidentembetet begynte Reagan en bred politisk kampanje. Dette innebar blant annet at han kom til å gjennomføre ukentlige radiotaler, publisere avisartikler og også bruke tiden på å holde taler ved forskjellige tilstelninger.

⁴⁷ Nigel Hey, *The Star Wars Enigma, Behind The Scenes Of The Cold War Race For Missile Defence*, Photomac Books, Washington, D.C., 2007, s. 21

⁴⁸ US Department of State, <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html> oppsøkt 16.03.09

⁴⁹ Baucom, *The Origins Of SDI*, s. 89

Oppsummering

Det fremstod som noe uklart hvor Reagan stod i det politiske landskapet etter nederlaget i 1976. Han kom blant annet til å bruke mye av sin tid i valgkampen til å kritisere den økende pengebruken i Washington. Dette skulle løses gjennom å kutte, og stramme inn på budsjettet. Han hevdet at hvis han vant valget ville dette være noe av det første som ville bli gjennomført. På de innenrikspolitiske utfordringene hadde Reagan i de fleste tilfellene forklaringer, og løsninger på hvordan de skulle møtes. Her hadde han en relativt tydelig profil med lavere skatter, og en mer edruelig pengepolitikk.

På det utenrikspolitiske området derimot var det mer blandete drops. Reagan kom til å ta tak i en rekke områder. Han fremstod som en forkjemper for å stoppe kommunismen, det være seg i Angola eller Cuba. Bak enhver sosialistisk oppblomstring kunne man, i følge Reagan, finne spor etter Sovjetunionen. Reagan hadde slik sett ikke gjennomgått noen store endringer i sitt syn på kommunistene. Når det kom til atomvåpen virket det ikke som om nedrustning var det første som stod på Reagans agenda. I de tilfellene Reagan tok opp dette spørsmålet var det for å konstatere at USA var i ferd med å miste sin tidligere overlegende posisjon.

Det mest påfallende med uttalelsen rundt forsvar, og våpensystemer, var at Reagan tilsynelatende ikke ønsket å redusere antallet atomvåpen. Tvert imot kunne det se ut til at Reagan ønsket en massiv opprustning. Det var heller ingen spor som tydet på at Reagan så for seg et forsvar mot atomrakettene på dette tidspunktet, med mindre en anså en amerikansk militæroppbygging som forsvar mot dette.

På de innenrikspolitiske feltet kunne Reagan skilte med sin tid som guvernør, men på det utenrikspolitiske hadde han ikke den samme erfaring å slå i bordet med. Der kunne det se ut som om alle problemer ble løst hvis USA fikk tilbake den militære overlegende posisjonen de hadde hatt før Cuba-krisen. Det kunne slik sett virke som om Reagan ønsket å lede USA tilbake til de glade dagene da han selv var ung. Som han uttalte: «*I would like to be president, because I would like to see this country become once again a country where a little six-year old girl can grow up knowing the same freedom that I knew when I was six years old, growing up in America.*»⁵⁰

⁵⁰ To Restore America, 31.3, 1976

3

Veien til presidentembedet

Den 13. november 1979 kunngjorde Ronald Reagan sin intensjon om å stille som kandidat for å bli USAs neste president. Denne intensjonen hadde han trolig hatt siden han tapte valget i 1976. Reagan var langt bedre forberedt denne gangen. Han hadde frem til valget brukt tiden på å skape seg et bredere politisk perspektiv. Jimmy Carter, som vant valget over Ford i 1976, hadde mistet store deler av sin tillit i befolkningen gjennom de fire årene han hadde sittet ved makten. Han hadde ikke maktet å få orden på økonomien. I Iran satt amerikansk ambassadepersonell fanget. I et forsøk på å redde ut fangene hadde Carter beordret en gruppe militære elitestyrker til å hente de ut, men dette hadde mislyktes totalt.

Det positive ved dette valget for Reagan var at han denne gangen ikke gikk til valg mot en president med samme partitilhørighet. Dermed kunne han rette det fulle skytset mot det demokratiske partiet. For å få full innsikt i Reagans kamp om presidentembedet vil jeg begynne med perioden etter nederlaget i 1976. Da begynte han prosessen som skulle gi han en klar og definert politisk posisjon innad i partiet. Reagan hadde også benyttet tiden til å stake ut deler av den utenrikspolitiske kursen han ønsket å lede USA inn på. I dette kapittelet vil jeg se på hvilke målsetninger Reagan satte seg i jakten på presidentembedet. Hovedfokuset i kapittelet vil ligge på hvilken kurs Reagan så for seg med tanke på atomvåpen, våpenkappløpet og MAD-doktrinen. Jeg vil også se på om det finnes tegn som tydet på at han ville bringe rakettforsvar inn i valgkampen. Siden begge disse områdene involverer Sovjetunionen vil jeg også redegjøre for hvordan han eventuelt ville forholde seg til Sovjet.

Proessen begynner

Ved valget i 1976 ble det klart at Reagan ikke var den rette mannen for presidentembedet på dette tidspunktet. Selv om han hadde tapt nominasjonen med knappest mulig margin, fremstod Ford som den rette mannen for partiet. Reagan hadde brukt sine guvernørerfaringer i valgkampen, men han trengte fortsatt en utenrikspolitisk plattform som bedre kunne fremme de synspunkter han innehadde. I perioden mellom 1975 til 1979 kom Reagan til å holde ukentlige radiotaler om forskjellige politiske temaer. I disse sendingene kom flere av hans politiske synspunkter klart frem.

Det ble også gitt ut en rekke avisartikler under Reagans navn som tok opp lignende temaer, men disse var som regel ikke skrevet av han selv.⁵¹ Ved å ta i bruk disse mediene fikk Reagan muligheten til å fremføre flere av sine politiske synspunkter.

Reagan sa selv at han ønsket å gjøre et nytt forsøk på å bli president, men han var av den oppfatning at dette var ikke opp til han. Reagan ville derfor ikke gå ut og erklære at han ville stille som kandidat. Hvis folket ønsket at han skulle stille, ville han gjøre det. Det ble uansett satt opp en valgkamporganisasjon som skulle stå parat hvis dette ble en realitet.⁵²

Reagan uttrykte seg relativt vagt i forhold til sin politiske fremtid. På tross av uklarheten virket det, med tanke på all den politiske aktiviteten han la ned, som at det nærmest var gitt at han kom til å stille som kandidat. I tillegg til ukentlige radiotaler og avisartiklene deltok Reagan også i arbeidet med å klargjøre det republikanske partiet til neste valgkamp. Republikanerne skulle nå bli et mer åpent parti hvor alle skulle bli inkludert. Året etter valgnederlaget i 1976 ble den nye plattformen til partiet lagt frem: «*The New Republican Party I envision is [...] willing to fight for a sound, honest economy, for the interests of American families and neighborhoods and communities and a strong national defense.*»⁵³.

Det er poenget om et sterkt nasjonalt forsvar som fremstår som det mest interessante i denne sammenhengen. Uttalelsen om et sterkt nasjonalt forsvar ga ingen direkte forestilling om hva som trengtes. Denne typen uttalelser fremstod mer som en selvfølge enn som en visjon. Et sterkt forsvar ville i utgangspunktet alltid være viktig for USA. Slikt sett finner en ikke her noen strategisk målsetning fra Reagans side. Først ved nærmere ettersyn kommer det klart frem hva Reagan mente med et sterkt forsvar. «*Given that there are other nations with potentially hostile design, we recognize that we can reach our goals only while maintaining a superior national defense, second to none.*»⁵⁴

Reagans bilde på et sterkt forsvar var tilsynelatende et forsvar som var overlegent alle andres forsvar. Gjennom SALT-forhandlingene hadde USA og Sovjet gjort forsøk på å redusere atomvåpnene. De prøvde også å oppnå en form for paritet. Reagan virket ikke å ha tiltro til denne løsningen. USA måtte tydeligvis ha et overlegent forsvar, ikke overgått av noen, for å nå sine målsetninger. Reagan forklarte ikke nærmere hvordan denne overlegenheten skulle oppnås. Det mest nærliggende vil uansett være at den skulle oppnås ved en gjenreisning av det amerikanske strategiske forsvaret, slik han tidligere hadde uttalt.

Dette sterke forsvaret ville være viktig for å stå i mot de mørke kreftene bak jernteppet.

⁵¹ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. xiv – xv

⁵² Reagan, *An American Life*, s. 204

⁵³ The New Republican Party, 6.2, 1977, http://reagan2020.us/speeches/The_New_Republican_Party.asp, oppsøkt 9.3.2010

⁵⁴ The New Republican Party, 6.2, 1977

Nødvendigheten av et sterkt forsvar kom også til syne i talen Reagan holdt da han kunngjorde sitt kandidatur til presidentvalget. Den største utenrikspolitiske trusselen USA kom til å møte på 1980-tallet var fortsatt Sovjetunionen. Derfor ville standhaftighet, og forsvar, være blant de viktigste brikker USA kunne spille på. «*During a time when the Soviet Union may enjoy nuclear superiority over this country, we must never waiver in our commitment to our allies nor accept any negotiation which is not clearly in the national interest.*»⁵⁵

Spørsmålet i denne sammenhengen er hvordan Reagan så for seg bruken av forsvaret. Ville han starte ett våpenkappløp med Sovjet for å føre USA tilbake som verdens ledende supermakt, eller ønsket han å bruke andre midler for å forandre på den rådende situasjonen? Som nevnt brukte Reagan tiden mellom 1976-1979 til å formidle sine politiske synspunkter. For å forstå hvordan USA skulle møte verden under ledelse av Reagan må en gå tilbake å se på hva som kom frem i talene han holdt i denne perioden.

Under valgkampen i 1976 var det noe uklart hva som var Reagans tanker rundt USAs fremtid. Han hadde brukt store deler av valgkampen til å kritisere avspenningspolitikken som ble ført mellom USA og Sovjetunionen. På det utenrikspolitiske området hadde han stort sett kritisert den sittende administrasjonens manglende vilje til å styrke forsvaret. Uttalelsene hans om forholdet til Sovjetunionen dreide seg i første rekke om hvor mange flere atomvåpen Sovjet besatte, og hvor viktig det var for USA å ta igjen, og senere overgå dette forspranget. Dette hadde han i de fleste offentlige talene gjort uten å gi noen dypere forklaring.⁵⁶ Frem mot kunngjøringen om å stille som presidentkandidat kom Reagan ved flere anledninger til å ta utdype denne posisjonen.

SALT kritikken

For Reagan kom den ettergivende amerikanske holdningen til Sovjetunionen best til syne gjennom nedrustningsforhandlingene SALT, og SALT II. Som nevnt hadde Reagan allerede i 1963 forespeilet nødvendigheten av å starte et våpenkappløp så voldsomt at det til slutt ville knekke sovjeternes vilje til å holde løpet gående. SALT-avtalene ville i følge Reagan gjøre dette til en umulighet. Ved å inngå SALT-avtalene hadde USA angivelig fraskrevet seg muligheten til å overgå Sovjet militært. Hvis USA ikke kunne overgå Sovjet militært, ville det bli umulig for USA å knuse Sovjetunionen. Reagans mistro til sovjetregimet gjorde seg også gjeldende: «*The plain truth is we cannot verify if the Soviets are carrying out the terms of Salt II [...]*»⁵⁷ SALT II hadde ingen klausul om verifisering. Reagan gjorde det klart at Sovjetunionen, på bakgrunn av denne klausulmangelen, i

⁵⁵ Ronald Reagan's announcement for Presidential Candidacy, 13.11.1979, Ronald Reagan Public Papers

⁵⁶ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 29

⁵⁷ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 63

realiteten realiteten komme med tomme løfter.

Hvorvidt Sovjetunionen ville leve opp til avtalen eller ikke kunne fremstå som mer usikkert. Men Reagan hadde liten, eller ingen tiltro til kommunismen: «*Violating agreements is standard operating procedure for communists.*»⁵⁸ Sett ut i fra dette ståstedet fantes det altså ingen garanti for at Sovjet ville følge de avtalene det selv hadde inngått. På denne måten påpekte Reagan at SALT-avtalene ikke nødvendigvis ville føre til nedrustning av atomvåpen. Hvis de to landene virkelig ønsket reelle nedskjæringer i atombeholdningene, måtte det altså gjøres på andre måter.

Samtidig som USA hadde vært involvert i SALT II forhandlingene hadde landet tilsynelatende bedrevet nedskjæringer og kuttet i bevilgningene til sitt eget forsvar. Dette hadde blitt gjort uten å bruke disse våpenprogrammene som forhandlingskort. Dermed kunne Sovjetunionen i følge Reagan utnytte situasjonen: «*The Soviet Union sat at the table knowing that we had gone forward with unilateral concessions without any reciprocation from them whatsoever.*»⁵⁹ Ved å gjøre dette hadde USA tilsynelatende satt seg selv i en posisjon hvor landet ikke kunne legge nødvendig press på Sovjet. USA hadde i utgangspunktet kledd av seg selv.

Reagan hadde tidligere tatt til motmæle når det kom til forhandlinger med kommunistregimer. Det største problem virket i dette tilfelle ikke å være at USA hadde forhandlet med Sovjet. Reagan fremstod på dette tidspunktet som villig til å strekke seg tilsynelatende langt i forhandlinger med Sovjet. Men han ville ikke la seg avspise slik som Carter angivelig hadde: «*we will sit and negotiate with you [Sovjet] as long as it takes, to have not only legitimate arms limitation but to have a reduction of these nuclear weapons to the point that neither one of us represents a threat to the other*»⁶⁰ SALT II, slik Reagan her fremstilte den, gjorde altså ikke nok for å få redusert de to supermaktenes atomvåpenbeholdning. Ut i fra dette kunne en få inntrykket at med Reagan ved makten ville avtalen blitt ganske så annerledes. Da ville tilsynelatende fokuset på faktiske atomvåpenreduksjoner fremstå langt viktigere enn hva SALT II hadde fått til.

Det kunne dermed se ut til at det var forhandlingsposisjonen Reagan var mest kritisk til. Hans premiss for forhandlinger med Sovjet var ganske annerledes enn Carter-administrasjonens: «*I believe that we must have a consistent foreign policy, a strong America, and a strong economy. And then, as we build up our national security, to restore our margin of safety, we at the same time try to restrain the Soviet buildup*»⁶¹ Utfordringen her var å forstå hvordan Reagan ønsket å gå frem. Han var tilsynelatende misfornøyd med utfallet av SALT II-forhandlingene. Avtalen, hvis den ble undertegnet, ville i følge Reagan ikke komme frem til «reelle» nedskjæringer i

⁵⁸ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 49

⁵⁹ Presidential Debate with Jimmy Carter, 28.10.1980, <http://victorian.fortunecity.com/manet/404/rg/pdc.htm>, oppsøkt 6.5.2010

⁶⁰ Presidential Debate with Jimmy Carter, 28.10.1980

⁶¹ Presidential Debate with Jimmy Carter, 28.10.1980

atomvåpenbeholdningene til de to landene. Reagan hadde uttalt at han ville være villig til å forhandle så lenge det var nødvendig, hvis dette førte til betydelig nedrustning. Samtidig med dette skulle USA restaurere sin sikkerhetsmargin av atomvåpen, som landet tidligere hadde hatt. Slik det da fremstod var at USA først skulle produsere nok våpen, slik at landet fikk tilbake sin sikkerhetsmargin, for deretter å forhandle frem en avtale om atomvåpenreduksjoner.

Reagan kunne på den måten fremstå som en tilhenger av nedrustning. Utfordringen var derimot at USA, i følge Reagan, ikke kunne begynne forhandlinger om nedrustning da landet angivelig var i ferd med å redusere ned sin militære posisjon. Før det kunne forhandles, måtte det amerikanske forsvaret gjenreises. En av utfordringene med Reagans angivelige ønsker var hvordan han fremstilte dem. I det ene øyeblikket snakket han om at det skulle rustes ned. Dette skulle resultere i en situasjon hvor ingen av de to landene kunne true hverandre. Utfordringen var at USA først, eller i det minste samtidig, skulle utvikle en sikkerhetsmargin.

Hvordan disse målene skulle kombineres kom ikke godt til syne i Reagans uttalelser. SALT kritikken, sammen med påstandene om Carter-administrasjonens manglende forsvarssatsning, var det som kom best frem i hans uttalelser. Da Reagan først snakket om nedrustning, var dette ofte i kombinasjon med løfter om opprustning. Slik kunne, om mulig, nedrustning fremstå som mindre viktig. Det som så ut til å være Reagans mål var å forhandle frem nedrustning, men først når han selv mente at situasjonen kunne tillate det.

Uansett, hevdet Reagan, hvis utviklingen gikk videre i henhold til SALT II, ville USA før eller siden fremstå maktesløse ovenfor en fremtidig overlegen sovjetisk styrke. USAs ensidige nedrustning ville sette amerikanerne i en håpløs situasjon hvor alt hva de stod for ville gå tapt. For igjen å føre USA tilbake i førerretet var den eneste løsningen å gjenreise USAs atomvåpenbeholdning. For Reagan var dette kun et spørsmål om å komme i gang. «*We can have the the strategic superiority we had in 1962 if we have the will.*»⁶² Hvis USA ikke begynte å forberede seg på realitetene som SALT II-avtalen kunne føre med seg, ville landets fremtid fremstå høyst usikker, «*will our national leaders face the 1980`s alone, with nothing but a broad smile & good intentions to protect us in our final days*»⁶³ Bare ved å inneha tilstrekkelige mengder med avskrekkingsvåpen kunne USA sikre sin posisjon. Hvis USA ikke øket antallet våpen, ville det til slutt bli umulig for landet å begrense den sovjetiske opprustningen. Den sittende administrasjonen var angivelig i ferd med å gjøre dette til en virkelighet.

Hvorvidt alt dette var begrunnet gjennom et dypere ønske fra Reagans side om å gjøre slutt på trusselen fra atomvåpen, eller om det var ment som politisk spill fremstod som usikkert på dette

⁶² Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 85

⁶³ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 85

tidspunktet. Det en derimot kunne tolke ut av dette var at Reagan mente USA var på feil spor med SALT II. For å utøve press på Sovjet var det styrke, og ikke svakhet som trengtes. Styrken i dette tilfellet skulle komme fra våpnene det skulle forhandles om, atomvåpen.

Hvordan gjenvinne styrke?

Spørsmålet ble så hvordan Reagan så for seg at USA skulle gjenvinne posisjonen landet hadde innehatt i 1962. Et av svarene på dette hadde Reagan tilsynelatende funnet i et nytt våpensystem USA hadde utviklet. I en radiotale i 1978 introduserte Reagan våpenet for sine lyttere, [...]«*a possible new weapon system is in a sense discovered by us; one which can provide the deterrent we need to any Russian attack.*»⁶⁴ Våpenet var den såkalte nøytronbomben. Nøytronbomben hadde blitt stoppet av Carter etter at det ble gjennomført store demonstrasjoner mot utplassering av denne typen våpen hos USAs europeiske allierte.⁶⁵ Reagan hadde tidligere kritisert Carter-administrasjonen for å utsette og nedlegge nye våpensystemer. Dette var også tilfellet med nøytronbomben.

Nøytronbomben hadde en ganske annen virkning enn atombomben. Reagan forklarte for sine lyttere at, «*Very simply it is the dreamed of the death ray weapon of science fiction. It kills enemy soldiers but doesn't blow up the surrounding countryside or destroy villages, towns & cities.*»⁶⁶ Selve måten Reagan forklarte om hvordan våpenet fungerte på var, om mulig, ikke den mest heldige. Ved å omtale våpenet som et drømmevåpen, tatt ut av science fiction, kunne det fremstå som om Reagan ikke hadde moralske vansker med å komme frem til nye og forkastelige måter å tilintetgjøre fienden på. Det kunne nærmest fremstå som om han satte bygningsmasse fremfor soldaters liv. Reagan forklarte at han var klar over de moralske spørsmålene som våpenet skapte. Våpenet var likevel ikke noe verre enn andre våpen som menneskeheten tidligere hadde fremstilt mente han: «*it is harsh sounding but all war weapons back to the club [...] are designed to kill the soldiers of the enemy.*»⁶⁷

Hvis alle våpen var laget for å drepe fiendens soldater, kunne det se ut til at Reagan fremstod som likegyldig til hvilket våpen en tok i bruk. Så lenge fienden ble tatt av dage, spilte det liten rolle hvilke våpen som gjorde jobben. Nøytronbomben var i siste instans bedre enn andre våpen siden den skånet omgivelsene, noe andre atomvåpen ikke gjorde.

Dette fantes også andre fordeler med dette drømmevåpenet. USA var på slutten av 1970-

⁶⁴ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 102

⁶⁵ Christian Peterson, *Ronald Reagan And Anti Nuclear Movements In The United States And Western Europe, 1981-1987*, The Edwin Mellen Press, New York, 2003

⁶⁶ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 102

⁶⁷ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 102

tallet inne i en vanskelig økonomisk situasjon. En storstilt satsning på våpenproduksjon kunne fremstå som sløsing med offentlige midler. For å ta igjen Sovjetunionens angivelige forsprang innen militær styrke fremsto nøytronbomben som det ideelle middelet. USA ville ikke trenge massive økninger i sin våpenproduksjon fordi, «*here is a deterrent weapon available to us at much lower cost than trying to match the enemy gun for gun [...]*». ⁶⁸ For Reagan ville det fremstå som en umulighet at Sovjet ville sende sine styrker i en kamp mot USA hvis soldatene deres ganske enkelt kunne bli tilintetgjort av det nye drømmevåpenet. Hvis hensikten derfor var å vise hvor håpløst et angrep ville bli hvis USA besatt et slikt våpen, kunne en få større forståelse for hvorfor Reagan ønsket seg dette våpenet. Reagan resonerte: «*It just may be that the neutron bomb could be the ideal deterrent weapon – one that wouldn't have to be used.*» ⁶⁹

Hvis nøytronbomben, kun gjennom sin eksistens kunne bli det ideelle våpenet, kunne dette sette spørsmålsteget ved Reagans forhold til de allerede tilstedeværende atomvåpnene. Effekten av nøytronbomben ville i siste instans være vel så grusom som skadene en atombombe ville medføre. Begge våpnene var i utgangpunktet utviklet for å gjøre størst mulig skade på det området de ville bli brukt. Det ene våpenet ville ødelegge alt som stod i dets vei, mens nøytronbomben *bare* ville drepe menneskene.

Med tanke på at Reagan var misfornøyd med Carter-administrasjonens tiltak for å fremme reelle reduksjoner i atomvåpen, fremstår det slik sett som bemerkelsesverdig at han ønsket å bringe inn et nytt masseødeleggelsesvåpen. Hvis Reagan hadde til hensikt å fremstå som forkjemper for nedrustning, ville ønsket om å ferdigstille nok en måte å destruere fienden på sette han i et ganske annet lys.

Det var tilsynelatende ikke bare nøytronbomben USA ville trenge for å gjenvinne posisjonen som verdens desidert sterkeste supermakt. For å møte utfordringen de sovjetiske atomrakettene utgjorde ville det også være nødvendig for USA å utvikle sine egne nye atomraketter. Carter-administrasjonen hadde lagt flere våpenprosjekter på is. Dette var for Reagan uholdbart. Under en valgkampdebatt mot John Anderson i 1980 forklarte Reagan at det ville bli nødvendig å utvikle den nye raketten MX (Missile-eXperimental). «*We need the [MX] missile, I think, because we are so out of balance strategically that we lack a deterrent to a possible first assault.*» ⁷⁰

Påstanden om at USA ikke hadde nok avskrekkingsvåpen virket å være gjennomgående i Reagans valgkamp. Ved å fokusere mer på opprustning enn nedrustning, fremstod Reagan mer som en ivrig atomvåpenforkjemper enn noe annet. Dette var heller ikke første gangen Reagan hadde

⁶⁸ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 102

⁶⁹ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 102

⁷⁰ Presidential Debate in Baltimore (Reagan-Anderson) 21.9, 1980, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29407>, oppsøkt 5.5.2010

kommet med krav om at USA også måtte gjennomgå en fornyelse av sine vanlige avskrekkingvåpen. USA hadde i følge Reagan kommet helt ut av balanse i forhold til sovjeterne. USAs atomvåpenarsenal hadde ikke bare blitt mindre enn Sovjets, det var også betraktelig eldre, «*the Soviets are preparing to test their 5th generation of ICMB's while they undergo a massive replacement of existing missiles with a 4th generation system. We completed our last Minuteman Silo in 1967.*»⁷¹ USA ville dermed bli nødt til å gjøre noe med sine egne atomvåpen før Sovjet ikke bare fikk et kvantitativt forsprang, men også et kvalitativt. De stadige uttalelsene om sovjetisk opprustning, og hvordan USA skulle møte dette, gjorde at Reagan fremstod mer som en ivrig våpenentusiast enn en forkjemper for nedrustning.

Både MX raketten og nøytronbomben ville i utgangspunktet styrke det amerikanske forsvaret, slik som Reagan hadde uttalt at målet skulle være. Disse våpnene kunne også, hvis Reagan igangsatte produksjonen i løpet av sin presidentperiode, være med på å gi USA den sikkerhetsmarginen han hadde etterlyst. Utfordringen med disse uttalelsene var hvordan de ble presentert av Reagan. Nøytronbomben ble presentert som et drømmevåpen fordi det var langt billigere enn vanlige atomvåpen. MX-raketten ble derimot ikke vurdert på samme grunnlag. MX-raketten trengtes fordi USA var på vei til å falle av den strategiske balansen.

Reagan nevnte at nøytronbomben kunne bli det ideelle våpenet fordi det ville skremme sovjeterne gjennom sin blotte eksistens. Denne uttalelsen kunne sees som en formildende faktor som fremstille Reagan mer som en moderator, enn en krigshisser. På tross av dette var det først og fremst den våpenivrige Reagan som skinte mest gjennom i disse uttalelsene. Ved å til stadighet fokusere på den manglende opprustningen av USAs strategiske forsvar, var det få tegn som pekte i retning av at Reagan ønsket å komme i gang med atomvåpenreduksjoner.

Reagans tanker om hvordan USA skulle gjenvinne styrke virket å forsterke den rådende situasjonen mellom USA og Sovjet. Økt amerikansk atomvåpenproduksjon ville mest sannsynlig møtes med økt sovjetisk produksjon. Slik sett ville MAD-teorien, som var med å styre forholdet mellom USA og Sovjet, kun forsterkes.

Reagan og MAD

Reagan hadde angivelig tidlig gitt uttrykk for at han var svært skeptisk til MAD-teorien og dens vesen. Flere av hans tidligere samarbeidspartnere fra Sacramento i California fortalte at Reagan, ved flere anledninger, hadde uttrykt sterk misnøye med hele konseptet. I følge Martin Andreson, en av Reagans nærmeste hjelpere, beskrev Reagan MAD som, «*the most ridiculous thing.*»⁷² Tanken på

⁷¹ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 84

⁷² Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 23

at en bare var trygg så lenge en hadde nok våpen til å gjengjelde fiendens angrep virket fjern for Reagan. Han kom ofte til å beskrive situasjonen som: «*two westerners standing in a saloon aiming their guns at each other's head – permanently.*»⁷³

En av utfordringene som Reagan så, var hvorvidt USA kunne stole på at Sovjet forholdt seg til MAD på samme måte som det USA gjorde. Under en tale til det republikanske partiet i 1977 kunne en finne tegn som tydet på at Reagan ikke nødvendigvis var av den oppfattingen: «*Our military strategy is designed to hopefully prevent a war. Theirs is designed to win one.*»⁷⁴ Reagan forklarte at han hadde blitt informert om de sovjetiske planene av fremstående forskere og personer i etterretningsvesenet. Hvis det virkelig var slik at Sovjet hadde til hensikt å vinne en krig, kunne det forklare den massive sovjetiske opprustningen. Da ville det være enda viktigere for USA å holde følge med Sovjet, og også om nødvendig gjenvinne USAs overlegenhet fra 1962.

Reagan mente han hadde funnet klare bevis for at Sovjet bedrev aktivitet som ikke var forenlig med MAD-teorien. Under en tale til CPCA (Conservative Political Action Conference) i 1978 beskrev Reagan en utvikling som var i ferd med å utfolde seg i Sovjetunionen, «*the Soviet Union continues to build up its capability for world domination. It has even gone so far as to put entire factories underground and to disperse much of its industrial capacity -- the most sophisticated civil defense program ever developed.*»⁷⁵ Hvis Sovjet forholdt seg til MAD-teorien, slik Reagan mente USA gjorde, ville en slik utvikling av forsvarsverker fremstå som totalt meningsløs fra Sovjets side. Hvis Sovjet derimot hadde til hensikt å tilsidesette MAD, ville en slik handling fremstå som den største selvfølgelighet. Spørsmålet for Reagan ble så om Sovjet virkelig hadde til hensikt å forholde seg til MAD.

I en radiotale holdt et par måneder senere kom Reagan igjen inn på emnet. Hvis USA forholdt seg til MAD, måtte vel også Sovjet gjøre det samme: «*Do the Russians subscribe to our belief in «mutual assured destruction» as a deterrent to war? Apparently we think so but just as apparently the Russians do not.*»⁷⁶ Ut i fra denne uttalelsen var det tydelig hva som var Reagans oppfatning av Sovjets holdning til MAD. Sovjet hadde tilsynelatende ingen intensjon om å la seg stoppe av MAD. Enda mer bekymringsverdig mente Reagan den rådende sovjetiske holdningen til en atomkrig var. Sovjetunionen mente, i følge Reagan at, «*[...] thermo-nuclear war [...] is not unthinkable [...]* De sovjetiske lederne hadde angivelig fortalt det sovjetiske folket at en atomkrig ville føre til en svært vanskelig situasjon. På den andre siden fortalte de også at det ikke ville være noen umulighet fordi, «*it very well might happen & if it does the Soviet U. Will survive & be*

⁷³ Reagan, *An American Life*, s. 547

⁷⁴ The New Republican Party, 6.2, 1977

⁷⁵ America's Purpose in the World, 17.3, 1978, http://reagan2020.us/speeches/Americas_World_Purpose.asp , oppsøkt 9.3.2010

⁷⁶ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 79

victorious.»⁷⁷ Dermed måtte USA forberede seg på at det utenkelige kunne finne sted. Problemet USA stod ovenfor var at Carter-administrasjonen, i følge Reagan, ikke gjorde noe med denne situasjonen.

The knowledge that our strategic missiles, if they ever had to be used, would inflict minimal damage on the Soviets, compared to the havoc theirs would produce on our continent, should, in itself, be sufficient to spur the administration to making certain that we be number one in the world in terms of national defense capabilities. So far, though, this does not seem to be a White House priority.⁷⁸

Denne manglende prioriteten kunne i verste fall få katastrofale følger. Reagan forklarte følgene dersom USA ikke iverksatte tiltak for bedre å beskytte seg mot et eventuelt sovjetisk angrep: «*our own experts write a scenario in which an attack is leveled against Nato at the same time civilians in Russia are evacuated FROM URBAN AREAS to prepared position in the country. In the nuclear exchange that follows they lose 5% of their population-we lose 50% or more.*»⁷⁹ Hvis Sovjetunionen kunne unnslippe med et tap på 5% av sin egen befolkning, kunne den konklusjonen trekkes at Sovjet ikke hadde mye å tape ved å gjennomføre et angrep på USA. Sovjet ville utvilsomt stå frem som en klar vinner av konflikten.

Det var denne type situasjoner MAD-doktrinen skulle forsikre mot at ikke inntraff. Reagan derimot var ikke overbevist. Carters forsvarsminister hadde forsikret den amerikanske befolkningen om at et vellykket sovjetisk førsteangrep ikke ville være mulig. Hvis angrepet skulle komme, og de amerikanske rakettsiloene ble slått ut, ville USAs strategiske u-båter gjengjelde angrepet så kraftig at Sovjet umulig ville forsøke seg. Reagan virket ikke overbevist. Han fryktet at Sovjet var blitt så sterkt at trusselen om gjengjeldelse fra USA ikke lenger virket overbevisende nok: «*this is hardly a credible assumption since the Russians have enough nuclear forces for a second strike against our cities.*»⁸⁰ Dermed ville premissene for MAD ikke lenger være til stede, og Sovjet satt i utgangspunktet med all makt. Reagans tiltro til Sovjetunionens aksept av MAD virket ikke tilstedeværende. Det kan også virke som om Reagan trodde at en atomkrig mellom USA og Sovjet ikke var en umulighet.

En av utfordringene med Reagans uttalelser i forbindelse med MAD, var det ensidige fokuset på hva som kunne bli utfallet hvis USA ikke holdt følge med Sovjet i våpenkappløpet. Reagans uttalelser dreide seg ikke om hvordan reduksjoner i atomvåpnene, slik han tidligere hadde påpekt, kunne redusere spenningen mellom de to landene. I stedet fremhevet han kun hva som kunne bli utfallet hvis USA ikke satset mer på forsvarsverker og nye atomvåpen. Spørsmålet ble så

⁷⁷ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 79

⁷⁸ *America's Purpose in the World*, 17.3, 1978

⁷⁹ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 82

⁸⁰ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 98

hvordan Reagan ville forholde seg til Sovjetunionen hvis han ble valgt til president?

Hvordan forholde seg til Sovjetunionen?

Reagan hadde som nevnt tidligere et anstrengt forhold til både kommunismen og Sovjetunionen. Han var ikke mild i sine beskrivelser av hverken lederne eller den kommunistiske ideologien. Under en av sine mange radiotaler forklarte Reagan i 1975 hva han mente om det sovjetiske regimet: «*Communism is neither an ec. [economic] or a pol. [political] system-it is a form of insanity-a temporary aberration which will one day disappear form the earth because it is contrary to human nature.*»⁸¹

Slik Reagan uttalte seg her kunne en få inntrykk av at han ikke hadde noen tiltro til at Sovjetunionen ville overleve tidens prøve. Hvis kommunismen verken var et økonomisk eller politisk system ville det ikke ta lang til før den brøt sammen. Det var få personer i samtiden som trodde at Sovjetunionen ville kollapse med det første. Men hvis Reagan først trodde på muligheten, ville han nødvendigvis gjøre alt som stod i hans makt for å få fortgang på prosessen.

Før og under valgkampen hadde Reagan brukt mye av tiden på å kritisere den rådendepolitikken som ble ført ovenfor Sovjetunionen. Avspenningspolitikken på 1970-tallet ville bare forlenge Sovjets levetid. Ved å opprettholde avspenningspolitikken legitimerte man Sovjets eksistensgrunn fordi man minske presset som det ble utsatt for.

Store deler av Reagans tanker om hvordan USA skulle forholde seg til Sovjet kunne en finne i hans kritikk av Carter-administrasjonen. Det viktigste ville være å legge press på Sovjet slik at det holdt de avtaler som ble utarbeidet mellom de to landene. Det ville også være viktig ikke å fremstå som ettergivende ovenfor sovjeterne: «*Negotiations with the Soviet Union must never become appeasement.*»⁸² Ved å spille på assosiasjonene rundt ordet «*appeasement*» kunne en få et klart inntrykk av hvordan Reagan ønsket at USA med venner skulle forholde seg til lederne i Kreml. Det ville være nødvendig å lære av historiens feilskjær. «*We simply cannot learn these lessons the hard way again without risking our destruction.*»⁸³ For å stoppe Sovjet måtte alle kluter settes inn. Sovjets ønske om verdensherredømme måtte stoppes.

Dette hadde alltid vært USAs ansvar, og under offentliggjøringen av sitt presidentkandidatur gjorde Reagan det klart at dette fortsatt gjaldt. «*Since the Second World War we have spent large amounts of money and much of our time protecting and defending freedom all over the world. We*

⁸¹ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 12

⁸² Ronald Reagan's announcement for Presidential Candidacy, Ronald Reagan Public Papers

⁸³ Republican National Convention Acceptance Address, 17.7, 1980, Detroit, MI, <http://www.americanrhetoric.com/speeches/ronaldreagan1980nc.htm>, oppsøkt 5.5.2010

must continue this, for if we do not accept the responsibilities of leadership, who will?»⁸⁴

Det ville i utgangspunktet være ganske ulogisk av Reagan å si noe annet enn hva han sa her. USA hadde tross alt forpliktet seg gjennom NATO til å beskytte sine allierte i Europa. Ved å uttale seg slik han gjorde diskrediterte Reagan sittende president Carter. Carter-administrasjonen hadde i følge han begynt prosessen med å føre USA ned fra sin klare lederposisjon gjennom dens angivelige kutt i forsvarsbevilgningene. En slik svekkelse av USAs styrke i forhold til Sovjetunionen fremstod som den rake motsetningen til hva Reagan ville gjennomføre. Reagans vei baserte seg på amerikansk styrke utad: «*We want to avoid a war and that is better achieved by being so strong that a potential enemy is not tempted to go adventuring.*»⁸⁵

Dette bildet av USAs utenrikspolitiske engasjement ble lagt frem i 1978, året før Reagan offisielt lanserte sitt kandidatur til presidentembetet. Da det ble klart at Reagan hadde vunnet partiets nominasjon gjorde fortsatt den samme holdningen seg gjeldende. «*We know only too well that war comes not when the forces of freedom are strong; it is when they are weak that tyrants are tempted.*»⁸⁶ Hvis USA gjenvant sin militære styrke, ville ikke bare Sovjet, men også resten av verden igjen følge Washingtons retningslinjer. Fokuset virket derfor fortsatt å ligge på utviklingen av flere våpen, ikke færre.

Rakettskjold?

Det finnes en rekke forklaringer på hvor Reagan hadde fått ideen om rakettforsvar fra. En av de mest kjente tar utgangspunkt i et besøk hos NORAD (North American Aerospace Defense Command) i juli 1979. Her ble Reagan, ifølge Martin Anderson, ført langt inn i fjellet hvor luftrommet over USA ble overvåket. I løpet av oppholdet skulle Reagan ha blitt fortalt at USA ikke hadde noen beskyttelsesystemer mot angrep utført med interkontinentale raketter. Det eneste en kunne gjøre var å følge rakettenes vei mot målet. Reagan skal angivelig ha blitt så forskrekket at han fra det øyeblikket bestemte seg for at hvis han ble president skulle det gjøres noe med dette umiddelbart.⁸⁷

Dette kan virke usannsynlig. I et brev skrevet til en velger noen måneder etter besøket fremstod Reagan langt fra så forskrekket som en kunne få inntrykk av. Da han beskrev besøket nøyde han seg med å si at, «*I visited NORAD and had the most informative meeting.*»⁸⁸ Selv om Reagan ikke nødvendigvis ville fortelle i det vide og brede om sine tanker til utvalgte brevsendere,

⁸⁴ Ronald Reagan's announcement for Presidential Candidacy

⁸⁵ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 102

⁸⁶ Republican National Convention Acceptance Address, 17.7, 1980

⁸⁷ Fitzgerald, Reagan, *Way Out There In The Blue*, s. 20 – 22

⁸⁸ Reagan, *Reagan, A Life In Letters*, s. 231

fremstod beskrivelsen av besøket som langt mindre dramatisk enn hva Martin Anderson i ettertid har fortalt.

Det er også flere andre forklaringer på hvordan Reagan hadde blitt kjent med tanken om et rakettforsvar. En av disse var at han hadde kommet over ideen i et magasin, The General Electric Forum, gitt ut av GE.⁸⁹ Andre kilder peker i retning atomfysikeren Edward Teller. Reagan skal ha blitt informert om rakettskjold av Teller under et besøk ved Lawrence Livermore National Laboratory da han var guvernør i California. Det blir også spekulert i om ideen kom fra filmen «Murder in the Air» som Reagan hadde spilt inn i 1941.⁹⁰ Slik sett ville besøket hos NORAD ikke være første gangen Reagan fikk høre om mangelen på rakettforsvar.

Som vist finnes det altså flere forklaringer på Reagans kjennskap til rakettforsvar. Det vil også være rimelig å anta at Reagan, da han omsider ble president, ville blitt informert om dette emnet. Amerikanske forskere hadde tross alt arbeidet med teknologi som skulle kunne uskadeliggjøre fiendtlige raketter, nærmest kontinuerlig siden slutten av andre verdenskrig.⁹¹ Det viktigste i denne sammenhengen vil uansett være om Reagan så for seg muligheten for at USA i hans regjeringsperiode ville utvikle et rakettskjold.

I perioden før valgkampen offisielt startet hadde Reagan ved flere anledninger kommet inn på rakettskjold, noe som måtte bety at han hadde en viss kjennskap til emnet. Temaet ble også behandlet i hans radiotaler. Det som i disse så ut til å bekymre Reagan mest, var Sovjetunionens angivelige tilgang til et slikt våpen. 25. mai 1977 kom Reagan med følgende uttalelse: «*Apparently the Russians have a laser beam capable of blasting our missiles from the sky if we should ever try to use them. And apparently we had no inkling such a weapon was being added to their arsenal.*»⁹² Hovedgrunnen til at USA ikke var klar over at Sovjet hadde utviklet denne typen våpen var antagelig at det ikke eksisterte. Sovjetunionen hadde i lengre tid arbeidet med laservåpen, men landet var ikke i nærheten av å fremstille noe av hva Reagan påstod det allerede hadde.⁹³ Uttalelsen kunne sette spørsmålstejn med hvor Reagan fikk sin informasjon om Sovjet fra. Hvis han virkelig trodde på påstanden, kan en spørre seg om han ikke mente at USA også måtte utvikle et slikt våpen.

Det som kanskje var mest forunderlig med påstanden om at Sovjet hadde utviklet en laserstråle som kunne skyte ned amerikanske raketter, var at Reagan 23. mars 1977, en måned før uttalelsen om laserstrålen, forklarte sine lyttere at Sovjet var i ferd med å utvikle et våpensystem som hadde til hensikt å uskadeliggjøre amerikanske raketter. «*They [sovjeterne] [...] apparently are*

⁸⁹ Evans, *The Education Of Ronald Reagan*, s. 53

⁹⁰ Hey, *The Star Wars Enigma*, s. 53

⁹¹ Baucom, *The Origins Of SDI*, s. 6

⁹² Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 34

⁹³ Hey, *The Star Wars Enigma*, s. 1 – 2

*engaged in a crash program to develop an effective anti-ballistic missile system.»*⁹⁴ I det ene øyeblikket fortalte Reagan at Sovjet hadde en ferdig utplassert laserkanon som kunne skyte ned amerikanske atomraketter, mens landet i det neste var i ferd med å utvikle et slikt system.

Hvordan Reagan kunne gå fra det ene til det andre i denne saken fremstår som høyst merkverdig, men påstanden om at Sovjet var i ferd med å utvikle et ABM-system hadde derimot større forankring i virkeligheten enn hva teorien om laserstrålen hadde. USA og Sovjetunionen hadde i 1972 inngått ABM-avtalen som en del av SALT-avtalen. ABM-avtalen hadde gitt hver av de to supermaktene adgang til å bygge ett ABM-system hver. USA kom som nevnt tidligere til å legge ned sitt ABM system. Slikt sett var Reagan her på tykkere is.

Det kunne også se ut til at Reagan hadde oversett de vurderinger som hadde blitt gjort angående USAs eget ABM-system. Sovjet hadde bestemt seg for å utvikle sitt eget rakettforsvar, men det hadde det også sin fulle rett til å gjøre. I følge Reagan hadde USA gitt fra seg denne muligheten. *«You'll remember we bargained away our right to have such a weapon for the protection of our cities. That was one of our contributions to detente.»*⁹⁵ USA hadde forhandlet frem en avtale med Sovjet, og avtalen var i utgangspunktet lik for begge parter. Sett gjennom Reagans øyne kunne det derimot se ut til at USA hadde forhandlet frem en håpløs avtale. For å fremme avspenning hadde USA gitt fra seg muligheten til å forsvare sine byer mot sovjetiske angrep.

Under en radiotale i 1979, to måneder før han offentliggjorde sin intensjon om å stille til presidentvalget, kom Reagan nok en gang inn på tanken om et rakettskjold. I sine tidligere uttalelser rundt dette emnet hadde Reagan virket oppgitt over USAs tilsynelatende nedprioriterende holdning til rakettforsvar. Også denne gangen skulle han luften sine tanker rundt dette, *«There once was the beginning of a defense; an anti ballistic missile system which we had invented and which the Soviets didn't have. We bargained that away in exchange for nothing.»*⁹⁶

Sett ut i fra hvordan Reagan omtalte rakettforsvar, kunne en få et inntrykk av at han mente USA burde revurdere sitt forhold til emnet. USA hadde tilsynelatende ikke fått noen ting igjen for at de la bort planene om rakettforsvar. I Reagans uttalelser kan det skimte gjennom at han helst hadde sett at landet hadde fått noe igjen for dette. Uttalelsen kan selvfølgelig være et stikk til politiske motstandere om hva Reagan mente var ensidig amerikansk nedrustning. På den andre siden derimot kan det tenkes at Reagan faktisk var oppriktig oppgitt over mangelen på et rakettforsvar. Hvorfor ville han ellers virke så oppgitt over de prioriteringene som hadde blitt foretatt?

Ved å bytte bort rakettforsvar med ABM-avtalen hadde USA i det minste sørget for at Sovjet ikke fikk anledning til å bygge mer enn ett slikt system. Slik kunne amerikanske avskrekkingsvåpen

⁹⁴ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 119

⁹⁵ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 119

⁹⁶ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 120

fortsatt ha sin effekt. Reagan fremstod som uenig i dette: «*Instead of defense against their missiles we settled for something called mutual destruction.*»⁹⁷ En kan dermed få inntrykk av at Reagan muligens helst hadde sett at USA baserte seg på et ABM-system, fremfor å bekjenne seg til teorien om gjensidig tilintetgjørelse.

Reagan var som nevnt tidligere også skeptisk til om Sovjet holdt seg innenfor rammene av MAD. Denne skepsisen så han ut til ikke å ha mistet. «*Today there is reason to question that [MAD] as an adequate defense.*»⁹⁸ Reagan hadde ved flere tilfeller tidligere satt spørsmålsteget ved Sovjets intensjoner. Det så ut til at han ikke var blitt mindre kritisk kort tid før den offisielle valgkampen. For å understreke alvorret i situasjonen kom Reagan med en siste advarsel til sine lyttere: «*The truth is there is no defense against nuclear attack.*»⁹⁹

Disse uttalelsene var det nærmeste en kunne komme tanken om et rakettforsvar i Reagans offentlige taler. I talene Reagan holdt i løpet av valgkampen fantes det ingen tegn som tydet på at rakettforsvar ville bli en del av presidentskapet. Disse talene var stort sett blottet for hentydninger om noe slikt forsvar. Tilsynelatende var ikke dette helt tilfeldig. En av Reagans politiske rådgivere, Martin Anderson, erindret at han og resten av valgkampkomiteen i samarbeid med Reagan hadde kommet frem til at det ikke skulle fokuseres på rakettforsvar under selve valgkampen.¹⁰⁰ Dette behøvde ikke bety at Reagan ikke tok med seg tankene omkring rakettforsvar videre, for Reagan virket å ha interesse for emnet.

Oppsummering

Umiddelbart etter valget i 1976 hadde Reagan påbegynt veien som skulle lede han til presidentembedet i 1981. Under selve valgkampen ble emner som atomvåpen, MAD og våpenkappløpet stort sett redusert til generaliteter i Reagans retorikk. Dette trengte i og for seg ikke å være spesielt vanskelig å forstå. Det var mange steder som skulle besøkes og mange taler som skulle holdes. Reagan hadde også i utgangpunktet tatt opp de fleste av de emnene han presenterte i valgkampen under sine mange radiotaler i årene 1975 – 1979.

Basert på de uttalelsene og påstandene som ble fremmet på veien mot valgseieren, kunne en danne seg et visst bilde av hvordan Reagan ville lede USA. Forholdet til Sovjetunionen ville etter all sannsynlighet fremstå som tøffere enn hva det hadde vært under Carter. USA skulle tilsynelatende møte hardt med hardt. Forhandlinger med Sovjetunionen skulle ha større fokus på reelle nedskjæringer i antall våpen. Nedrustning ble i utgangspunkt lite behandlet i Reagans

⁹⁷ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 120

⁹⁸ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 120

⁹⁹ Reagan, *Reagan, In His Own Hand*, s. 120

¹⁰⁰ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 39

valgkamp. Dette betydde ikke at det ikke skulle finne sted. Først skulle USA derimot gjenvinne en sikkerhetsmargin av atomvåpen. Slik sett kunne en få inntrykk av at Reagan ønsket å redusere atomvåpenbeholdningen. Hovedutfordringen var *når* forutsetningen for dette var på plass.

Det som i utgangspunkt fikk størst oppmerksomhet var Reagans ønske om å gjenreise det amerikanske forsvaret. Denne økningen, forklarte Reagan, var nødvendig for å legge press på Sovjet. Slikt sett fremstod Reagan i sin valgkamp som tvetydig. I det ene øyeblikket var målet at Sovjet og USA skulle redusere sine atomvåpen slik at de ikke utgjorde noen fare for hverandre, mens i det andre virket målet å være å gjenreise USAs fordums makt.

Når det kom til rakettskjold virket Reagan å ha stor interesse for emnet. Rakettskjold ble som nevnt ikke debattert under selve valgkampen, men emnet ble tatt opp under flere radiotaler i perioden 1975-1979. I de tilfellene emnet ble luftet, virket Reagan skuffet over tidligere politikeres nedprioritering av emnet. Det virket derimot ikke som om Reagan ønsket å igangsette et rakettforsvar ut i fra et ønske om å gjøre atomvåpen impotente og foreldete. Den største bekymringen virket å være den generelle amerikanske mangelen på dette, og ikke minst at Sovjet var i ferd med å utvikle et slikt forsvar. Hvorvidt Reagan ønsket å gjøre rakettforsvar til en del av sitt fremtidige presidentskap fremstod slik sett som usikkert, men ikke usannsynlig.

4

Første Presidentår

Den 20. januar 1981 stod Ronald Reagan frem som amerikanernes nye president. Tiden var nå kommet for å føre USA inn på de skinnene han hadde lagt under valgkampen. Tingenes tilstand var vanskelig i USA på begynnelsen av 1980-tallet, men som Reagan gjorde det klart under sin innsettelsestale, «*The business of our nation goes forward.*»¹⁰¹ Reagans visjon om å rette blikket fremover hadde massiv støtte i befolkningen. Da stemmene etter valget hadde blitt telt opp, stod han igjen med en av tidenes beste valgresultater.

Som en ekstra bonus på feiringen hadde amerikanske forhandlere klart å komme til enighet med regimet i Iran om frigjøringen av det amerikanske ambassadepersonellet som hadde sittet fanget der. Slikt sett kunne ikke Reagan fått en stort bedre start på jobben som USAs 40ende president. Men selv om presidentskapet startet med en gladsak, stod store utfordringer foran den nye administrasjonen.

Reagan hadde gått til valg på å styrke USAs posisjon i verden. Dette skulle først og fremst gjøres ved å gjenreise det amerikanske forsvaret til gamle høyder. Som Reagan hadde sagt, det eneste som trengtes for å føre USA tilbake til toppen var vilje. Denne viljen skulle nå settes ut i live. Livet som USAs president viste seg imidlertid å være en farlig jobb. Etter bare et par måneder i jobben ble Reagan utsatt for et drapsforsøk som kom til å holde han borte fra presidentkontoret i en periode.

Hensikten med dette kapittelet vil være å gjøre rede for hvordan Reagan mente at forsvaret skulle bygges opp. Jeg vil se på hvordan Reagan behandlet atomvåpenpolitikken, og om tanken om et rakettforsvar ble fremmet. Hva var målet med forsvarsoppbygningen? Skulle den føre til at USA tok igjen Sovjets angivelige forsprang innen atomvåpen, eller var målet å sette Sovjet ut av spill ved å overgå dets atomvåpenproduksjon. Var Reagans egentlige intensjon å bruke forsvarsoppbygningen som et pressmiddel for å fremme nedrustningssamtaler med Sovjet?

Forsvarsoppbygningen

Et av hovedargumentene i Reagans valgkamp hadde vært å styrke det amerikanske forsvaret. Under

¹⁰¹ Inaugural Address, January 20, 1981, Ronald Reagan Public Papers

valgkampen hadde han tatt for seg flere elementer som han mente ville tjene USAs forsvarsposisjon. Spørsmålet ble så hvordan Reagan så for seg at forsvaret skulle bygges opp? Det første innblikket i hvordan forsvaret skulle gjenreises fikk en gjennom et av direktivene som den nye administrasjonen utarbeidet. Disse direktivene ble kjent som NSDD (National Security Decision Directive). NSDD nummer 12 ble lagt frem 1. oktober 1981. Dette dokumentet forklarte hvilke elementer Reagan ønsket å bringe inn i forsvarsoppbygningen. Planen var rettet både mot det strategiske og det konvensjonelle forsvaret.

Det første punktet på listen over forsterkninger av forsvaret fremstod som en tankevekker. Reagan ønsket å gjøre USAs strategiske kommunikasjons- og kommandosystemer atomsikre. Hvis disse systemene kunne overleve et atomangrep, ville Reagan som president ha muligheten til å lede sine militære styrker selv etter et angrep fra Sovjetunionen. Dette punktet hadde den høyest prioritet av de forslagene som ble lagt frem. Hovedgrunnen til å utvikle dette var at USA per dags dato ikke hadde noe slikt system.¹⁰² Med tanke på at dette punktet hadde høyest prioritet kan en spørre seg om Reagan fryktet av Sovjet faktisk ville angripe USA.

Tidlig i presidentperioden uttalte Reagan seg om mulighetene for en atomkrig med Sovjet. Han hadde da sagt følgende:

I try to be optimistic and think that the threat of both sides would keep it [thermonuclear exchange] from happening, and yet, at the same time, as I say, history seems to be against that, that there comes a moment in desperation when one side tries to get an advantage over the other.¹⁰³

Slik Reagan formulerte seg her kunne det virke som om han ikke var direkte overbevist om at terrorbalansen mellom USA og Sovjet i siste instans ville umuliggjøre en atomkrig mellom de to supermaktene. Sovjet var i gang med en opprustning, og hvis man fulgte Reagans skildring, kunne dette sees som et desperat forsøk fra landets side på å få et overtak på USA. Derfor virket det som om USA tilsynelatende måtte forberede seg på det verst tenkelige scenarioet.

Forsvarsoppbygningens første punkt var dermed å klargjøre USAs muligheter til å gjengjelde et sovjetisk angrep.

Reagans valgkampløfter lå også innarbeidet i det nye direktivet. MX-raketten som Carter-administrasjonen i følge Reagan hadde nedprioritert, skulle ferdigutvikles og bli en del av USAs strategiske styrker. Det skulle produseres 100 av disse rakettenes. Hver av disse rakettenes kunne utstyres med 10 atomstridshoder. Samtidig med dette skulle eldre raketmodeller fases ut.¹⁰⁴

¹⁰² NSDD 12, <http://www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-12.pdf>, oppsøkt 3.06.2010

¹⁰³ The President's News Conference - June 16, 1981, Ronald Reagan Public Papers

¹⁰⁴ NSDD 12

Styrking av USAs strategiske atomvåpen hadde vært en viktig del av Reagans program. Dette var viktig ikke bare for å gjenvinne styrke, men også for å vise Sovjet at USA mente alvor. «*It will act as a deterrent against any Soviet actions directed against the American people or our allies.*»¹⁰⁵

Reagan hadde gjennom hele valgkampen påpekt at USA måtte iverksette en massiv oppbygning av atomvåpen. Dette var essensielt for å ta igjen Sovjets angivelige forsprang innen denne typen våpen. Vedtaket om å starte produksjonene av MX-raketten fremstod dermed som en oppfyllelse av disse løftene. Sovjetunionen hadde størstedelen av sine atomraketter plassert på land. Det var nødvendig for USA å utvikle en atomstyrke som kunne kontre faren fra Sovjet.

Den økte satsningen på atomraketter hadde også en annen hensikt i følge Reagan. «*It will signal our resolve to maintain the strategic balance, and this is the keystone to any genuine arms reduction agreement with the Soviet.*»¹⁰⁶ Reagan hadde under valgkampen kritisert Carter for å være for ettergivende ovenfor Sovjet. Resultatet av dette hadde angivelig vært at USA ikke lenger innehadde noen strategisk balanse med Sovjet. Gjennom SALT-avtalene hadde USA tilsynelatende mistet posisjonene landet tidligere innehadde, og vektskålen tippet derfor i retning av Sovjet.

Denne strategiske ubalansen hadde ført til at USA ikke hadde maktet å forhandle frem en avtale om faktiske reduksjoner i atomvåpenbeholdningen. Dette var derfor et av målene med det nye direktivet. Reagan hadde tidligere uttalt at han var villig til å forhandle med Sovjet. Et av premissene for forhandlinger hadde imidlertid vært at USA skulle forhandle fra en posisjon av styrke. Ved å starte utplasseringen av de nye rakettenes kunne Reagan oppfylle en av sine betingelser for å komme i gang med reelle nedrustningsforhandlinger med Sovjet.

Nedrustning av atomvåpen hadde også blitt tatt opp av tidligere presidenter. Selv om Reagan uttalte at hensiktene med opprustningen var å lede Sovjet til forhandlinger, stod dette frem som en liten del av den store sammenhengen. NSDD 12 slo heller ikke fast at det overordnede målet var nedrustning. Utgangspunktet for opprustningen i direktivet var først og fremst å rette opp den forringede posisjonen USA i følge Reagan befant seg i. Ved å gjenreise USAs strategiske styrke ville resultatet bli at Sovjet kom til å føle seg presset, og som et resultat av dette vurdere forhandlinger.¹⁰⁷

NSDD 12s mål virket altså å være et kortsiktig middel som skulle sørge for at USA kunne opprettholde den strategiske balansen mellom seg selv og Sovjet. Hvis den strategiske balansen tippet i feil retning ville det sende feil signal til Sovjet. Sovjet ville angivelig ikke gå med på nedrustning hvis USA var den svakere parten. Selv om nedrustning ikke fremstod som det

¹⁰⁵ Remarks and a Question-and-Answer Session With Reporters on the Announcement of the United States Strategic Weapons Program, October 2, 1981, Ronald Reagan Public Papers

¹⁰⁶ Remarks and a Question-and-Answer Session With Reporters on the Announcement of the United States Strategic Weapons Program, October 2, 1981

¹⁰⁷ NSDD 12

kortsiktige målet kunne NSDD 12, hvis en så på de langsiktige konsekvensene av direktivet, en gang i fremtiden legge forholdene til rette for nedrustning. Hvorvidt nedrustningsdelen av planen var begrunnet gjennom en visjon fra Reagans side om en gang å gjøre slutt på atomvåpen, fremstod ikke som klart gjennom dette direktivet.

Hensikten med NSDD 12 virket altså å være en kortsiktig plan for å styrke det amerikanske forsvaret. Slik skulle USA vise at det nå var villig til å opprettholde den strategiske balansen. Denne viljen skulle deretter gi Sovjet sterke incentiver for å bli med på forhandlinger. Men NSDD 12 rettet seg ikke bare mot de våpnene hvor Sovjet hadde ledelsen. USA skulle også fornye de andre benene i sin strategiske triade.¹⁰⁸ Dette innebar blant annet utviklingen av nye og mer presise raketter til USAs strategiske u-båter.¹⁰⁹ Dette ville i utgangspunktet styrke den strategiske balansen, men ville bli vanskeligere å forklare i en nedrustningssammenheng. USA var allerede Sovjet overlegene innen såkalte SLBM teknologi (submarine-launched ballistic missiles). Raketter utplassert på u-båter fremstod slik sett mer som en direkte trussel mot Sovjet.

En fordel med å styrke u-båt delen av triaden ville være å gjøre situasjonen for Sovjetunionen mer usikker. Siden ingen med sikkerhet kunne vite hvor u-båtene befant seg, var sjansen for at de ble angrepet i et «first strike» angrep tilnærmet null. Dermed kunne USA redusere faren som de sovjetiske landbaserte rakettene utgjorde, og opprettholde den strategiske balansen. Siden u-båtene ikke hadde noen fast posisjon, utgjorde de også en større trussel. Fartøyene kunne ligge rett utenfor Sovjets grenser og slik gjøre kort prosess med landets landbaserte atomvåpen. Slik kunne de tippe den strategiske balansen i USAs favør. Hvorvidt dette ville gjøre Sovjet mer villig til å forhandle fremstod mer som et sjansespill. Situasjonen kunne like gjerne resultere i en reaksjon fra Sovjet hvor Kreml bestemte seg for å utligne situasjonen og slik gjøre både seg selv og USA mer usikre.

Beslutningen var uansett en videreformidling av Reagans valgkamplofter. Reagan hadde uttrykt bekymring over Sovjetunionens angivelige forsprang innen atomvåpen og gjennom disse handlingene kunne han bøte på situasjonen. Hvordan dette senere skulle brukes som forhandlingskort ble ikke forklart.

Det var ikke bare nye raketter til ubåtflåten som skulle utvikles. Det nye direktivet bestemte også at USA skulle ta opp igjen produksjonene av det utsatte B-1 bombeflyet. Det ble også vedtatt at det skulle startes en prosess med å utvikle et helt nytt bombefly. Helt nytt var dette ikke. Carter hadde i utgangspunktet vedtatt at B-1 skulle kansleres og et mer teknisk avansert fly skulle utvikles. Flyet skulle kunne penetrere både eksisterende og fremtidige sovjetiske forsvarssystemer. Dette

¹⁰⁸ USA hadde i utgangspunktet tre forskjellige måter for å levere sine atomvåpen på fienden. ICBMs, SLBMs, og atomvåpen avfyrt fra fly. Dette omtales som den strategiske triaden.

¹⁰⁹ NSDD 12

skulle utvikle seg til å bli det såkalte «Stealth»- flyet.¹¹⁰

For å møte den sovjetiske trusselen enda bedre skulle det også utvikles cruise-missiler utstyr med atomstridshoder. Disse skulle kunne utplasseres på USAs allerede eksisterende B-52 bombe-fly, de samme flyene som Reagan tidligere hadde kritisert for å være for gamle.¹¹¹ Disse ville kunne avfyre sine raketter lenge før de ankom Sovjetisk luftrom, og kunne introduseres fortløpende da teknologien allerede fantes.

Det nye direktivet gjorde det også klart at USA skulle forbedre sivilforsvaret. Dette punktet stod i forlengelse av målet om å atomsikre USAs kommandostruktur. Det utbedrede sivilforsvaret skulle sørge for at den amerikanske befolkningen ville ha muligheten til å overleve en eventuell atomkrig.¹¹² Hvorvidt dette sivilforsvaret var en reaksjon på hva Reagan tidligere hadde påstått om at Sovjet hadde et omfattende sivilforsvar, gikk ikke frem av direktivet. Poenget var i utgangspunktet at et slikt forsvar skulle bygges.

Den forespeilete forsvarsoppbygningen i NSDD 12 virket å være Reagans middel for å vedlikeholde den strategiske balansen med Sovjet. Dette ville senere utgjøre en viktig brikke i forhandlinger med Sovjet. Når disse forhandlingene skulle finne sted ble ikke tydelig presisert. Opprustningen var uansett et signal til Sovjet om at Reagans USA nå var i gang med å styrke forsvaret. Omfanget av opprustningen var betydelig. Det uttalte målet var tilsynelatende å gjenvinne USAs posisjon i den strategiske balansen, men resultatet kunne bli en situasjon hvor USA endte opp som den sterkeste parten. Reagan hadde i valgkampen uttalt at USA skulle gjenvinne en sikkerhetsmargin av atomvåpen. NSDD 12 kunne på den måten være første brikke i den prosessen.

Rakettforsvar

Det siste av punktene i NSDD 12 fremmet et kontroversielt tema. Brorparten av direktivet hadde rettet seg mot opprustning av atomvåpen og forberedelser på å gjøre USA i stand til å komme best mulig ut av et atomangrep. Dette siste punktet slo fast at USA skulle igangsette et intensivt forskningsprogram for å studere mulighetene for å skyte ned interkontinentale raketter.¹¹³

En av begrunnelsene for atomopprustningen var å legge press på Sovjet slik at sovjeterne skulle komme til forhandlingsbordet. Spørsmålet ble hvordan dette forskningsprogrammet skulle forklares. Et rakettforsvar kunne i teorien gjøre det umulig for sovjetiske raketter å ramme USA. Det ville ikke nødvendigvis gjøre sovjeterne mer interessert i nedrustningsforhandlinger. Et slikt scenario ville snarere føre til en mer aggressiv opprustning fra Sovjets side. Spørsmålet ble så

¹¹⁰ Reagan, *The Reagan Diaries*, s. 41

¹¹¹ NSDD 12

¹¹² NSDD 12

¹¹³ NSDD 12

hvorfor et slikt forskningsprogram ble etablert.

Under flere av radiotalene Reagan hadde holdt før valget, hadde forsvar mot interkontinentale raketter vært et tema. Reagan hadde i løpet av disse talene ikke uttrykt et direkte ønske om å lede USA på veien mot denne typen forsvar. Han fremstod derimot som skuffet over de negative prioriteringene som tidligere hadde rådet rundt rakettforsvar. Reagan mente at USA hadde byttet bort muligheten til å utvikle et rakettforsvar mot ingen ting. Under et intervju med en gruppe avisredaktører 16. oktober 1981 kom Reagan igjen inn på muligheten til å forsvare seg mot et atomangrep. Der forklarte han at mennesket alltid hadde kommet opp med svar på angrepsvåpen, men slik var ikke tilfellet i atomalderen. «*There never has been a weapon that someone hasn't come up with a defense. But except in this one, the only defense is, well, if you shoot yours, we'll shoot ours.*»¹¹⁴

Innholdet i NSDD 12 var hemmeligstempelt og dermed unntatt offentligheten. Derfor var det ingen overraskelse at Reagan ikke kom med noen offentlig uttalelse om forskningsprogrammet. På tross av dette kunne det her se ut til at han lettet litt på sløret om hvilken tanker han gjorde seg om fremtidens USA. I det samme intervjuet 16. oktober kom Reagan også inn på andre staters forsøk på å gjøre noe med trusselen som atomvåpnene utgjorde. «*I know that all over the world there's research going on to try and find the defensive weapon against strategic nuclear weapons.*»¹¹⁵ Nå var også USA med i dette løpet.

Sett i lys av de andre elementene som lå innarbeidet i direktivet kunne forskningsprogrammet tolkes som nok et ledd i styrkingen av den strategiske balansen. Hvis USA klarte å utvikle et rakettforsvar, kunne det utvikle seg til å bli det perfekte avskrekkingsvåpenet. Dette kunne også tolkes som ledd i sikringen av teorien om MAD.

MAD hadde virket etter sin hensikt, men Reagan var som nevnt ikke overbevist om at Sovjetunionen forholdt seg til dette på samme måte som USA. Reagan mente at Sovjetunionen hadde et helt annet syn på mulighetene for å vinne en atomkrig: «*everything in their manuals indicates that, unlike us, the Soviet Union believes that a nuclear war is possible. And they believe it's winnable.*»¹¹⁶ Hvis dette var den sovjetiske holdningen, ville et fremtidig rakettforsvar fungere som en sikring mot et sovjetisk atomangrep.

Spørsmålet ble så hvilken andre grunner som kunne ligge bak dette punktet. Hvis Reagan ikke hadde hatt noen interesse av denne typen forsvar, ville han ikke nødvendigvis tatt dette med i planleggingen. Reagan ga ikke noe direkte svar på hvorvidt han så for seg muligheten til å forsvare

¹¹⁴ Remarks and a Question-and-Answer Session at a Working Luncheon With Out-of-Town Editors, October 16, 1981, Ronald Reagan Public Papers

¹¹⁵ Remarks and a Question-and-Answer Session at a Working Luncheon With Out-of-Town Editors, October 16, 1981

¹¹⁶ Remarks and a Question-and-Answer Session at a Working Luncheon With Out-of-Town Editors, October 16, 1981

USA med et rakettforsvar. Han påsto heller aldri at USA skulle tilsidesette MAD. Han uttrykte heller ikke et ønske om en gang å kunne gjøre atomvåpen foreldete. Men han viste gjennom punktet i NSDD 12 at han var villig til å strekke seg lang for å se hvilken muligheter som fantes.

Hvis Reagan ikke hadde en slags ide om et rakettforsvar, ville han mest sannsynlig ikke tatt seg bryet med å bruke penger på et slikt forskningsprosjekt. Det var tross alt en hel rekke andre elementer i NSDD 12 som ville bli dyre affærer. Slik sett kunne dette tolkes som et tegn på at Reagan ikke bare var opptatt av en massiv økning av offensive våpen for å true Sovjet. Defensive våpen ville tvert i mot understøtte den amerikanske evnen til å frigjøre seg fra trusselen som atomvåpnene utgjorde. Men Reagan gav ingen tegn som ledet i denne retningen. Hovedfokuset var rettet mot de offensive atomvåpnene, og hvordan en økning i disse før eller siden skulle føre til nedrustninger. På den andre siden var det i det minste plantet en spire om rakettforsvar i Reagan-administrasjonen.

Hvordan forklare forsvarsoppbygningen?

Reagan kom til å benytte seg av flere begrunnelser for å forklare den amerikanske befolkningen hvorfor USA trengte å gjenreise forsvaret. Den fremste av begrunnelsene var trusselen fra Sovjet. Denne trusselen hadde Reagan formidlet gjennom hele sin politiske karriere, og han kom ikke til å legge bånd på seg fordi han nå var president. Allerede i sin første måned som president forklarte Reagan hva USA stod ovenfor. Sovjetunionen var, og kom til å forbli, den største grunnen til bekymring. «[...] *the Soviet Union [...] hold their determination that their goal must be the promotion of world revolution and a one-world Socialist or Communist state.*»¹¹⁷ For å forhindre dette fra å bli en realitet måtte USA ikke bare opprettholde, men også videreutvikle sin militære styrke.

Grunnet Carters påståtte manglende vilje til å styrke det amerikanske forsvaret lå forholdene angivelig bedre til rette for at Sovjet kunne promotere denne verdensrevolusjonen. Ikke nok med det, den påståtte manglende satsningen hadde også åpnet et såkalt «window of vulnerability.» Dette innebar at Sovjet hadde kommet i en posisjon hvor det hadde muligheten til sette USA matt, i en form for atomsjakk. Denne matt posisjonen betød at Sovjet, for en periode, teoretisk ville kunne avvæpne USA uten å avfyre så mye som en eneste rakett. Dette var mulig fordi Sovjet gjennom sitt overlegne antall atomraketter kunne uskadeliggjøre USAs strategiske styrker gjennom et såkalt «first strike» og dermed ville ikke USA kunne gjengjelde angrepet.¹¹⁸

Forklart slik kunne det se ut til at målet med forsvarsoppbygningen først og fremst var rettet

¹¹⁷ The President's News Conference, January 29, 1981, Ronald Reagan Public Papers

¹¹⁸ Robert Scheer, *With Enough Shovels, Reagan, Bush and Nuclear War*, Random House, New York, 1982, s 65

mot å ta igjen Sovjet. Hvis USA stod i fare for å bli satt matt, i en form for atomsjakk, ville dette være grunn god nok for å komme i gang med en opprustning. Hvorvidt USA virkelig stod ovenfor en slik situasjon var mer uklart. I mai 1982 forklarte nobelprisvinneren i fysikk Hans Bethe seg i det amerikanske senatet om den påståtte faren USA stod ovenfor. Han hevdet at USA hadde langt flere atomstridshoder enn hva Sovjet hadde. Videre forklarte han at kun ¼ av amerikanernes strategiske styrker var plassert på land. Resten av atomvåpnene var mer eller mindre trygge. Hvis Sovjet skulle kunne gjennomføre et vellykket «first strike», måtte det ta ut hele den amerikanske atomvåpentriaden. Dette ville ikke la seg teknisk gjennomføre i følge Bethe. Usikkerheten rundt utfallet ville ikke gå i Sovjets favør. Til sist kom rollen til det nye cruise-missilet. Dette våpenet hadde Sovjet ikke noe forsvar mot. Våpenet kunne utplasseres på amerikanske fly og sendes mot Sovjet lenge før flyene kunne bli skutt ned.¹¹⁹

Dette kunne slik slå benene under ideen om det såkalte «window of vulnerability.» Hvis målet var å ta igjen Sovjet for å tette det påståtte hullet, ville forsvarsopprustningen som Reagan foreslo oppnå dette. Men hvorvidt dette hullet virkelig eksisterte, var det allerede sådd betydelig tvil rundt. Økningen kunne i utgangspunktet sørge for at USA ikke bare gikk forbi Sovjet. Den kunne også til slutt sette USA i stand til å utføre et avvæpnende «first strike.»

Utfordringen blir å finne ut hva Reagan egentlig tenkte. I følge Reagan skulle USA ruste opp for å vise Sovjet at USA ikke lenger ville la seg pille på nesen. Samtidig skulle opprustningen tette det såkalte «window of vulnerability.» Opprustningen hadde også til hensikt å legge press på Sovjet slik at det ville føle det som nødvendig å bli med på forhandlinger. Alt dette gjorde at det ble vanskelig å finne en rød tråd i Reagans ønsker og tanker. Dette hadde imidlertid Reagan allerede tatt høyde for. Under en sesjon med en gruppe journalister forklarte han hva han mente: «*I don't necessarily believe that you must, to have a foreign policy, stand up and make a wide declaration that this is your foreign policy.*»¹²⁰

Ved å ikke uttale hva de utenrikspolitiske målsetningene var, kunne det bli vanskeligere for omverdenen å forstå hvor Reagan ønsket å føre USA. Dette kunne føre til at USA sendte ut motstridende signaler, blant annet med tanke på den opprustningen som landet var i ferd med å gjennomføre. Hvis målet var å en gang komme i gang med nedrustning samtaler, kunne Reagans manglende vilje til å påpeke USAs utenrikspolitiske målsetninger vanskeliggjøre dette arbeidet.

Forsvarsoppbygning kunne i utgangspunktet tolkes som et svar fra Reagan på hva han mente hadde vært Carter-administrasjonens manglende vilje til å gjøre noe med forsvaret. NSDD 12 skulle tilsynelatende rette på den strategiske balansen, for å bedre USAs forhandlingsposisjon. Carter og

¹¹⁹ Robert Dallek, *Ronald Reagan, The Politics of Symbolism*, 149

¹²⁰ The President's News Conference, June 16, 1981, Ronald Reagan Public Papers

hans men hadde angivelig forsøkt seg på det motsatte: *«it is rather foolish to have unilaterally disarmed, you might say, as we did by letting our defensive, our margin of safety deteriorate, and then you sit with the fellow who's got all the arms.»*¹²¹

Carter og hans menn hadde altså angivelig ikke bare forhandlet fra en svak posisjon i forhold til den strategiske balansen mellom de to supermaktene. Reagan brakte her tilbake et prinsipp som han hadde referert til ved flere anledninger under valgkampen. Carter-administrasjonen hadde tilsynelatende latt USA «margin of safety» forsvinne. En sikkerhetsmargin må antas å være en situasjon hvor den ene parten har et større antall atomvåpen enn den andre, en slags sikkerhet for ikke å bli forbigått. Det som da kan stå frem som forklaringen på Reagans opprustningsprogram var å gjenvinne denne sikkerhetsmarginen. Det vil si at USA ikke bare skulle oppnå strategisk balanse, men til slutt sørge for at vektskålen tippet til USAs fordel. Bare slik kunne USA og Sovjet begynne forhandlinger.

Carter og hans menn hadde altså tilsynelatende gått inn i forhandlinger med Sovjet samtidig som USA bedrev ensidig nedrustning. Dette hadde gitt Sovjet fordeler i forhandlingene. Spørsmålet var hvordan Reagan forespeilet nedrustning gjennom opprustning.

Opprustning for forhandling av nedrustning?

Den nye administrasjonen hadde stilt seg svært kritisk til hva den mente var Carter-administrasjonenes håpløse forsøk på nedrustning. Dette hadde blitt representert gjennom SALT II-avtalen. I følge Reagan førte ikke denne avtalen til reduksjoner i atomvåpen: *«I don't think that a treaty -- SALT means strategic arms limitation -- that actually permits a buildup, on both sides, of strategic nuclear weapons can properly be called that.»*¹²² Reagans mål ville i følge han selv være det motsatte. USA og Sovjet skulle få til faktiske reduksjoner, og det skulle skje gjennom amerikansk opprustning.

SALT II hadde i utgangspunktet ikke blitt ratifisert av senatet etter den sovjetiske innmarsjen i Afghanistan. På tross av den tidligere så krasse kritikken av avtalen kom den nye administrasjonen ikke til å gjøre noe med avtalen. Den ville i utgangspunktet holde seg innenfor de rammene den satte.¹²³

Selv om den nye administrasjonen for øyeblikket kom til å følge avtalen, fremstod Reagan fortsatt som misfornøyd med vilkårene som hadde blitt forhandlet frem. Det ville bli behov for å gjøre endringer som harmoniserte mer med Reagans ønsker. Derfor kom USA bare til å forholde

¹²¹ Excerpts From an Interview With Walter Cronkite of CBS News, March 3, 1981, Ronald Reagan Public Papers

¹²² The President's News Conference, January 29, 1981

¹²³ The President's News Conference, January 29, 1981

seg til SALT inntil nye forhandlinger kunne finne sted: «[...]we should start negotiating on the basis of trying to effect an actual reduction in the numbers of nuclear weapons. That would then be real strategic arms limitation.»¹²⁴ Slikt sett var kritikken fortsatt den samme som den hadde vært under valgkampen. SALT-avtalene hadde ikke ført til reelle og verifiserbare reduksjoner av atomvåpen. Derfor ville det være nødvendig å komme frem til en ny avtale hvor utfallet skulle bli faktiske reduksjoner. Utfordringen for Reagan ble dermed hvordan en skulle innlede forhandlinger med Sovjet.

Fremforhandling av en ny avtale med Sovjet ville i utgangspunktet ikke bli en enkel affære. En rekke faktorer måtte være på plass før en kunne sette seg ned å forhandle. «[...]you can't sit down at a table and just negotiate that [reductions] unless you take into account, in consideration at that table all the other things that are going on.»¹²⁵ En første forutsetning for forhandlinger med Sovjet var at USA kom til enighet med sine allierte om hvilken forhandlingsposisjon landet skulle innta. USA skulle ikke kjøre et enmannsshow. En annen forutsetning var opp til Sovjet. Hvis USA skulle innlede forhandlinger, var et av Reagans krav at Sovjet måtte vise tegn på moderasjon. «I think it would help bring about such a meeting if the Soviet Union revealed that it is willing to moderate its imperialism, its aggression -- Afghanistan would be an example.»¹²⁶ Et slikt krav virket i og for seg ganske urealistisk. Det kunne nærmest synes som om målet ikke var å komme frem til et forhandlingsresultat i det hele tatt. Ved å stille særdeles krevende krav kunne USA spille sitt eget spill under påskudd av å vente på Sovjetunionen.

Den nye administrasjonen hadde også andre strategier for å komme til enighet med Sovjet. En av disse strategiene var Reagans opprustning av det amerikanske forsvaret. «So, maybe realistic negotiations could take place. [...] We can say, ``Well, all right, this thing we're building we'll stop if you'll stop doing whatever it is you're really doing.»¹²⁷ Dette hadde Reagan tatt opp i NSDD 12. Dagen etter signeringen av direktivet, 2. oktober 1981, holdt Reagan en pressekonferanse hvor han svarte på spørsmål på bakgrunn av strategien som var blitt planlagt. Selv om han ikke gikk direkte inn på de punktene som hadde blitt utarbeidet, svarte han på spørsmål om noen av prosjektene som direktivet omfattet kunne brukes i forhandlinger. Reagan forklarte at dette faktisk kom til å være tilfellet: «Oh, I think everything having to do with arms, [...] would have to be on the table.»¹²⁸

Siden ingen av forslagene presentert i NSDD 12 virket å være fredet, kunne en få inntrykket av at Reagans mål var å få til en generell nedrustning. Dette viste også at Reagan var påfallende

¹²⁴ The President's News Conference, January 29, 1981

¹²⁵ The President's News Conference, January 29, 1981

¹²⁶ Excerpts From an Interview With Walter Cronkite of CBS News, March 3, 1981, Ronald Reagan Public Papers

¹²⁷ Excerpts From an Interview With Walter Cronkite of CBS News, March 3, 1981

¹²⁸ Remarks and a Question-and-Answer Session With Reporters on the Announcement of the United States Strategic Weapons Program, October 2, 1981

villig til å forhandle med sovjetregimet, selv om han tidligere hadde stilt seg svært skeptisk til det. Som han selv sa, «*as I've said many times, I would like to enter into negotiations leading toward a definite, verifiable reduction of strategic nuclear weapons worldwide.*»¹²⁹ Det som derimot ikke kom like godt frem var hvorfor han ønsket å komme i gang med nedrustning, og *når*. Under forhandlingene i Geneve i 1981 fikk man et innblikk i hvordan Reagan så for seg at nedrustningsforhandlinger skulle foregå. Disse forhandlingene kom til å dreie seg om mellomdistanseraketter i Europa. Under Carter hadde USA slått fast at utplassering av slike atomraketter skulle foregå samtidig som det ble gjennomført forhandlinger om å redusere antallet mellomdistanseraketter, den såkalte two-track politikken.¹³⁰

Opprustning for å svekke Sovjet?

Reagan hadde en noe annen innfallsvinkel til mellomdistanserakettforhandlingene enn den utarbeidet av Carter-administrasjonen. Han så for seg en prosess hvor Sovjet gikk med på å fjerne sine mellomdistanseraketter i Europa i bytte mot at USA *ikke* utplasserte sine egne raketter. «*The United States is prepared to cancel its deployment of Pershing II and ground-launch cruise missiles if the Soviets will dismantle their SS - 20, SS - 4, and SS - 5 missiles.*»¹³¹ Dette ble kjent som Reagans «zero-zero» forslag.¹³²

Forslaget stemte i utgangspunktet godt overens med Reagans tidligere uttalelser om betraktelig nedrustning. Problemet ville være å få til et resultat med en slik forhandlingsposisjon. Dersom dette forslaget representerte et genuint ønske fra Reagans side, kunne det virke som om tidligere uttalelser om faktiske reduksjoner av atomvåpen nå skulle gjøres gjeldende. Dermed kunne det se ut til at målet med forsvarsoppbygningen ikke var å overgå, eller gjøre Sovjet ufarlig. Tvert i mot kunne forslaget se ut til å realisere målet om nedrustning sammen med Sovjet.

Hvis Reagan og hans forhandlere klarte å komme frem til en slik løsning, ville dette føre til faktiske reduksjoner av atomvåpen, og ikke til de fiktive begrensninger på antall som Reagan tidligere hadde kritisert. Selv om forslaget viste en vilje fra Reagans side til å redusere antallet atomvåpen, fantes det ingen indikasjon på om dette stammet fra et dypere ønske om å bli kvitt atomvåpen. Begrunnelsen for forhandlingene var angivelig å redusere spenningen som fantes i Europa.

Det som kan gi en pekepinn på Reagans standpunkt er selve forslaget. For å redusere

¹²⁹ The President's News Conference, June 16, 1981

¹³⁰ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 59

¹³¹ Remarks to Members of the National Press Club on Arms Reduction and Nuclear Weapons, November 18, 1981, Ronald Reagan Public Papers

¹³² Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 60

spenningen i Europa trengtes ikke nødvendigvis alle atomvåpnene å bli fjernet. Men Reagan gjorde det klart at det var en nullvisjon som var hans langsiktige mål. Dette kunne tale i retning av at Reagan virkelig ønsket å gjøre noe radikalt med trusselen fra atomvåpnene.

En utfordring med dette forslaget var at forhandlingene i første rekke bare dreide seg om Sovjets avskrekkelsesvåpen rettet mot Europa, ikke USA. Det ville dermed ikke påvirke de prosessene som Reagan allerede hadde gående i hjemlandet. Den som ville fremstå som vinneren av «zero-zero» planen var USA. Hvis forslaget fikk gjennomslag kunne USA kvitte seg med en rekke sovjetiske atomvåpen. Reagan trengte i utgangspunktet ikke ofre annet enn en fremtidig utplassering av amerikanske raketter. Europas egne atomvåpen var heller ikke en del av forhandlingene.¹³³ Slik sett ville Sovjet fremstå som den eneste berørte aktøren. USA, gjennom NATO alliansen, ville på denne måten fremstå som styrket, på bekostning av Sovjet.

Dermed kunne forsvarsoppbygningen føre til at USA ikke bare tok igjen Sovjet. Hvis USA fikk gjennomslag for sitt forslag, ville det også overgå Sovjet innen atomvåpen. På denne måten kunne det fremstå som usikkert hvorvidt Reagan virkelig ønsket reduksjoner, eller i virkeligheten var ute etter å styrke seg i forhold til Sovjetunionen.

Hvis hensikten med forsvarsoppbygningen var å gi amerikanerne et forsprang innen atomvåpen, kunne «zero-zero» forslaget underbygge dette. Men Reagan åpnet også for å gjøre reduksjoner i andre deler av USAs strategiske triade. «*The United States proposes to open negotiations on strategic arms as soon as possible next year.*»¹³⁴ Dermed tok Reagan nok et steg i retning av å bruke opprustningen i en forhandlingsposisjon. Ved å sette fristen til det neste året kunne Reagan gi våpenprodusentene tid til å produsere hans forhandlingskort. For å vise bruddet med Carter administrasjonen kom Reagan også til å gi disse forhandlingene et nytt navn. «[...] *we will call these negotiations START -- Strategic Arms Reduction Talks.*»¹³⁵

Ved å gjøre det klart at USA var villig til å komme i gang med forhandlinger, kunne en altså få et inntrykk av at Reagan var i fred med å legge til rette for kutt i atomvåpenbeholdningen til både USA, og selvfølgelig også Sovjetunionen. Det var imidlertid flere usikkerhetsmoment knyttet til de uttalelsene Reagan gjorde omkring nedrustning og atomforhandlinger. På den ene siden fremstod presidenten som meget velvillig til å gjøre avtaler med Sovjet, men på den andre siden fremstod han som en krass kritiker av alt Sovjet stod for. Ved flere anledninger kom Reagan til å omtale Sovjet i ordlag som gjorde det uklart hvilken intensjoner han egentlig hadde.

¹³³ INF Treaty, <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/inf1.html>, oppsøkt 15.06.2010

¹³⁴ Remarks to Members of the National Press Club on Arms Reduction and Nuclear Weapons, November 18, 1981

¹³⁵ Remarks to Members of the National Press Club on Arms Reduction and Nuclear Weapons, November 18, 1981

Motstridende signaler?

Allerede i en av sine første taler som president gikk Reagan kraftig ut mot hva det han mente var Sovjetunionens totale mangel på moral, «*the only morality they recognize is what will further their cause, meaning they reserve unto themselves the right to commit any crime, to lie, to cheat, in order to attain that, and that is moral, not immoral, and we operate on a different set of standards.*»¹³⁶

USA og Sovjet opererte angivelig med to forskjellige typer moral. Hvis dette var tilfellet, kunne det virke bemerkelsesverdig at Reagan var så villig til å igangsette forhandlinger med landet. Siden Sovjet til syvende og sist kom til å lyve og jukse, kunne det ikke finnes noen grunn til på stole på at landet gjorde som det sa. På den andre siden kunne dette være med å forklare hvorfor Reagan ønsket en økning i USAs atomvåpen.

Siden Sovjet ikke nødvendigvis ville følge sine egne ord, ville USA bli nødt til å være på den sikre siden. Det kunne derfor tyde på at Reagan gjennom sin forsvarsoppbygning ville gjenvinne det *han* mente var paritet med Sovjet. Siden en ikke kunne vite, eller stole på Sovjet, måtte USA lage hva det antok ville være tilstrekkelige mengder med atomvåpen. Dermed kunne USA i utgangspunktet gå forbi Sovjet i antall atomvåpen. Resultatet kunne dermed bli at Washington satte Sovjet ut av spill, uten at dette var hensikten.

Det mest påfallende med hele situasjonen rundt atomvåpnene og hva som skulle gjøres med dem, var at Reagan ikke gav noe direkte svar på hva som egentlig var det endelige målet. Som nevnt var et av målene å gjenreise USAs militærstyrke. Deretter skulle det angivelig forhandles med Sovjet. Men ikke på noe tidspunkt gav Reagan tegn som antydte at han hadde et personlig ønske om å kvitte seg med alle atomvåpen. Det kan selvfølgelig være at han hadde en langsiktig plan for dette, men det var først og fremst det kortsiktige målene om økt forsvarssatsning som var mest fremtredende.

Under sykehusoppholdet etter attentatforsøket skrev Reagan et brev til Sovjetunionens leder Leonid Brezhnev. I dette brevet forklarte Reagan blant annet hvordan han ønsket å gi både sovjetere og amerikanere muligheten til å leve bedre liv. Reagan forklarte videre hva som var USAs generelle holdning til omverdenen. Helt siden den andre verdenskrigen hadde USA kun ønsket å skape fred. Da bare USA hadde atomvåpen brukte ikke landet sin stilling til å ta over verden. Istedet brukte det sin makt til å gjenreise det landet hadde vært med å bryte ned under krigen. Sovjetunionen hadde derfor ingenting å frykte når det kom til USA.¹³⁷

Tonen i brevet var annerledes enn hva Reagan tidligere hadde brukt i forbindelse med Sovjet. Selve innholdet gav likevel ingen klare tegn på at Reagan ville gjøre noe med atomvåpen.

¹³⁶ The President's News Conference, January 29, 1981

¹³⁷ Reagan, *A Life In Letters*, s. 739 – 741

Brevet kunne i utgangspunktet tolkes som en kritikk av Sovjets kontroll over egen befolkning. Innholdet i brevet hadde blitt formidlet av Reagan gjentatte ganger tidligere, blant annet i flere av radiotalene han hadde holdt i perioden før presidentembedet. Det nye var at han nå sendte dette til statslederen i Sovjet. Reagan avsluttet brevet med å fortelle at USA kom til å avslutte den pågående kornembargoen det hadde gående. Brevet virket derfor mer som et tegn på å vise godvilje enn noe annet. Det mest sannsynlige utfallet av brevet ville være å vise at USA ikke utgjorde noen fare for Sovjetunionen. Dette kunne komme godt med i de forhandlingene som senere kom til å finne sted mellom de to supermaktene i Geneve.

Ser en på hvordan Reagan beskrev Sovjet i offentlige anledninger, kan en få et inntrykk av at USA skulle bruke muskler for å tvinge Sovjet til forhandlingsbordet. I den personlige korrespondansen var det en ganske annen Reagan som kom frem. Der snakket Reagan varmt om hvordan han ønsket å gjøre verden til et bedre sted å leve, ikke bare for amerikanere, men også sovjetere. Opphevelsen av kornembargoen, uten å komme med motkrav, stred også mot Reagans tidligere offentlige uttalelser om hvordan en skulle behandle Sovjet.

Hvis Reagan virkelig hadde til hensikt å vise Sovjet at USA kom til å fremstå annerledes med ham ved makten var det vanskelig å forstå. Ved å samkjøre offentlige og private uttalelser kunne Reagan ha vist at USA snakket med en stemme. Istedet kom Reagan til å fortsette sine offentlige tirader mot Sovjet. Atomvåpenproduksjonen skulle nå nye høyder, og de forhandlingsposisjonene som ble lagt frem, ville svekke Sovjet der hvor det følte seg mest truet. Den personlige kontakten med Sovjets ledere var imidlertid en annen en det offentlige budskapet.

Fokuset rundt atomvåpen

En kombinasjon av krass kritikk av Sovjetunionen, opprustning av atomvåpen, fare for å bli utsatt for et «first strike», og uttalelser om nedrustning var hva Reagan serverte sine medborgere for å forklare forsvarsoppbygningen. På dette grunnlaget var det vanskelig å finne hvilket fokus Reagan egentlig søkte rundt atomvåpen. På den ene siden kunne det virke som om det viktigste var å produsere tilstrekkelige mengder atomvåpen. På den andre siden virket det som om det viktigste var å redusere store deler av atomvåpenbeholdningene.

Hvorvidt dette var ment for å sette Sovjet ut av spill, ta landet igjen, eller gjøre det ufarlig fremstod dermed som noe uklart. Talene og intervjuene som Reagan holdt på hjemmebane, dreide seg i første rekke om å forklare hvor mektig Sovjet hadde blitt, og hvor viktig det var for USA å gjenvinne, og til slutt overgå den sovjetiske styrken. Dette skulle sørge for at den strategiske balansen ikke vippet til Sovjets fordel. Deretter var det Reagans mening at USA og Sovjet skulle

forhandle frem faktiske reduksjoner i atomvåpnene. Ut i fra dette kunne det virke som om målet var å gjøre Sovjet ufarlig, og samtidig gjøre USA mindre farlig for Sovjet. Hvis begge landene gjennomførte disse reduksjonene ville spenningen mellom de to muligens avta.

De første forhandlingene som Reagan administrasjonen begynte med, dreide seg ikke om de atomvåpnene som var mest truende for USA. Selv om de ikke truet USA direkte, truet de dets allierte i Europa. Ut i fra den forhandlingsposisjonen som Reagan valgte å følge, kunne det virke som om han brøt med de forutsetningene som han hadde lansert hjemme. Ved å kreve at Sovjet fjernet alle sine mellomdistanseraketter, i bytte mot at USA ikke utplasserte sine egne mellomdistanseraketter, ble Sovjet den eneste som måtte kutte gjennomføre reelle kutt. På denne måten ville USA, med allierte, være den parten som ville komme best ut av avtalen.

Sett ut i fra en slik posisjon kunne det se ut til at Reagan ville gjøre Sovjet ufarlig, men ikke gjøre USA ufarlig for Sovjet. Dermed ville USA kunne sette Sovjet ut av spill. Men Reagan påstod at USA var Sovjet underlegen når det kom til atomvåpen. Med et slikt tankesett ville USA kun ta igjen Sovjet og igjen bli likeverdige innen atomvåpen. Men hvorvidt Reagans realitet stemte overens med den virkelige realiteten var en annen sak. Det som talte til Reagans fordel var at han også ytret ønske om å starte forhandlinger om interkontinentale atomraketter i sitt andre år som president.

Selv om forhandlinger om interkontinentale raketter kunne føre med seg flere reduksjoner av atomvåpen, ville også dette sette USA i en posisjon hvor det ville komme best ut av det. USA hadde som nevnt av Bethe kun $\frac{1}{4}$ av sine atomvåpen stasjonert i landbaserte raketter. Sovjetunionen derimot hadde de fleste av sine atomraketter stasjonert på land. Hvis Reagan hadde til hensikt å eliminere trusselen fra atomvåpen, og i siste instans kvitte seg med dem, gav forhandlingsposisjonen et uklart bilde på dette. Slik Reagans posisjon ble fremmet, virket det mer som om det virkelige målet var å styrke USA på bekostning av Sovjet.

Et annet element som kunne være med å underbygge dette, var innskuddet i direktivet NSDD 12 om å innlede intensiv forskning på rakettforsvar. Dette initiativet kunne tolkes i to retninger. På den ene siden kunne det vise at Reagan virkelig ønsket å gjøre noe med trusselen fra Sovjetunionen og dets atomvåpen. Siden Reagan var av den oppfatning at Sovjet hadde et klart overtak på USA innen atomraketter, ville et slikt rakettforsvar sørge for at de sovjetiske rakettene ikke kunne ramme Amerika. Dermed ville atomvåpnenes rolle være utspilt, og trusselen de utgjorde ville ikke lenger være til stede. Hvis USA klarte å komme frem til et effektivt rakettforsvar kunne det føre til de reelle nedskjæringer av atomvåpen som Reagan i utgangspunktet hadde etterlyst.

Et slikt forsvar ville også være hensiktsmessig ut fra Reagans tanker om hvordan Sovjet forholdt seg til avtaler. I følge Reagan var ikke sovjetregimet til å stole på. Det trikset og mikset slik

det selv mente var best. Et rakettforsvar kunne være med på å føre Sovjet ut av regnestykket. USA kunne alene sørge for at atomvåpnene ble harmløse. Reagans uttalte mål var å en gang gjennomføre tilstrekkelige nedskjæringer av atomvåpen. Dette kunne utvikle seg til å bli middelet som skulle realisere målet.

På den andre siden kunne et slikt forsvar underbygge tanken om at USA hadde som mål å sette Sovjet direkte ut av spill. Som nevnt var Reagan særdeles skeptisk til Sovjet. Helt siden han var blitt kjent med kommunismen i sine Hollywood-dager til han ble USAs president hadde Sovjet vært et betent tema. På samme vis som et rakett skjold kunne føre Sovjet ut av regnestykket, og gjøre atomvåpen harmløse, kunne et slikt skjold i utgangspunktet gjøre Sovjet harmløs. Dette kunne bli spikeren i kisten for Sovjet. Reagan, som ved flere anledninger hadde kommentert at Sovjetregimet var et feilskjær i historien, kunne med dette skjoldet ta brodden av Sovjet.

Sett ut i fra den massive militæroppbygningen Reagan iverksatte var det flere piler som pekte i retningen av å gjøre Sovjet ufarlig. Hvis Reagan maktet å få gjennomslag for militæropprustningen samtidig som Sovjet velvillig gikk med på nedrustning, kunne Reagan ved et eventuelt rakett skjold trekke frem kortet som ville sørge for at Sovjet ikke lenger utgjorde noen trussel.

Oppsummering

I løpet av sitt første år som president begynte Reagan prosessen med å realisere de målene han hadde satt seg under valgkampen. Et av de viktigste målene var å gjenreise styrken til det amerikanske forsvaret. Hvordan dette skulle gjøres ble presentert i NSDD 12. Reagan kom også til å bruke det første året til å vurdere forhandlinger om nedrustning av atomvåpen med Sovjetunionen.

Hvorvidt alt dette var en prosess for å gjøre Sovjet ufarlig, eventuelt sette det ut av spill, eller kun et middel for å ta det igjen, kunne etter det første presidentåret knapt besvares. Reagans målsetninger når det kom til atomvåpen, det være seg kortsiktige og langsiktige, syntes å forsvinne inn i hverandre. Slik kunne hans uttalelser skape mer usikkerhet enn sikkerhet. I det ene øyeblikket kunne han snakke om en begrenset atomkrig i Europa, mens han i det neste kunne snakke om den sterke amerikanske viljen til å redusere antallet atomvåpen.

Det første presidentåret viste slik sett at Reagan ville følge de målene han hadde lagt frem under valgkampen. Det var få tegn som tydet på at presidentrollen hadde endret holdningene hans til omverdenen. Reagan kom til å fortsette sin krasse kritikk av Sovjet ved offentlige arrangementer. Forskjellen var at han i personlige brev til makthaverne i Sovjetunionen forsikret at USA aldri kom til å igangsette fiendtligheter. Det eneste som kunne trekke i retning av at USA, med Reagan ved

roret, ville gjøre slutt på atomvåpen var innskuddet i NSDD 12 angående rakett skjold. Reagan uttrykte bekymring for atomvåpenenes ødeleggelseskraft, men på tross av dette virket ikke målet hans å være atomvåpenenes endeligt.

5 Andre Presidentår

I løpet av sitt første år som president hadde Reagan påbegynt flere av de prosessene som han hadde annonsert under valgkampen. Reagan hadde også fått merke på kroppen hvor farlig jobben som USAs president kunne være da han hadde blitt utsatt for et drapsforsøk. Selv om rekonvalesensperioden hadde gått overraskende bra, med tanke på Reagans høye alder, var det flere som hadde lagt merke til at Reagan ikke lenger var den mannen han en gang hadde vært. Flere av dem som han omgikk med var av den oppfatning at Reagan ikke lenger husket like godt som han tidligere hadde gjort. Han var også blitt generelt tregere.¹³⁸ Hvorvidt dette kom til å påvirke hans virke som president har i ettertiden blitt heftig debattert. Reagan kom på tross av den traumatiske episoden til å lede USA videre, også i en andre presidentperiode.

I sitt andre år som president kom Reagans motpart i Sovjet til å skifte oftere enn hva tilfellet tidligere hadde vært. Dermed måtte han forholde seg til ikke bare en, men etter hvert tre forskjellige sovjetledere. Dette kunne gjøre forholdet til Sovjetunionen noe vanskeligere, men hadde i utgangspunktet antagelig ikke noen stor innvirkning på de fleste av prosjektene Reagan gjennomførte hjemme.

Hensikten med dette kapittelet vil være å se på de resultatene som investeringene i forsvarer hadde kommet frem til. Reagan hadde gjennom NSDD 12 lagt frem en rekke prosjekter som skulle iverksettes. Jeg vil se på hvordan så Reagan for seg at opprustning for nedrustning skulle fungere. Hadde Reagan en klar plan og tidsperspektiv, og var nedrustning virkelig målet? Jeg vil videre se på Reagan og rakettforsvar. Som nevnt i kapittel fire, hadde Reagan fremmet et forslag som innledet et massivt forskningsprogram på ABM-systemer. Spørsmålet vil være om noe hadde kommet ut av dette, og om Reagan ga tegn som tydet på at han var spesielt interessert i denne typen forsvar.

Resultatet av forsvarsoppbyggingen

Reagan hadde kritisert tidligere president Carter for å bruke for lite penger på forsvaret. Resultatet av dette hadde angivelig blitt at USA var svekket i forhold til Sovjet. Derfor hadde Reagan i sitt første år som president bestemt at forsvaret skulle bli budsjettvinneren i hans presidentperiode.

¹³⁸ Richard Reeves, *President Reagan The Triumph of Imagination*, Simon & Schuster, New York, 2005, s. 60

Arbeidet som hadde blitt påbegynt i løpet av Reagans første år som president, hadde fortsatt ikke nådd det målet som var tiltenkt. «[...] *the purpose of this military program, we're engaged in rebuilding something that was allowed to deteriorate very badly over recent years. We are way behind where we should be now.*»¹³⁹ Carter-administrasjonens angivelige manglende satsning hadde altså gjort at USA, på tross av at Reagan nå hadde begynt en ny satsning, var meget langt unna det målet som var ønskelig.

Med tanke på at Reagan hadde lagt frem målsetningen for sin militæroppbygging i begynnelsen av oktober 1981 virket det ikke spesielt overraskende at programmet fortsatt ikke hadde slått ut i full blomst. Utfordringen var at Reagan baserte store deler av denne forsvarsopprustningen på atomvåpen. Hvis Reagan hadde som mål å gjøre slutt på atomvåpnene, fremstod opprustning som et merkelig valg. Men Reagan hadde tydeligvis en baktanke med dette. Denne baktanken tilsa ikke nødvendigvis at målet var å avskaffe atomvåpen fra jordens overflate, men den kunne i det minste tilsa at målet var å redusere den store mengden atomvåpen som allerede var til stede.

Som Reagan til stadighet uttalte, «[...] *the purpose is if we're to sit down with the enemy [...] and talk arms reductions, [...] we're going to be far more successful if that adversary knows that the alternative is a buildup*»¹⁴⁰ Derfor kunne Reagan gjennom sine uttalelser i det minste gi inntrykket av at han hadde en tanke bak forsvarsoppbyggingen. Som et siste stikk til Sovjet trakk Reagan frem en avistegneserie som han kom til å benytte hver gang muligheten bød seg. Denne tegneserien skildret Brezhnev i samtaler med en sovjetisk general om utfordringen som den amerikanske opprustningen fremmet, «*I liked the arms race better when we were the only ones in it.*»¹⁴¹

Ved å uttale seg slik kunne det se ut til at Reagan var av den oppfatning at det han hadde satt i gang var et våpenkappløp. USA var dermed i ferd med å vise militære muskler. Selv om det kunne finnes en dualisme i Reagans retorikk, kunne slike uttalelser tyde på at han virket mest interessert i atomvåpenopprustning, ikke nedrustning. For å vise alvoret i oppbyggingen presiserte Reagan hvor lenge det hadde vært siden USA hadde tatt tak i det strategiske forsvaret. «*We've now put into operation the first realistic buildup of forces and strategic forces in over 20 years.*»¹⁴²

Siden Reagan hadde lovet opprustning av USAs strategiske forsvar, virket ikke disse uttalelsene som noe brudd med hva han tidligere hadde sagt. Det de derimot kunne bryte med var hans lovnader om reduksjoner av atomvåpen. Hvorvidt USA ikke hadde hatt noen realistisk opprustning de 20 siste årene var mye opp til øynene som så. Carter hadde tross alt, på slutten av sin

¹³⁹ The President's News Conference, January 19, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁴⁰ The President's News Conference, January 19, 1982

¹⁴¹ The President's News Conference, January 19, 1982

¹⁴² Interview With Reporters From the Los Angeles Times, January 20, 1982, Ronald Reagan Public Papers

presidentperiode, igangsatt en rekke våpenprogrammer som Reagan i utgangspunktet kun videreførte.¹⁴³

Reagans plan for opprustning av det amerikanske forsvaret dreide seg som nevnt om en rekke elementer. En utfordring med dette ville være kostnader. Hvis USA skulle begynne en massiv opprustning av forsvaret ville utgiftene til forsvaret nødvendigvis øke. Dette fremstod imidlertid som en smal sak for Reagan. For det første uttalte han at USA brukte en lavere prosentandel av BNP på forsvaret nå enn hva tilfellet hadde vært tidligere: «*we're spending a smaller percentage of the gross national product on the military than has been spent in many, many years past in peacetime.*»¹⁴⁴ Selv om USA brukte en lavere prosentandel av budsjettet på forsvar sa dette ingenting om hvor mye som egentlig ble brukt. Det amerikanske budsjettet økte mest sannsynlig i omfang fra år til år. Slik sett kunne dette bety at det reelle forbruket var større enn hva som hadde vært tilfellet i tidligere år.

Reagan hadde tidligere sagt at USA kunne utkonkurrere Sovjet inn i evigheten hvis det skulle bli nødvendig. Det skulle vise seg å være en sannhet med modifikasjoner. Allerede på slutten av 1981 hadde Reagan blitt informert om at den pågående forsvarsoppbyggingen ville føre til at USA ville gå med kraftige underskudd i årene fremover. Den eneste muligheten for å redusere underskuddet ville være å kutte i bevilgningene til forsvaret. Dette hadde Reagan satt ned foten for.

¹⁴⁵

Det var angivelig ingenting som stod i veien for at USA kunne utkonkurrere Sovjet, men det ville ha en massiv pris. Dette virket ikke å ha noen påvirkning på Reagans motivasjon for forsvarsoppbyggingen. Reagan stod frem, gjennom den økte pengebruken, som villig til å strekke seg særdeles langt for å gjennomføre opprustningen han hadde lovet. Han hadde uttalt at opprustningen var viktig for å legge press på Sovjet, slik at landet ville forhandle. Denne store pengebruken kunne slik sett være et tegn på at Reagan var villig til å ta betydelige steg for å gjennomføre denne tanken. Forsvarsoppbyggingen ville gjøre USA mindre sikker med tanke på fremtidige finanser, noe som ikke så ut til å bekymre Reagan. For Reagan virket det viktigste å være at forsvarsoppbyggingen var i gang. Selv om prosessen fortsatt ikke hadde båret de fruktene som var ønsket, ville det fremtidige resultatet bli et nytt og styrket USA.

Sprikende uttalelser

Reagan viste at det verken skulle stå på penger eller vilje, når det kom til gjenreisningen av det

¹⁴³ Fitzgerald, *Way Out There In The Blue*, s. 147

¹⁴⁴ The President's News Conference, January 19, 1982

¹⁴⁵ Reeves, *President Reagan*, s. 81

amerikanske forsvaret. Forsvarsoppbyggingen var nå underveis. Den skulle legge grunnlaget for USAs fremtidige pressmiddel ovenfor Sovjet. I begynnelsen av sitt andre år som president kunne det derimot virke som om Reagan begynte å underformidle det tidligere budskapet om opprustning for nedrustning. De bevilgningene som nå var på plass virket angivelig kun å gå til vedlikehold av den eksisterende situasjonen. «*The bulk of our defense buildup is for manpower, maintenance, and readiness.*»¹⁴⁶ Siden den største delen av bevilgningene tilsynelatende ikke gikk til våpenprogrammer, kunne det virke som om Reagan begynte å gå bort fra tidligere uttalelser om at flere atomvåpen var hva som trengtes. Ved å endre på tidligere uttalelser kunne det også se ut til at Reagan var i ferd med å gå bort fra ønsket om nedrustning.

Utfordringen med Reagan var at han nærmest kunne tale med to tunger når det kom til atomvåpen. Et av de stedene hvor dette kom best frem var i forhold til «freeze» bevegelsen. Denne bevegelsen ønsket å stoppe det pågående våpenkappløpet mellom USA og Sovjetunionen. Reagan hadde tilsynelatende sammenfallende interesser med denne gruppen. Begge ønsket å redusere farene som atomvåpnene utgjorde og til sist redusere antallet.¹⁴⁷

Selv om Reagan mente denne gruppen hadde et hederlig mål, virket han ikke spesielt imponert over hva den foreslo. Hvis en stans i atomvåpenproduksjonen ble iverksatt, ville dette bare gagne Sovjet. «*A nuclear freeze at this time would legitimize a position of great advantage for the Soviets. They would have no incentive to make actual reductions.*»¹⁴⁸ Hovedproblemet slik det fremstilles her var at Sovjet ville være den eneste som hadde noe å vinne på en stans i produksjonen. Siden Reagans atomvåpenprogram ikke ville bli gjennomført ved en eventuell stans, kom de gamle problemene til overflaten. Sovjet var angivelig langt bedre stilt enn USA innen atomvåpen og USA måtte produsere for å gjenvinne strategisk balanse.

Reagan uttalte, som vanlig, at dette ville føre til at Sovjet ikke ville forhandle, og dermed ville det ikke bli reduksjoner.

[N]o American President must ever sit across the negotiating table from someone dedicated to the destruction of our way of life unless our military strength is such that those on the other side of the table have a darn good reason to legitimately negotiate a reduction of weapons for their own feeling of security.¹⁴⁹

Siden USA ved å gjennomføre en stans i sitt atomvåpenprogram ikke ville kunne legge press på

¹⁴⁶ Address Before a Joint Session of the Alabama State Legislature in Montgomery, March 15, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁴⁷ Peterson, *Ronald Reagan And Anti Nuclear Movements*, s. 114

¹⁴⁸ Address Before a Joint Session of the Tennessee State Legislature in Nashville, March 15, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁴⁹ Address Before a Joint Session of the Tennessee State Legislature in Nashville, March 15, 1982

Sovjetunionen ville Reagan ikke være med på frys-forslaget. Men Reagan uttalte at han gjerne ville se reduksjoner i atomvåpnene. For bedre å forklare hvorfor en stans i nye atomvåpen ikke var noen god ide brukte Reagan den strategiske situasjonen i Europa som eksempel. «*You know, a unilateral freeze leaves them with 300 missiles and 900 warheads aimed at Western Europe -- against nothing.*»¹⁵⁰

Forklart slik kunne Reagans argumenter for ikke å iverksette en stans virke veloverveid og fornuftig. Det denne forklaringen derimot så bort i fra var at Storbritannia og Frankrikes atomvåpen var rettet mot Sovjet. Siden USA ikke hadde en direkte kontrastyrke til mellomdistanseraketene som var utplassert i Europa, kunne ikke en stans i produksjonen finne sted. Reagans vanlige svar på dette hadde tidligere vært å fortsette den massive oppbygningen på hjemmebane. Utfordringen nå var at Reagan virket å snakke mer om vedlikehold av den allerede tilstedeværende militærstyrken enn å videreføre opprustningen for nedrustning.

Reagan fortsatte vinglingen i sine uttalelser om atomvåpen. I det ene øyeblikket var forsvarsbevilgningene kun ment for å vedlikeholde dagens situasjon. I det neste skulle bevilgningene føre til at USA skulle utkonkurrere Sovjet, slik at det ville være mer villige til å forhandle. Reagan uttalte også at han var enig med frys-bevegelsens visjon, men han mente fremgangsmåten var gal. På toppen av dette kom Reagan under et intervju, 23. mars 1982, til å gjøre atomdebatten enda mer oppsiktsvekkende. Der uttalte han følgende: «*[...] because I believe we've come to the point that we must go at the matter of realistically reducing, if not totally eliminating, the nuclear weapon, the threat to the world.*»¹⁵¹

Her brakte Reagan inn en helt ny dimensjon i atomvåpenpolitikken. Tidligere hadde målet kun dreid seg om reduksjoner i atomvåpenbeholdningen. Nå kunne det virke som om Reagans langsiktige mål ville være å fjerne atomvåpnene fullstendig. Hvordan Reagan forespeilet seg at dette skulle realiseres kom ikke frem. Forsvarsoppbygging hadde nettopp blitt igangsatt, men i følge Reagan selv var de bevilgningene som nå var på plass, kun ment å vedlikeholde de eksisterende styrkene. USA skulle videre utkonkurrere Sovjets atomvåpenarsenal for deretter å forhandle frem betraktelig reduksjoner i atomvåpenbeholdningen. På toppen av dette virket målet nå å være avskaffe atomvåpnene. Det kunne gjennom disse uttalelsene virke som om Reagan hadde et naivt forhold til hvordan atomvåpenspørsmålet skulle løses.

Tanken om en verden hvor atomvåpnene ikke lenger var tilstede virket ikke å være et engangstilfelle. Under en tale ved sin tidligere skole Eureka, kom Reagan atter en gang inn på

¹⁵⁰ Interview in Oklahoma City With Reporters From the Daily Oklahoman, March 16, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁵¹ Interview in New York City With Members of the Editorial Board of the New York Post, March 23 1982, Ronald Reagan Public Papers

atomvåpen og hvor viktig det ville være å gjøre noe med trusselen fra disse våpnene. Her luftet han nok en gang et ønske om å gjøre slutt på disse våpnene. «*I wish more than anything there were a simple policy that would eliminate that nuclear danger.*»¹⁵²

Reagans målsetninger og tidsperspektiv virket slik å være utydelig formidlet. Han syntes nærmest å kaste om seg med initiativer som skulle løse verdens problemer. Hvordan man omsider skulle nå disse målsetningene ble aldri grundig etablert. Det eneste som syntes å komme klart frem var at USA, for å nå sine mål, ikke måtte stanse produksjonen av atomvåpen.

Nedrustning bare i ordet?

Sett ut i fra dette kunne det virke som om Reagan virkelig var mest opptatt av å eliminere trusselen fra atomvåpen. Men som Reagan selv poengterte, det fantes tydeligvis ingen enkel løsning på problemstillingen. Hvorvidt Reagan virkelig arbeidet for dette målet kunne det settes spørsmålsteget ved.

Reagans bilde av en verden hvor trusselen fra atomvåpnene ikke lenger var tilstede kunne virke mer fjern enn virkelighetsnær. For Reagan virket ikke å make, eller ønske, å komme i gang med nedrustning med det første. USAs strategiske forvar skulle økes, ikke minskes. Det virket heller ikke som om Reagan hadde noen plan for å gjøre noe drastisk med atomvåpnene i sin presidentperiode. Faktisk kunne det se ut til at forsvarsoppbygningen som var igangsatt, kom til å fortsette også etter Reagans tid i presidentembedet. «*Even with the defense budget that we've proposed, we will not begin to close the gap with the Soviet Union until the middle of this decade -- or later.*»¹⁵³

Reagan hadde uttalt at forhandlinger om nedrustning ikke kunne finne sted før USA hadde gjenvunnet sin militære styrke. Først hadde Reagan uttalt at USA måtte oppnå strategisk balanse med Sovjet, men kort tid etterpå var målsetningen at USA skulle ha en sikkerhetsmargin før forhandlinger kunne finne sted. Nå viste det seg at USA, med den opprustningen som Reagan hadde iverksatt, ikke ville begynne å nærme seg Sovjet militært, i verste fall før slutten av tiåret. Dette ville sette spørsmålsteget ved Reagans uttalte målsetning om en gang å komme frem til en fullstendig fjerning av alle atomvåpen.

For å raskere ta igjen Sovjet kunne USA starte forhandlinger før en eventuell sikkerhetsmargin var på plass. Dette ville derimot stride mot alt hva Reagan tidligere hadde uttalt. Det så heller ikke ut til at han hadde noe slik i tankene. Reagan gjorde det klart at forsvaret skulle

¹⁵² Interview in New York City With Members of the Editorial Board of the New York Post, March 23 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁵³ Address Before a Joint Session of the Tennessee State Legislature in Nashville, March 15, 1982

gjenreises gjennom produksjon av egne våpenproduksjon: «*To achieve parity, we must make it plain that we have the will to achieve parity by our own effort.*»¹⁵⁴ Dermed ville uttalelsene om reduksjoner fremstå som tomme løfter, da Reagan selv etter all sannsynlighet ikke sitte ved makten når sikkerhetsmarginen var nådd.

Selv om Reagan påstod at han ønsket at det kunne finnes et enkelt svar som ville gjøre slutt på atomvåpnene, var han også klar på den effekten de strategiske våpnene ga. «*[...] to have peace, we must have a deterrent that would prevent someone from adventuring aggressively in the world using nuclear weapons.*»¹⁵⁵ USA måtte derfor tilsynelatende besitte atomvåpen så lenge en andre stater hadde det samme våpenet. Dette kunne føre til at Reagans bilde av en verden uten atomvåpen ble en enda fjernere.

Hvis Reagan virkelig ønsket å gjøre noe med atomvåpenspørsmålet, hadde han slik sett vansker med å realisere sine ønsker. Dett hindret ikke at det uttalte målet om reduksjoner ble forandret, det var bare det at det tok tid å komme frem til disse. «*time after time in the campaign I said that my goal was going to be to try for an outright reduction, particularly of nuclear weapons. And I think I'm being consistent. It's taking me a little while to get there.*»¹⁵⁶

Her falt Reagan tilbake på målet om generell, og ikke fullstendig nedrustning. Hvis ikke målet var en gang i fremtiden å kvitte seg med alle atomvåpnene, så hadde Reagan til hensikt å redusere antallet i forhold til det antallet som allerede fantes. Men hva som var tilstrekkelige reduksjoner var ikke lett å finne ut av. Som nevnt tidligere hadde Reagan uttalt at han i siste instans kunne tenke seg å kvitte seg fullstendig med atomvåpen. Dette språket ville antageligvis møte motstand fra flere kanter og ville være svært vanskelig å gjennomføre. Derfor kunne det se ut til at målet skulle være å redusere antallet til et lavere nivå enn det eksisterende.

Problemet var at Reagan aldri nevnte hvor store nedrustningene skulle være. Når det kom til hvor mange nye våpen som skulle produseres var planene derimot mer tydelige. Et av de fremste utslagene av Reagans atomopprustningsplaner var MX rakettene. Disse rakettene hadde forøvrig fått nytt navn og ble nå kalt «Peacekeeper»-raketter. I motsetning til hva som kom frem av tall i nedrustningssammenheng var tallene klare for hvor mange av disse rakettene som skulle produseres. «*We're building [...] 100.*»¹⁵⁷

På tross av at rakettene hadde blitt omdøpt til «Peacekeeper», var det fortsatt snakk om meget ødeleggende våpen. Dette sendte også et motstridende signal om hva Reagan ellers hadde

¹⁵⁴ Radio Address to the Nation on Nuclear Weapons, April 17, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁵⁵ Question-and-Answer Session With Reporters on Foreign and Domestic Policy Issues, April 5, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁵⁶ The President's News Conference, May 13, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁵⁷ Question-and-Answer Session With Reporters on Production of the MX Missile, December 14, 1982, Ronald Reagan Public Papers

fortalt om atomvåpen og nedrustning. Med tanke på at Reagan til stadighet omtalte den amerikanske opprustningen som et steg i retningen av å presse Sovjet til forhandlingsbordet fremstod «Peacekeeper» som den rake motsetningen til dette. Disse rakettene skulle ikke brukes som noe forhandlingskort, de skulle brukes for å avskrekke Sovjetunionene. «[...]it is my intention that the M - X not be a `bargaining chip" [...]»¹⁵⁸

Reagans målsetning var å forhandle frem våpenreduksjoner med Sovjet ved å produsere atomvåpen det kunne forhandles om. Spørsmålet ble da hvilke atomvåpen USA skulle forhandle om, hvis «Peacekeeper»-rakettene ikke skulle brukes som forhandlingskort. Disse rakettene var i utgangspunktet ment å være en viktig del i oppbyggingen av det amerikanske forsvaret. I henhold til NSDD 12 skulle også USA fase ut eldre atomraketter på eget initiativ. Dette kunne i utgangspunktet føre til at USA hadde færre våpen å forhandle med. Et annet problem var at Reagan, 2. oktober 1981, hadde uttalt at alle de nye våpenprosjektene som USA var i ferd med å utvikle skulle kunne brukes i forhandlinger med Sovjetunionen. Hvis Reagans vilje om ikke å forhandle med disse rakettene ble gjennomført, ville det mest sannsynlig slå benene under hele planen om nedrustning.

Når en tar høyde for det som ble sagt og det som ble gjort, kunne det virke som om Reagan var mer opptatt av å produsere nye atomvåpen fremfor å redusere det antallet som allerede eksisterte. Opprettholdelsen av terrorbalansen med Sovjet fremstod som viktigere enn å forsøke å forandre på situasjonen. Det kom også tydelig frem at Reagan ikke hadde noen intensjoner om å gjøre noe drastisk med de omstendighetene som USA og Sovjet befant seg i. Til det fremstod avskrekkingseffekten av atomvåpnene som for effektiv. Reagan uttrykte dette da han forklarte viktigheten av den avskrekkingseffekten som atomvåpnene hadde hatt siden sin inntreden i verden. *«Two of the keys to preserving the peace are deterrence and arms reduction. One of these keys has worked perfectly for 37 years.»*¹⁵⁹

Ved å legge vekt på at avskrekking hadde fungert perfekt i 37 år kunne en altså få inntrykket av at Reagan anså dette for å være den beste løsningen på problemet. Men selv om Reagan virket å rose terrorbalansen, poengterte han at atomnedrustning også var en viktig brikke i veien til fred. Slik kunne det se ut til at Reagan, på tross av mangle på tidsperspektiv, virkelig ønsket atomvåpenreduksjoner.

Faktiske reduksjoner?

Selv om det kunne settes spørsmålsteget ved Reagans nedrustningsvisjoner, fortsatte han å snakke

¹⁵⁸ Letter to Leaders of the House of Representatives Urging Support for Production of the MX Missile, July 16, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁵⁹ Radio Address to the Nation on Production of the MX Missile, December 11, 1982, Ronald Reagan Public Papers

varmt om nedrustningen. Reagan kunne til tider fremstå mer som en tradisjonell republikansk våpenforkjemper enn noe annet. På tross av dette var nedrustningsperspektivet fremtredende. Det mest påfallende var faktisk hvor rett frem Reagan var i sine uttalelser om atomnedrustning. Utfordringen var at det ikke var lett å forstå hva som var det egentlige målet. Hvordan skulle han kombinere en massiv opprustning av atomvåpen med en massiv nedrustning av de samme våpnene?

For som Reagan sa det, «*My goal is to reduce nuclear weapons dramatically, assuring lasting peace and security.*»¹⁶⁰ Sagt slik virket det ikke som om det var noen tvil om hvor Reagan ønsket å lede USA. Utfordringen var hvordan dette skulle gjennomføres. Som nevnt stod nye atomvåpen høyt på administrasjonens ønskeliste. Den såkalte «freeze»-bevegelsen, som hadde betydelig støtte, hadde også gang på gang kjempet for reduksjoner i atomvåpenbeholdningen. Reagan derimot hadde slett ikke gått med på dens premisser.

Hvis målet derfor var å gjennomføre dramatiske reduksjoner i atomvåpenbeholdningen, uttrykte Reagan seg ofte i andre retninger enn det. Dette hindret ikke Reagan i å uttale seg for atomvåpenreduksjoner. Utfordringen var tidsperspektivet som Reagan opererte med. For å få til reduksjoner ville det være nødvendig å komme til enighet med Sovjetunionen. Det kunne angivelig bare oppnås når USA var blitt sterke nok til å innlede forhandlinger. Denne styrkeoppbyggingen kunne i verste fall ta over et tiår, noe som innebar at det ikke lenger ville være Reagan som satt ved makten. Nedrustning var slik sett et langsiktig mål. En kortsiktig løsning kunne finne sted hvis Sovjet begynte en reduksjon i sine atomvåpen. Da ville USA straks følge etter. «*Now, we'll be ready to reduce instead of build up when they agree with us that they will reduce down to equal terms with us.*»¹⁶¹ Utfordringen var at Sovjet virket lite villig til å forhandle så lenge det selv satt med flest atomvåpen.

For å oppnå målet om et lavere antall atomvåpen måtte USA og Sovjet forhandle. Målet med disse forhandlingene skulle derfor, i følge Reagan, ikke bare være å redusere antallet atomvåpen, men også gjøre faren for en krig mindre. «*I want an agreement on strategic nuclear weapons that reduces the risk of war, lowers the level of armaments, and enhances global security*»¹⁶² Tidligere i presidentperioden hadde Reagan opptrådt noe lemfeldig i omtalen av atomkrig, men nå så det ut til at pipen hadde fått en annen lyd.

Tidligere hadde Reagan fortalt reportere at han trodde at en utveksling av atomvåpen i en krig mellom Sovjet og USA kunne begrenses til en mindre konflikt i Vest-Europa. Etter hvert som han fikk mer tid i presidentstolen ble derimot uttalelsene omkring atomvåpen og atomstrid stadig

¹⁶⁰ The President's News Conference, March 31, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁶¹ Remarks and a Question-and-Answer Session via Satellite to Republican Campaign Events, October 14, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁶² The President's News Conference, March 31, 1982

mer kritiske. Reagan gikk fra å hevde at atomvåpen kunne brukes i en begrenset konflikt til å omtale atomvåpen, og atomkrig, som slutten på menneskeheten. Reagan sa blant annet følgende: «*Those who've governed America throughout the nuclear age and we who govern it today have had to recognize that a nuclear war cannot be won and must never be fought.*»¹⁶³

Selv om dette ikke var en helomvending av Reagan, stod det i sterk kontrast til den tidligere kritikken av Sovjetunionen og den stadige etterspørselen etter nye og større atomvåpen. Også tidligere hadde opprustningen av forsvaret blitt satt i kombinasjon med nedrustning av atomvåpen, men nå virket dette noe tydeligere enn hva bildet hadde vært tidligere. Spørsmålet var bare om dette var noe Reagan sa bare for å si det, eller om dette var noe han virkelig mente å gjennomføre.

For å forklare hvordan han så for seg at USA og Sovjet skulle få til reelle nedskjæringer i atombeholdningen, samtidig som USA skulle øke sine atomraketter, la Reagan frem følgende forklaring. «*I intend to search for peace along two parallel paths: deterrence and arms reductions. I believe these are the only paths that offer any real hope for an enduring peace.*»¹⁶⁴ Avskrekking ville dermed fortsatt være en nødvendighet siden forhandlinger ikke kunne starte før partene, det vil si Sovjet, forstod at USA mente alvor. Slik sett kunne det virke som om det var en langsiktig målsetning for Reagan faktisk å gjøre noe drastisk med atomvåpnene.

Forklart slik kunne det altså virke som om Reagan ikke bare var interessert i atomvåpenopprustning kun for å gjøre USA sterkere. Opprustingen hadde i utgangspunktet en helt annen hensikt. «*[...] unless we demonstrate the will to rebuild our strength and restore the military balance, the Soviets, since they're so far ahead, have little incentive to negotiate with us.*»¹⁶⁵ Sett gjennom Sovjetunionens briller kunne den økte amerikanske satsningen på atomvåpen fremstå som en langsiktig plan for å sette Moskva ut av spill. Hvis Reagan derimot var oppriktig i sine uttalte målsetninger, ville målet bli noe annet, nemlig en total endring i forholdet mellom USA og Sovjet til det bedre, ikke det verre.

For å fremheve at USA ikke hadde til hensikt å utgjøre noen fare for Sovjetunionen gjennom sin forsvarsoppbygning talte Reagan direkte til befolkningen innad i Sovjet. «*I want the Russian people to know the United States is committed to negotiate significant reductions in existing levels of weapons [...]*»¹⁶⁶ Her var det kun snakk om de våpnene som allerede eksisterte, ikke de som var i ferd med å bli produsert. Dette behøvde i og for seg ikke å bety noe spesielt, men sett i samspill med flere av utspillene Reagan ellers kom med, kunne en få et inntrykk av at noe nå var i ferd med

¹⁶³ Radio Address to the Nation on Nuclear Weapons, April 17, 1982

¹⁶⁴ Address to the Nation on Strategic Arms Reduction and Nuclear Deterrence, November 22, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁶⁵ Address to the Nation on Strategic Arms Reduction and Nuclear Deterrence, November 22

¹⁶⁶ Radio Address to the Nation on Economic Recovery and National Defense, December 18, 1982, Ronald Reagan Public Papers

å endre seg.

Slik Reagan uttrykte seg kunne det se ut til at han hadde et oppriktig langsiktig ønske om å redusere antallet atomvåpen både i USA og Sovjetunionen. Dette hadde i følge Reagan selv vært hans mål gjennom hele valgkampen, og også gjennom hans to første år som president.

Progresjonene hadde som Reagan selv nevnte vært langsommere enn planlagt, men arbeidet pågikk tilsynelatende for fullt.

Reagan uttrykte bekymring over effekten til atomvåpnene og hva en eventuell atomkrig kunne forårsake, men det behøvde ikke å bety at han av den grunn ville kvitte seg med disse våpnene. Atombomben hadde vist sin grusomme effekt i Hiroshima og Nagasaki, og hele verdens befolkning hadde siden levd med trusselen som disse våpnene utgjorde. Ønsket om å redusere antallet, og å gjøre faren for atomkrig mindre var i utgangspunktet ikke noen ny tanke. Dersom Reagan hadde en dyp skepsis for atomvåpnene i seg selv, virket ikke uttalelsene om nedskjæringer til et mindre truende antall atomvåpen overbevisende. Hvis han virkelig ønsket å kvitte seg med våpnene, måtte det brukes mye sterkere lut.

Middel for å gjøre atomvåpnene impotente?

Hvorvidt Reagans langsiktige mål om nedrustning kunne forenes med det kortsiktige om opprustning, kan besvares på ulike måter. Det som kunne slås fast med sikkerhet, var at han var særdeles opptatt av atomvåpenproblematikken. På tross av at Reagan kunne snakke i det vide og brede til fordel for både opp- og nedrustning kom det til tider innskudd i hans taler som kunne lede i en helt annen retning enn først antydte. Det kunne til tider faktisk se ut til at Reagan hadde til hensikt å lede USA inn på veien til et rakettskjold.

I løpet av det første året som president hadde Reagan uttalt at han visste at flere land bedrev forskning på systemer som kunne gjøre noe med trusselen fra ICBMs. I NSDD 12 hadde Reagan også lagt inn et forskningsprosjekt hvor også USA skulle se på mulighetene for denne type teknologi. Dette alternativet hadde ikke blitt klargjort ovenfor den amerikanske befolkningen, men det fantes indikasjoner på at Reagan var interessert i emnet.

Denne interessen så ikke ut til å ha dabbet av, snarere tvert i mot. Gjennom sin vitenskapsrådgiver George A. Keyworth¹⁶⁷ fikk Reagan informasjon om at vitenskapsmannen Edward Teller hadde utviklet en laserstråle utløst av en atomeksplosjon som kunne skyte ned fiendtlige raketter. For å understreke sin interesse for denne nye teknologien noterte Reagan på

¹⁶⁷ George A. Keyworth hadde faktisk blitt anbefalt av Edward Teller til jobben som vitenskapsrådgiver, Se Gregg Herken, *Cardinal Choices, Presidential Science Advising from the Atomic Bomb to SDI, Revised and Expanded Edition*, Stanford University Press, Stanford, California, 2000, s. 200

toppen av memorandumet; «*We should take this seriously and have a real look. Remember our country once turned down the submarine*»¹⁶⁸

Reagan hadde stor tiltro til amerikansk teknologi og vitenskapsmenn. De skulle være med å sørge for at USA gikk trygt inn i den usikre fremtiden. Gjennom høyteknologi kunne USA forbedre forsvarsevnen vesentlig: «*I believe that the health of the American science and technology enterprise is essential to meeting our principal objectives [...] enhanced national security*»¹⁶⁹ Et fremtidig rakettforsvar ville være avhengig av særdeles avansert teknologi, og Reagan fremstod som en person som hadde tiltro til denne typen teknologi.

Disse uttalelsene behøvde nødvendigvis ikke peke i retning av at Reagan var i ferd med å legge en kurs som ville kulminere med SDI i 1983, med det fantes indikasjoner som kunne peke i retningen av en kursjustering. Dette gjaldt også USAs bruk av verdensrommet. Både USA og Sovjetunionen hadde i 1967 undertegnet den såkalte «Outer Space Treaty» som forbød bruken av blant annet atomvåpen i verdensrommet.¹⁷⁰

Reagan-administrasjonen så for seg bruken av verdensrommet til flere formål. «*The United States is committed to the exploration and use of space by all nations for peaceful purposes [...] "Peaceful purposes" allow activities in pursuit of national security goals.*»¹⁷¹ Fremstilt slik som det ble gjort her, kunne det se ut til at Reagan-administrasjonen var i ferd med å bringe nye elementer inni i forsvarsdebatten. Fredelige formål som skulle lede i retning av økt nasjonal sikkerhet, behøvde nødvendigvis ikke være våpen som ville true Sovjetunionen. Det ville derimot bety at USA nå så for seg bruken av verdensrommet som et ledd i sitt eget forsvar. «*The United States will pursue activities in space in support of its right of self-defense.*»¹⁷²

Sett i ettertid kunne dette peke i retning av at Reagan nå hadde rettet blikket mot et fremtidig forsvar mot atomraketter. Hva ellers kunne en utvidelse av forsvaret til verdensrommet bety? Reagan måtte være klar over at atomraketter brukte verdensrommet som transportetappe før de nådde sine endelige mål. Ved å åpne for å bruke verdensrommet til slike formål for å sikre USAs eksistens ville tankene om et himmelhøyt rakettforsvar ikke henge lenge etter.

Hvorvidt Reagan allerede hadde bestemt seg for å komme i gang med et forsvar mot atomraketter basert på våpen i verdensrommet kunne selvfølgelig diskuteres. Det som derimot kunne slås fast, var at Reagan formulerte tanker omkring forsvar mot raketter. Dette gjaldt også i

¹⁶⁸ Reagan, *Reagan, A Life In Letters*, s. 408

¹⁶⁹ Message to the Congress Reporting on United States International Activities in Science and Technology, March 22, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁷⁰ William J. Broad, *Teller's War, The Top-Secret Story Behind The Star Wars Deception*, Simon & Schuster, New York, 1992, s. 163

¹⁷¹ Fact Sheet Outlining United States Space Policy, July 4, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁷² Fact Sheet Outlining United States Space Policy, July 4, 1982

forbindelse med USAs egne atomraketter. I et brev til Kongressen i samband med produksjonene av de nye MX-rakettene luftet Reagan ideen om å beskytte rakettene med et BMD (Ballistic Missile Defense). «*I further urge you to support restoration of the research and development budget for Ballistic Missile Defense to the level I have requested so that this program can maintain its proper place in relation to the M - X.*»¹⁷³

MX rakettene hadde utviklet seg til å bli en utfordring for Reagan-administrasjonen. Det største stridsspørsmålet var hvor og hvordan disse rakettene skulle utplasseres. En rekke forslag hadde blitt luftet, men de fleste hadde blitt nedstemt av forskjellige grunner.¹⁷⁴ Dermed kunne det i det minste fremstå som om rakettforsvar først og fremst var ment å beskytte de nye MX-rakettene. Et slikt rakettforsvar hadde USA allerede prøvd ut gjennom det såkalte SAFEGUARD systemet. Slik sett kunne en få inntrykk av at Reagan gikk tilbake i tid for å finne løsninger på de utfordringer som USA stod ovenfor.

Rakettforsvar ikke veien å gå?

Selv om selve ideen om rakettforsvar ikke var ny i USA, var dette mer eller mindre ny kost fra Reagans side. Reagan hadde omtalt rakettforsvar under flere av sine radiotaler i perioden før han ble president. Dette var derimot en av de få gangene hvor et slikt forsvar ble nevnt etter at Reagan ble president. Reagans svar på trusselen fra atomvåpen hadde stort sett dreid seg om opprustning av det amerikanske forsvaret og nedrustning sammen med Sovjet.

Referansene til rakettforsvar fremstod ikke som den viktigste saken på Reagans agenda. Det som derimot kunne fremstod som utvilsomt, var at Reagan holdt øynene og ørene åpne for forslag som dreide seg om rakettforsvar. På tross av denne åpenheten om rakettforsvar uttalte Reagan til offentligheten, at USA ikke kom til å vurdere et slikt rakettforsvar. «*As far as an active defense is concerned, we do not wish to embark on any course of action that could endanger the current ABM treaty so long as it is observed by the Soviet Union*»¹⁷⁵ Så lenge Sovjet forholdt seg til ABM-avtalen slik den forelå, ville altså ikke USA overprøve avtalens innhold. Slik sett knyttet Reagan muligheten for et fremtidig rakettforsvar opp mot et eventuelt sovjetisk brudd på ABM-avtalen.

Reagan gikk faktisk enda lenger i sin tilsynelatende tilsidesettelse av rakettforsvar i USA. USA hadde i henhold til ABM-avtalen rett til å bygge ett rakettforsvar-system, som kunne dekke et begrenset område. På tross av dette forklarte Reagan-administrasjonen følgende: «*[...] we do not wish to build even the minimal ABM system allowed us by the treaty, even though the Soviets have*

¹⁷³ Letter to Leaders of the House of Representatives Urging Support for Production of the MX Missile, July 16

¹⁷⁴ Baucom, *The Origins Of SDI*, s. 171

¹⁷⁵ Statement on Deployment of the MX Missile, November 22, 1982, Ronald Reagan Public Papers

*done so.»*¹⁷⁶

Reagan hadde tidligere uttrykt ønsker om å matche Sovjet på stort sett alle våpentekniske områder. Når det kom til rakettforsvar var det tilsynelatende ikke like viktig. Ved å gå ut på denne måten kunne det se ut til at USA, med Reagan i spissen, ikke ville utvikle et rakettforsvar i den nærmeste fremtid. Dette betydde ikke at USA ville stanse forskningen på dette emnet. Selv om USA ikke ville bygge et rakettforsvar, skulle landet fortsette å se på de mulighetene som rakettforsvar kunne tilby. «*We plan to continue research on ballistic missile defense technology -- the kind of smart, highly accurate, hopefully nonnuclear, weapons that utilize the microelectronic and other advanced technologies in which we excel.*»¹⁷⁷

Selv om Reagan altså hadde utelukket muligheten for å igangsette arbeidet med å utvikle et rakettforsvar i den nærmeste fremtid, så det ut til at han var meget bestemt på i hvilken retning et slikt system skulle føres. Tidligere hadde Reagan blitt informert av sin vitenskapsrådgiver Keyworth om Edward Tellers atombaserte laserstråle. Det kunne se ut til at Reagan hadde tilsidesatt dette da han nå poengterte at han håpet at et slikt system forhåpentligvis ikke skulle være atombasert.

Reagan hadde iverksatt et forskningsprogram som skulle se på muligheten for rakettforsvar i sitt første presidentår. Da hadde det ikke blitt gitt noen retningslinjer for hvilken teknologier som skulle utnyttes for å utvikle et rakettforsvar. Siden den tid hadde Reagan blitt informert av blant annet Teller om at en atomeksplosjon kunne utløse en laserstråle, som kunne skyte ned fiendens raketter. Dermed måtte Reagan være klar over at det kunne være en mulighet for å gjennomføre det forskningsprogrammet han hadde satt seg fore. Men han hadde året etter tilsynelatende tatt et valg om at atomvåpen ikke skulle brukes i denne typen forsvar. Slik sett kunne det virke sannsynlig at Reagan hadde en bestemt ide om at atombaserte elementer ikke skulle utnyttes.

Hvorvidt Reagans begrunnelse for å ikke å ville ha et atombasert rakettforsvar var begrunnet av at han var motstander av atomvåpen, lot seg ikke lese direkte av dette utsagnet. På den andre siden kunne et slikt valg som Reagan her hadde tatt, i det minste peke i retning av at han ønsket minst mulig avhengighet av atomvåpen og atomeksplosjoner. Slik sett kunne det se ut til at Reagan ikke ville forfølge Tellers atombaserte laserstråle i jakten på et fungerende rakettforsvar. Den atomfrie veien syntes dermed å være valgt.

Den påståtte grunnen til at USA kom til å fortsette med forskning på rakettforsvar var ikke for før eller siden å bryte ut av ABM-avtalens rammer og tilsidesette Sovjetunionen. Det var i utgangspunktet det motsatte som var tilfellet. «*The objective of this program is stability for our*

¹⁷⁶ Statement on Deployment of the MX Missile, November 22, 1982

¹⁷⁷ Statement on Deployment of the MX Missile, November 22, 1982

*ICBM forces in the nineties, a hedge against Soviet breakout of the ABM treaty, and the technical competence to evaluate Soviet ABM developments.»*¹⁷⁸

Dermed virket det som om Reagan ikke hadde noen intensjon om å lede USA på veien mot et rakettforsvar. For å understreke dette videre uttalte han følgende til den amerikanske offentligheten: «*We currently have no plan to deploy any ballistic missile defense system.*»¹⁷⁹ Med disse ordene virket det som om rakettforsvar var ute av bildet i den overskuelige fremtid.

Veien holdes åpen?

Selv om Reagan hadde uttalt offentlig at USA ikke ville gå i gang med rakettforsvar, var tonen en ganske annen i et privat brev skrevet i november til medlemmene av Kongressen.¹⁸⁰ Brevet dreide seg om de nye MX eller «Peacekeeper»-rakettene som Reagan hadde kjempet med nebb og klør for i lengre tid. Reagan og hans menn hadde omsider kommet frem til en løsning for hvordan disse rakettene skulle utplasseres sikrest mulig. Nå ønsket han støtte fra kongressmedlemmene for å få gjennomslag for sin ide.

Rakettene skulle utplasseres i en såkalt «Dense Pack»-formasjon. Dette innebar at rakettene ble stasjonert svært nærme hverandre. Dette skulle i utgangspunktet gjøre det nærmest umulig for sovjetiske raketter å ødelegge målet. Hvis rakettene ble angrepet, var tanken at rakettene stod så nærme hverandre at de sovjetiske atomstridshodene ville bli ødelagt av eksplosjonene de selv forårsaket. Slik skulle altså overlevelsesmuligheten for amerikanernes avskrekkingstvåpen øke merkverdig.

Det som i utgangspunktet var interessant med dette brevet var ikke omtalen av «Peacekeeper»-rakettene. Det var nemlig et annet punkt i dette brevet som vekket interesse. For Reagan, som samme dag 22. november offentlig hadde avskrevet rakettforsvar, forklarte nå at det motsatte kunne være en mulighet. Muligheten for å utvikle et rakettforsvar var tilsynelatende ikke avskrevet. «*I am prepared also to consider deception and possibly ballistic missile defense, which are options if the Soviet Union continues its military buildup.*»¹⁸¹ Dette fremstod som betenkelig med tanke på at Reagan offentlig samme dag hadde avskrevet muligheten for rakettforsvar. Betingelsen for at rakettforsvar nå skulle bli en realitet var at Sovjet ikke fortsatte opprustningen av sitt strategiske forsvar.

Dermed gikk Reagan bort fra tidligere uttalelser om at rakettforsvar kun skulle vurderes hvis

¹⁷⁸ Statement on Deployment of the MX Missile, November 22, 1982

¹⁷⁹ Statement on Deployment of the MX Missile, November 22, 1982

¹⁸⁰ Letter to Members of Congress on Deployment of the MX Missile, November 22, 1982, Ronald Reagan Public Papers

¹⁸¹ Letter to Members of Congress on Deployment of the MX Missile, November 22, 1982

Sovjet trådte ut av ABM-avtalen. Betingelsen nå var at rakettforsvar skulle vurderes hvis Sovjet fortsatte å ruste opp. Dermed ville veien til et fremtidig rakettforsvar fremstå kortere enn hvis Sovjet skulle tre ut av avtalen. Sovjetisk nedrustning var avhengig av forhandlinger med USA. Sett ut i fra blant annet Reagans visjon om en «zero-zero» løsning med tanke på sovjetiske SS-20 raketter, som i utgangspunktet var vanskelig å oppnå, kunne dermed Reagans tanke om et rakettforsvar være under oppseiling. Muligheten for at dette skulle bli det fremtidige forhandlingskortet som Reagan trengte for å føre frem reduksjoner i atomvåpenbeholdningen virket dermed ikke like fjern.

Oppsummering

Etter Reagans andre år som president var det ikke lett å se hvilken retning han ønsket å lede USA. Forsvaret hadde ikke kommet opp på det nivået som var ønsket. Det var i og for seg ikke uforståelig, med tanke på den korte tiden Reagan hadde sittet ved makten. Hvilken retning Reagan ønsket å gå, med tanke på atomvåpen, virket også noe uklar. Atomvåpen stod høyt på administrasjonens liste, men dette betød ikke at alle retningslinjene var tegnet.

Reagans uttalelser om opprustning for nedrustning virket å være preget av et manglende tidsperspektiv. I følge Reagan skulle USA og Sovjet sammen komme frem til enighet om nedrustning når USA hadde gjenvunnet sin sikkerhetsmargin. Hovedproblemet med dette var Reagans uttalelse om at USA ville slite med å ta igjen Sovjets forsprang. I verste fall ville ikke USA begynne å ta igjen Sovjets atomforsprang før om et tiår. Da ville ikke Reagan lenger være president. En annen utfordring var Reagans egne tanker om forhandlinger. Han hadde tilsynelatende ingen intensjon om å bruke alle USAs våpen i forhandlinger. Dette på tross av at han tidligere hadde sagt at alle våpen skulle legges på forhandlingsbordet.

Det som fikk langt mer oppmerksomhet det andre året, var rakettforsvar. Reagan både bekreftet, og avkreftet, USAs interesse for emnet. Det var først og fremst i forbindelse med de nye «peacekeeper»-raketene at rakettforsvar ble diskutert, men veien til et mer omfattende system ville ikke være lang fra det ene til det andre. Dermed kunne det se ut til at Reagan i løpet av det andre presidentåret i det minste hadde åpnet øynene for rakettforsvar. Tankene om et slikt forsvar var fortsatt unntatt offentligheten. Privat virket det som om ideen var langt mer fremtredende.

6 Tredje Presidentår

I løpet av sine to første år ved makten hadde Ronald Reagan gitt uttrykk for at han ønsket å gjøre noe med atomvåpnene som USA og Sovjetunionen besatte. Hva han ønsket, og hvordan han skulle gjennomføre dette noe, spriket ofte i flere retninger. Ved å ta Reagans ord for god fisk kunne en få inntrykk av at han ønsket å gjennomføre realistiske nedskjæringer i antallet atomvåpen.

Det eneste som fremstod med sikkerhet etter Reagans to første år i presidentstolen var at først skulle forsvaret gjenreises, og deretter skulle forhandlinger med Sovjet lede til en markant reduksjon i antallet atomvåpen. En av utfordringene med dette var at Reagan fremstod som mer villig til å fortelle hvordan forsvaret skulle styrkes, og ikke like godt forklarte hvordan trusselen fra atomvåpen skulle minskes.

I starten av det tredje året ved roret kom Reagan til å lansere sin visjon for fremtiden. Dette var en visjon om at atomvåpnene en gang i fremtiden ville bli gjort utdaterte og impotente gjennom utviklingen av et forsvar mot atomraketter.

Hensikten med dette kapittelet vil være å se om det kommer noen indikasjoner på at Reagan i tiden før den 23. mars 1983 ville lansere sitt nye prosjekt. Jeg vil også se på selve SDI talen. Hva var det egentlig Reagan uttalte at han ønsket seg? Kunne det være slik at man har lagt mer i presidentens ord enn hva han selv sa? Jeg vil deretter se på hva som skjedde etter at Reagan lanserte sitt SDI. Var USA nå i ferd med å gå vekk fra offensive atomvåpen for å beskytte seg og heller satse på store reduksjoner i antallet atomvåpen?

Var rakettforsvar planen?

22. november 1982 hadde Reagan offentlig avskrevet muligheten for at USA kom til å bygge noen form for rakettforsvar. I et privat brev til kongressen samme dag hadde han derimot gjort det klart at rakettforsvar kom til å bli vurdert som et fremtidig forsvar av de nye «Peacekeeper»-rakettene. Spørsmålet en så kunne stille, var om Reagan ved å holde døren åpen for å beskytte atomraketter, også ville være villig til å beskytte hele USA gjennom et rakettskjold?

Reagan hadde som nevnt påpekt at USA ikke kom til å bryte ABM-avtalen så lenge Sovjet forholdt seg til denne. USA skulle heller ikke bygge den typen rakettforsvar landet i følge ABM-avtalen hadde rett til. På den andre siden kom USA til å fortsette forskningen på forskjellige ABM-

systemer for å kunne vurdere sovjetiske fremganger, og for raskt å kunne stable på benene et lignende system dersom Sovjet bestemte seg for å trekke seg fra avtalen.

Det kunne se ut til at Reagans i sitt tredje år som president ikke ville legge forholdene til rette for å igangsette et nytt og massivt prosjekt for å forsvare seg mot fiendtlige raketter. Det kunne faktisk se ut til at den massive forsvarsoppbygningen Reagan hadde iverksatt skulle bremses ned betraktelig. Tidligere hadde Reagan uttalt at forsvaret ikke skulle røres når det kom til budsjettkutt, men nå virket det som denne situasjonen var endret.

Gjennom stort sett hele sin presidentperiode hadde Reagan uttrykt at det amerikanske forsvaret hang langt etter det sovjetiske. Dette hadde angivelig ført til at USA var langt dårligere stilt enn hva som var ønskelig. I begynnelsen av 1983 derimot ble det bestemt at det skulle spares penger i forsvarsbudsjettet. *«I propose to adjust our program to restore America's defense by making \$55 billion in defense savings over the next 5 years. [...] these reductions can be achieved without diminishing our ability to negotiate arms reductions or endangering our security.»*¹⁸²

Dette behøvde nødvendigvis ikke å bety at Reagan ikke ønsket eller skrinla et eventuelt rakettforsvar. Rakettforsvar var ikke en del av det oppsatte forsvarsbudsjettet og ville dermed ikke bli berørt av disse sparetiltakene. Det som derimot fremstod som merkverdig var påstanden fra Reagans side om at disse innsparingene ikke ville påvirke nedrustningsforhandlingene eller redusere den nasjonale sikkerheten. Dette stred i utgangspunktet mot alt hva Reagan tidligere hadde uttalt.

Selv om Reagan her uttalte seg stikk i strid med hva han tidligere hadde gjort, begynte han også å bruke bemerkelsesverdige eksempler når han snakket om forhandlinger med Sovjetunionen. Et av disse eksemplene spilte på USAs tidligere forsøk på å stagge Sovjets utvikling av rakettforsvar.

President Johnson tried very hard to engage the Soviets in talks on antiballistic missile systems. At the time, we had no deployment planned; in short, no leverage. The Soviets refused to talk. But then the United States decided to go ahead with an ABM plan, and you know the rest.¹⁸³

Dette var nok først og fremst ment som en legitimering av de prosjektene Reagan og hans menn allerede hadde foreslått, og som lå til vurdering. Det var uansett eksempelet som var det interessante i denne sammenhengen. Reagan hadde ikke for vane å snakke om ABM-systemer. De vanligste eksemplene hadde stort sett dreid seg om russiske ICMBer og deres størrelse og hvordan USA

¹⁸² Radio Address to the Nation on the Fiscal Year 1984 Budget, January 29, 1983, Ronald Reagan Public Papers

¹⁸³ Remarks and a Question-and-Answer Session With Reporters on Strategic Arms Reduction and Military Deterrence, January 14, 1983, Ronald Reagan Public Papers

måtte matche disse for å lede Sovjet inn på nedrustningens vei.

Siden Reagan nå valgte å bruke ABM som eksempel, kunne det tyde på at et slikt forsvar fikk en stadig mer fremtredende posisjon i hans tankegang. Dette kombinert med andre elementer kunne lede tankene i den retning av at Reagan hadde åpnet øynene mot nye teknologier for å stagge Sovjet.

Under en spørsmålsseanse med en gruppe forskere i Bedford, Massachusetts nevnte Reagan også et annet element som tidligere hadde blitt introdusert for presidenten i samband med rakettforsvar. «*As you know, research is the wellspring of ideas that leads to new technologies such as the [transistor] and the laser.*»¹⁸⁴ Selv om talen kunne tolkes som en standardtale som en president holdt en rekke av på sine mange reiser, var det interessant å legge merke til hvordan Reagan trakk frem elementer som ble nevnt i forbindelse med rakettforsvar.

På tross av at Reagan nevnte flere komponenter som ville trenge i et rakettforsvar som interessante, betydde det ikke nødvendigvis at han hadde tatt en avgjørelse om at dette var noe han ville satse på i den nære fremtid. Selv om rakettforsvar ikke behøvde å være det som lå fremst i Reagans hode, var høyteknologien som trengtes for å gjennomføre dette, på vei inn i Reagans retorikk.

Det kunne se ut til at Reagan var svært positivt innstilt til det som hadde med fremtidshåp og tro på teknologiske virkemidler å gjøre. Disse kunne gjøre fremtiden sikrere og bedre. Industri og teknologi hadde gitt USA den plassen i verden landet nå besatte, og det samme skulle det gjøre i tiden som kom. «*But as surely as America's pioneer spirit made us the industrial giant of the 20th century, the same pioneer spirit today is opening up on another vast front of opportunity, the frontier of high technology.*»¹⁸⁵

Det var derimot få ting som tydet på at Reagan på dette tidspunktet uttalte seg om et fremtidig rakettforsvar. For i den samme talen som troen på nye og spennende teknologi ble fremmet, uttalte Reagan også at USA besatte de brikkene landet trengte for å sikre avskrekking, og også muligheten til å beskytte friheten med våpen. «*As we begin our third year, we have put in place a defense program that redeems the neglect of the past decade. We have developed a realistic military strategy to deter threats to peace and to protect freedom if deterrence fails.*»¹⁸⁶

Dette programmet måtte være Reagans tanker om en massiv amerikansk opprustning som etter hvert skulle resultere i forhandlinger og nedrustning i samarbeid med Sovjetunionen. Det USA

¹⁸⁴ Remarks and a Question-and-Answer Session With Members of the Massachusetts High Technology Council in Bedford, January 26, 1983, Ronald Reagan Public Papers

¹⁸⁵ Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, January 25, 1983, Ronald Reagan Public Papers

¹⁸⁶ Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, January 25, 1983

ønsket var i følge Reagan, «*We insist on an equal balance of forces.*»¹⁸⁷ Slik sett virket det ikke som om Reagan hadde planer om å starte med rakettskjold. Målet fremstod dermed tilsynelatende fortsatt som det alltid hadde vært, gjenreise USAs posisjon for så å forsøke å forhandle frem reduksjoner ned til akseptable nivå hvor ingen av de to kunne utsette hverandre for såkalt «atomsjakk».

Slik Reagan hittil i sin presidentperiode hadde uttalt seg var det dermed få indikasjoner på at han hadde noen intensjoner om å forsøke å gjøre en slutt på trusselen fra atomvåpnene. Det virket heller ikke som om Reagan var en forkjemper for avskaffelsen av atomvåpen, hverken av personlige eller nasjonale grunner. Reagans visjon virket å være å legge et massivt press på Sovjetunionen for deretter å forhandle frem reduksjoner i atomvåpenbeholdningen for så å eventuelt ruste ned til et lavere antall atomvåpen.

På tross av at Reagan også etter hvert hadde begynt å uttale seg om rakettforsvar virket ikke dette som et virkemiddel som ville bli tatt i bruk med det første. Reagan hadde til og med sagt at USA ikke en gang ville bygge det ABM-systemet som ABM-avtalen tillot. Med mindre Reagan bestemte seg for å foreta en plutselig u-sving ville det i 1983 ikke se ut til at USA ville starte et prosjekt som SDI.

Bildet av en president som hadde bestemt seg ble ytterligere forsterket gjennom svaret på den såkalte «freeze» bevegelsen. Veien å gå for USA ville ikke være gjennom en stans i produksjonen og utplasseringen av atomvåpen. Den eneste veien fremover ville være å vedlikeholde og styrke USAs militære posisjon. «*The truth is that a freeze now would be a very dangerous fraud, for that is merely the illusion of peace. The reality is that we must find peace through strength.*»¹⁸⁸ Fred gjennom styrke fremstod på dette tidspunktet som Reagans offentlige mantra, ikke nedrustning. Dette bildet gjenspeilte svingningene i Reagans retorikk. I det ene øyeblikket kunne han snakke om viljen til nedrustning, for deretter å komme med uttalelser som gav inntrykk av at opprustning og styrke var den eneste veien å gå for USA.

Like påfallende var fortsettelsen av den sterke kritikken av Sovjetunionen som hadde virket noe tonet ned i starten av presidentsperioden. Under et møte med en gruppe evangelister kalte Reagan Sovjetunionen for «*an evil empire*»,¹⁸⁹ noe som neppe ville gjøre fremtidige forhandlinger med Sovjet lettere. Dette styrket snarere bildet av Reagan som en forkjemper for et større og sterkere USA. Omstendighetene rundt den såkalte «evil empire»-talen kan selvfølgelig trekkes med i en forklaring på hvorfor Reagan gikk så hard ut mot Sovjet. Tilhørerne til talen var en religiøs

¹⁸⁷ Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, January 25

¹⁸⁸ Remarks at the Annual Convention of the National Association of Evangelicals in Orlando, Florida, March 8, 1983, Ronald Reagan Public Papers

¹⁸⁹ Remarks at the Annual Convention of the National Association of Evangelicals in Orlando, Florida, March 8, 1983

gruppe hvor presidenten muligens kan ha tatt høyde for hva de ønsket å høre. På tross av det fremstod ikke Reagan på dette tidspunktet som en person som ønsket å forandre på forholdet mellom USA og Sovjet.

Offentlig vs. privat

Selv om Reagan på slutten av 1982 og begynnelsen av 1983 begynte å omtale ABM-systemer og lignende teknologi i offentlige sammenhenger, var det lite som tydet på at USA i løpet av kort tid ville starte et massivt forskningsprosjekt for å kunne forsvare seg mot atomraketter. Reagan fremstod ei heller som en videre engasjert anti-atomvåpenforkjemper. Under overflaten derimot kunne det se ut til at Reagan var av en annen oppfatning. Allerede på slutten av 1982, 22. november, hadde Reagan i et privat brev til kongressen vurdert rakettforsvar, på tross av at han offentlig hadde avskrevet muligheten for dette. Rakettforsvar var da tiltenkt en rolle i forbindelse med de nye «Peacekeeper»-rakettene.

I begynnelsen av februar skrev Reagan derimot noe i dagboken sin etter et møte med *Joint Chiefs of staff*. Dette kom en måned senere til å bli et av de største forskningsprosjektene i USAs historie. Ideen så ut til å ha sitt utspring i det tidligere nevnte «Peacekeeper»-forsvaret som Reagan hadde nevnt for kongressen. Som Reagan selv skrev: «*Most of time spent on MX & the commission, etc. Out of it came a super idea.*»¹⁹⁰

Denne supre ideen ville omgjøre hele USAs strategiske tenkning som tidligere hadde basert seg på avskrekking. Reagan skrev: «*So far the only policy worldwide on nuclear weapons is to have a deterrent.*»¹⁹¹ Den nye ideen derimot var noe totalt annet. «*What if we tell the world we want to protect our people, not avenge them; that we're going to embark on a program of research to come up with a defensive weapon that could make nuclear weapons obsolete?*»¹⁹² For å gjennomføre dette skiftet i strategi noterte Reagan de udødelige ordene han litt over en måned senere ville uttale. «*I would call upon the scientific community to volunteer in bringing such a thing about.*»¹⁹³

Den siste delen av innskuddet i dagboken kom altså Reagan til å bruke da han den 23. mars 1983 lanserte sin visjon for det amerikanske folket. Slik Reagan fremstilte det i dagboken var dette ikke noe som hadde vært under oppsegling i lang tid. Tvert imot virket det som om dette skiftet i strategi var et resultat av hva som kom ut av møtet med *Joint Chiefs of staff* akkurat denne dagen. Siden rakettforsvar tidligere kun hadde blitt nevnt i forbindelse med «Peacekeeper» / MX-rakettene så det ut til at omfanget av dette forsvaret nå skulle utvides til å gjelde hele USA.

¹⁹⁰ Reagan, *The Reagan Diaries*, s. 130

¹⁹¹ Reagan, *The Reagan Diaries*, s. 130

¹⁹² Reagan, *The Reagan Diaries*, s. 130

¹⁹³ Reagan, *The Reagan Diaries*, s. 130

Selv om Reagan i dette utsnittet tegner et bilde av en situasjon hvor atomvåpnene har utspilt sin rolle, nevnes ikke noen spesiell grunn bak dette. Dagboknotatet var i utgangspunktet en kort oppsummering av dagens aktiviteter, og det fantes relativt få begrunnelser for det som ble skrevet. Slik sett kunne det tolkes i flere retninger hvorvidt Reagan var så positiv til hva som hadde kommet frem på møtet.

Reagan hadde ved en rekke anledninger ytret at han ville ha en reduksjon av antallet atomvåpen i både USA og Sovjetunionen. Den nye ideen ville dermed passe ypperlig inn i denne tankegangen. Reagan hadde også fortalt at han skulle ønske det fantes en «enkel» løsning som ville gjøre slutt på trusselen fra atomvåpnene. Også dette kunne passe inn i den nye ideen. Hvorvidt et rakettforsvar virkelig ville være en enkel løsning kunne det derimot settes spørsmålsteget ved.

Sett ut i fra disse uttalelsene kunne en få inntrykk av at Reagan så for seg en verden fri fra atombombens vrede. På tross av at det fantes en rekke uttalelser som kunne bygge opp under antagelsen om at Reagan med sin nye idé var i ferd med å realisere en visjon om en verden fri for atomvåpen, fantes det også andre uttalelser som ikke støttet opp om dette. Gjennom hele sin tid som president hadde Reagan kjempet med nebb og klør for å styrke det amerikanske forsvaret med nye og større atomvåpen. Selve kommentaren i dagboken om et nytt forsvar mot atomraketter kom ut av hvordan de nye «Peacekeeper»-rakettenes best kunne forsvares.

Reagan hadde i utgangspunktet uttalt i sitt brev til Kongressen, 22. november 1982, at han ville vurdere et fremtidig rakettforsvar dersom Sovjetunionen fortsatte sin opprustning. I en uttalelse ca. en måned etter ordene i dagboken uttalte Reagan at Sovjet ikke viste noen tegn til å begrense utviklingen av nye atomvåpen. «*The Soviets have not slowed the pace of their enormous military buildup. In little over a year, they have begun testing new models in almost every class of nuclear weapons.*»¹⁹⁴

Hvorvidt dette var ment som en forberedelse av nyheten som var like rundt hjørnet virker lite sannsynlig, men det viste at Reagans forutsetning om å vurdere rakettforsvar hvis Sovjet fortsatte å ruste opp, var tilstede. Noen dager senere kunne en også få et inntrykk av hva Reagan ønsket for fremtiden. På spørsmål fra en journalist om hva han ville gjøre hvis han bestemte seg for å stille til et nytt valg uttalte Reagan følgende: «*Oh, I think we have a long way to go in two major departments. One of them, the restoration of our ability to be secure nationally, field a national defense and so forth [...]*»¹⁹⁵

Hva Reagan mente med «*field a national defense*» kunne det selvfølgelig spekuleres i, men det kunne tenkes at et fremtidig rakettforsvar lå innarbeidet i denne uttalelsen. Selv om en i ettertid

¹⁹⁴ Statement on United States Defense Policy, March 9, 1983, Ronald Reagan Public Papers

¹⁹⁵ Interview With Henry Brandon of the London Sunday Times and News Service on Domestic and Foreign Policy Issues, March 18, 1983, Ronald Reagan Public Papers

kunne tillegge Reagan mer enn hva han det nødvendigvis sa, kunne det med tanke på ordene i dagboken i det minste ha en viss rot i virkeligheten. Det dette derimot ikke ga noe svar på var hvorvidt Reagan hadde et hat-forhold til atomvåpen.

Reagans oppfatning av Sovjetunionen fremstod som relativt enkel å tolke – den var preget av både misnøye og muligens hat. På tross av dette var Sovjet noe han måtte forholde seg til. I følge Reagan ville ikke Sovjet overleve tidens prøve, men så lenge det bestod var det vanskelig ikke å ha noe med det å gjøre. Spørsmålet var derfor om det samme kunne sies om Reagans forhold til atomvåpen.

Reagan hadde ved enkelte anledninger kalt atomvåpnene dommedagsvåpen. Han uttalte at målet var å redusere antallet av disse våpnene ned til et antall hvor de ikke utgjorde noen trussel for hverken USA eller Sovjet. På tross av dette måtte han forholde seg til atomvåpnene, enten han ville eller ikke. Hvis Reagan virkelig var motstander av atomvåpen, kunne et fremtidig rakettforsvar løse problemet ikke bare med atomrakettene, men også gjøre at USA ikke lenger måtte ta høyde for Sovjets atomraketter, og dermed ikke måtte forholde seg til Sovjet slik det tidligere hadde måtte gjøre. Slik kunne dette altså slå to fluer i en smekk.

Hvorvidt dette derimot var målet fremstår som mer usikkert, men rakettskjold hadde vært en del av Reagans tankegods lenge før han ble president. Som nevnt tidligere hadde Reagan angivelig blitt kjent med rakettforsvar allerede i sin tid som guvernør i California. Dette hadde funnet sted under et besøk ved Edward Teller laboratorium. Han hadde også uttrykt skuffelse over USAs manglende satsning på rakettforsvar i flere av sine radiotaler i perioden mellom 1975 og 1979. Reagan hadde også sørget for at rakettforsvar hadde blitt lagt inn i NSDD 12 allerede i løpet av sitt første presidentår.

Etter at Reagan ble president hadde han sjelden nevnt rakettforsvar. Han hadde faktisk offentlig avskrevet at USA kom til å utvikle et slikt forsvar. Dette kunne selvfølgelig være et politisk spill, men hvis en fulgte hans offentlige taler var det særdeles få tegn som tydet på at USA ville begynne utviklingen av et rakettforsvar. Privat var situasjonen en annen. Reagan kjente godt til tanken om rakettforsvar, og han hadde også gjort det klart ovenfor Kongressen at han ville vurdere et slikt forsvar.

Hvis en kun ser på Reagans offentlige uttalelser vil talen 23. mars 1983 fremstå som en overraskelse. Reagan hadde ikke gitt befolkningen noen indikasjoner på hva som kom til å finne sted denne dagen. Hvis Reagans private kjennskap, og tanker, tas med i betraktningen var ikke SDI en like stor overraskelse. Det som da bli vanskelig å tolke er hvorfor han plutselig bestemte seg for å offentliggjøre denne visjonen denne dagen.

23. mars 1983

Det fantes flere grunner til å bli overrasket over hva Reagan kom til å formidle til nasjonen den 23. mars 1983. Som nevnt hadde ikke Reagan i sin presidentperiode for vane å uttale seg i det vide og brede angående rakettforsvar. Det fantes også andre grunner som kunne gjøre dette til en stor overraskelse. Avskrekking hadde vært den rådende strategien siden USA og Sovjet begge hadde fått tilgang på atomvåpen, og Reagan hadde ved flere anledninger uttalt at denne strategien hadde fungert etter sin hensikt. *«I believe that for 37 years we've proven that that (Sic IT) deterrent idea does work. And I'm still confident of that.»*¹⁹⁶

Siden Reagan ikke hadde mistet troen på avskrekking var det grunn til å stille spørsmålsteget ved grunnen til at han nå rokket ved denne situasjonen. Hva var det som gjorde at han nå ønsket en totalt ny strategi? Hva var det Reagan egentlig sa i sin i ettertid så berømte tale? I begynnelsen av talen som i utgangspunktet dreide seg om forsvar og nasjonal sikkerhet lettet Reagan noe på sløret med hensyn til bakgrunnen for sitt nye initiativ. *«I've reached a decision which offers a new hope for our children in the 21st century [...]»*¹⁹⁷

Formulert slik kan en få inntrykk av at Reagan var av den oppfatning at avskrekking, selv om det hadde fungert plettfritt i 37 år, likevel ikke innebar en sikker fremtid for kommende generasjoner. Det kunne nærmest virke som om en slik fremtid ville være uten håp. På tross av hensikten om å gi nye generasjoner håp om en sikrere fremtid gikk Reagan gjennom en rekke andre elementer i denne talen som kunne tilsløre denne fremtidsutsikten.

Store deler av talen var i utgangspunktet repetisjon av hva Reagan tidligere hadde sagt om amerikansk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Selv om visjonen om et fremtidig forsvar mot raketter selvfølgelig var oppsiktsvekkende var det andre elementer i teksten som kunne så tvil om Reagan ville iverksette sitt SDI på bakgrunn av et ønske om å gjøre atomvåpen utrangerte og impotente.

Talen kom som nevnt for det meste til å dreie seg om hvordan administrasjonen budsjetterte med tanke på å sikre nasjonens sikkerhet. Budsjettet som ble langt frem, var i følge Reagan: *«[...] part of a careful, long-term plan to make America strong again after too many years of neglect and mistakes.»*¹⁹⁸ Dette hadde i utgangspunktet vært Reagans uttalte mål gjennom hele presidentkarrieren, og stod slik sett frem som gammelt nytt.

Et sterkt USA ville være avhengig av våpenmakt for å fremstå som sterkt. Slik sett så det ikke ut til at Reagan ønsket å gjøre noe drastisk med tanke på militæret. Selv om USA kom til å utvikle et rakettforsvar, måtte landet fortsatt ha våpen å forsvare seg med. Dette var i

¹⁹⁶ Question-and-Answer Session With High School Students on Domestic and Foreign Policy Issues, February 25, 1983, Ronald Reagan Public Papers

¹⁹⁷ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983, Ronald Reagan Public Papers

¹⁹⁸ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

utgangspunktet en selvfølgelighet. Utfordringen som Reagan da ville stå ovenfor, var hvordan USA skulle formidle sin styrke hvis det skulle legge begrensninger på atomvåpen.

Reagan ga derimot ingen tegn på at han ville kvitte seg med atomvåpnene med det første, snarere tvert imot. USA ville fortsatt være avhengig av å produsere og utplassere atomvåpen for å stagge Sovjet. Slik langet Reagan fortsatt ut mot «freeze»-bevegelsen som ønsket en umiddelbar stans i produksjonen av atomvåpen. «*I know that many of you seriously believe that a nuclear freeze would further the cause of peace. But a freeze now would make us less, not more, secure and would raise, not reduce, the risk of war.*»¹⁹⁹

Hovedargumentet bak denne logikken var at Reagan mente han trengte amerikansk atomvåpenproduksjon for at Sovjet skulle ha incentiver for å forhandle. Hvis USA alene la bånd på seg ville ikke Sovjet nødvendigvis følge etter. På denne måten ville USA altså fortsatt være avhengig av å produsere nye atomvåpen. Slik skulle altså de to supermaktene før eller siden redusere sine respektive atomvåpenbeholdninger.

Dette betydde derimot ikke at Reagan så for seg en verden totalt fri for atomvåpen med det første. Selv om Reagan snakket i positive ordlag om forhandlinger og reduksjoner, virket det som om målet aldri var å redusere antallet atomvåpen ned til null. Målet virket heller å være en betydelig reduksjon, men som nevnt tidligere uttalte Reagan hverken i denne eller andre taler hva betydelige reduksjoner innebar. Det eneste som ble forklart, var at våpen, og spesielt atomvåpen, måtte reduseres. «*One of the most important contributions we can make is, of course, to lower the level of all arms, and particularly nuclear arms.*»²⁰⁰

Gjennom denne og lignende uttalelser fremstod det dermed som uforklarlig hvor store reduksjoner Reagan i utgangspunktet ønsket. Det som derimot kunne tolkes ut av dette, var at på tross av reduksjoner ville atomvåpnene fortsatt spille en rolle. Selv om det var færre atomvåpen, ville de fortsatt finnes, og Reagan virket ikke å stå på barrikadene for å fjerne disse våpnene med det første.

Selv om Reagan var i ferd med å lansere et radikalt skifte i USAs forsvarsstrategi, virket det ikke som om han gjorde dette fordi den rådende strategien med avskrekking hadde sviktet. Som Reagan sa det selv, «*This strategy of deterrence has not changed.*»²⁰¹ Problemet slik Reagan så det var at forutsetningene for avskrekking hadde forandret seg. [...] *the Soviets [...] have enough accurate and powerful nuclear weapons to destroy virtually all of our missiles on the ground.*»²⁰²

Fremstilt slik kunne det se ut til at avskrekking var greit så lenge USA var den som kunne

¹⁹⁹ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²⁰⁰ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²⁰¹ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²⁰² Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

avskrekke mest. Hvis Sovjet derimot opparbeidet seg den samme kapabiliteten som USA hadde, var ikke avskrekking like innbydende. På tross av skremselsbildet som Reagan tegnet glemte han å utelate en ting. USA hadde som nevnt kun ¼ av sine atomvåpen i form av ICBMer. På dette grunnlaget kunne en stille spørsmålstegn ved Reagans fremstilling av situasjonen rundt avskrekking. Selv om Sovjet teoretisk kunne slå ut amerikanernes landbaserte atomraketter, besatte USA fortsatt tilstrekkelige mengder atomvåpen fordelt på u-båter og fly til å opprettholde avskrekkingseffekten.

Selv om Reagan var av den oppfatning at Sovjet i teorien kunne uskadeliggjøre de amerikanske ICBMene, forklarte han i samme vending at han ikke var bekymret for at Sovjet kom til å starte en krig med USA. «[...] *this is not to say that the Soviet Union is planning to make war on us.*»²⁰³ Reagan trodde heller ikke at en krig mellom USA og Sovjet ville finne sted. «*Nor do I believe a war is inevitable – quite the contrary*»²⁰⁴ Hvis Reagan var av denne oppfatningen, fantes det selvfølgelig grunn til å sette spørsmålstegn ved hans igangsettelse av et rakettforsvar. Hvis Sovjet ikke utgjorde en potensiell fare, hvorfor da dette omfattende forsvarsverket?

Det fortsatte problemet fra øst

Problemet slik Reagan formulerte det var at Sovjetunionen ikke lenger var like underlegne som de tidligere hadde vært. «*There was a time when we were able to offset superior Soviet numbers with higher quality, but today they are building weapons as sophisticated and modern as our own.*»²⁰⁵ Rakettforsvar kunne derfor fremstå som løsning på dette problemet. Det mest påfallende med denne uttalelsen var den dobbeltmoralen som lå innarbeidet. Reagan hadde tilsynelatende ingen problemer med at USAs atomvåpen tidligere hadde samme funksjon som Sovjets atomvåpen nå angivelig hadde. Det fantes tydeligvis en formildende omstendighet med dette siden den amerikanske strategien i følge Reagan var tuftet på andre prinsipper enn Sovjets. «*The defense policy of the United States is based on a simple premise: The United States does not start fights.*»²⁰⁶

Selv om Reagan altså ikke trodde Sovjet kom til å starte en fremtidig krig, og USA av prinsipp aldri startet kriger, kunne frykten for hva Sovjet ville finne på fortsatt ikke legges vekk. For Sovjet var, og ville i uoverskuelig fremtid være fienden – en fiende med et mektig atomvåpenarsenal. Av denne grunn spurte Reagan retorisk: «*Would the Soviets ever use their formidable military power? Well, again, can we afford to believe they won't?*»²⁰⁷

²⁰³ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²⁰⁴ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²⁰⁵ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²⁰⁶ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²⁰⁷ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

Selv om USA i følge Reagan ikke startet kriger, hadde også landet i utgangspunktet, på tross av Reagans oppfatning, store mengder atomvåpen som ikke nødvendigvis var ment å berolige styresmaktene i Sovjetunionen. Reagans oppgave som president i USA var naturlig nok å fremme amerikanske verdier og vurderinger. På tross av dette virket det ikke som om han tok høyde for at de amerikanske atomvåpnene også var en avgjørende faktor i det våpenkappløpet som eksisterte mellom USA og Sovjet.

I følge Reagan var det Sovjet som var kilden til alt ondt i den situasjonen som hadde oppstått mellom USA og Sovjet. Amerikanerne bedrev tilsynelatende i første rekke kun preventiv opprustning for å stagge de onde kreftene i øst. Dermed virket det ikke som om amerikansk våpenmakt var noen trussel ovenfor omverdenen. USA burde slik sett til en hver tid nøye seg med å inneha en tilnærmet lik våpenkapabilitet som den Sovjet hadde, for å vise at et våpenkappløp ville være fåfengt. Dette virket langt fra hva Reagan ønsket. USA skulle, og måtte være, den sterkeste av de to supermaktene. Dette gjaldt ikke bare atomvåpen, men også den amerikanske flåten. «*Our nation needs a superior navy to support our military forces and interests overseas.*»²⁰⁸

Det holdt tydeligvis ikke for Reagan og USA å besitte en marine som med sitt blotte vesen kunne avskrekke Sovjet. USA måtte ha en overlegen marine for å beskytte sine interesser i oversjøiske områder. Hvorvidt Reagan kunne tenkte seg at Sovjet utplasserte sine atomvåpen på samme premiss virket gjennom denne, og tidligere uttalelser, som ikke tilstedeværende. Det var kun Sovjet som var en trussel, og USA var fredens høye beskytter.

Selv om USA og dets allierte, på tross av den begredelige situasjonen som USA i følge Reagan hadde befunnet seg i, hadde maktet å holde Sovjet i sjakk, var det altså på tide med et skifte i tankegang. I tråd med hva Reagan hadde skrevet i dagboken bare få måneder i forveien begynte han nå å lette på sløret om hvor USA i fremtiden ville legge kursen.

We and our allies have succeeded in preventing nuclear war for more than three decades. In recent months, however, my advisers, including in particular the Joint Chiefs of Staff, have underscored the necessity to break out of a future that relies solely on offensive retaliation for our security.²⁰⁹

SDI og hva det innebar

Avhengigheten av offensive våpen for å sikre USAs fremtid virket å være hva Reagan hadde størst problem med å takle. Tidligere hadde det ikke vært godt å si hvorvidt Reagan hadde moralske kvaler rundt atomvåpen, men i oppbygningen av sin nye visjon var det dette som fremstod som en

²⁰⁸ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²⁰⁹ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

av hoveddrivkreftene. Selv om Sovjet og USA i forhandlinger kunne realisere betydelige reduksjoner i atomvåpen, ville dette kun ende opp med å stabilisere atombalansen. *«If the Soviet Union joins us in our effort to achieve major arms reductions, we will have succeeded in stabilizing the nuclear balance.»*²¹⁰

I motsetning til hva Reagan tidligere hadde uttalt om atomvåpen, og reduksjonen av disse, fremstod han nå som mer åpen om hvor store reduksjoner som var ønskelig. For selv om målsetningen om betydelige reduksjoner ble gjennomført ville både USA og Sovjet ha tilstrekkelige mengder atomvåpen til å skade hverandre betraktelig. Dette så nå ut til å bekymre Reagan mer enn hva det tidligere hadde fremstått som: *«Nevertheless, it will still be necessary to rely on the specter of retaliation, on mutual threat. And that's a sad commentary on the human condition.»*²¹¹

Sett i forhold til tidligere uttalelser fremstod Reagan nå som mer ettertenksom med tanke på atomvåpen enn hva han tidligere hadde vært. Tidligere hadde ikke selve konteksten rundt terrorbalansen blitt vurdert moralsk i slike ordelag av Reagan. Nå var tonen derimot blitt en helt annen. Gjennom tidligere uttalelser hadde Reagan stått på barrikadene og krevd nye atomvåpen for å virke mest mulig avskrekkende på Sovjet. Denne målsetningen ble nå nærmest snudd på hodet. Intensjonen om å gjengjelde sovjetiske angrep med kraftigst mulige midler skulle i stedet skiftes ut med mer fredelige midler. Som Reagan formulerte det, *«Wouldn't it be better to save lives than avenge them?»*

Dermed presenterte Reagan sin visjon for fremtiden. For dette var ikke noe som skulle gjøres i en håndvending. På tross av at avskrekking hadde virket så å si plettfritt, var det i følge Reagan nå på tide å sette seg nye mål for fremtiden. *«Let me share with you a vision of the future which offers hope. It is that we embark on a program to counter the awesome Soviet missile threat with measures that are defensive.»*²¹² Det som kanskje virket mest påfallende med dette utsagnet var det faktum at Reagan ikke inkluderte amerikanernes atomvåpen i denne sammenhengen. Kun de sovjetiske atomvåpnene utgjorde tilsynelatende en fare.

Det at det var de sovjetiske atomvåpnene denne fremtidsvisjonen skulle forsvare USA mot var selvfølgelig ingen overraskelse. Det som derimot var interessant var hvor liten vekt Reagan la på USAs evne til å true Sovjet. For det var ingen ting i denne talen som tilsa at målet var å dele teknologien slik at ingen ville utgjøre en fare for noen. Det var kun USA med allierte som skulle omfattes av denne fremtidige sikkerhetsparaplyen. Som Reagan formulerte det:

What if free people could live secure in the knowledge that their security did not rest upon the threat of

²¹⁰ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²¹¹ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²¹² Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

instant U.S. retaliation to deter a Soviet attack, that we could intercept and destroy strategic ballistic missiles before they reached our own soil or that of our allies?²¹³

Reagans hensikt virket å være å frigjøre befolkningen fra den konstante trusselen som atomvåpnene siden sin inntreden hadde utgjort. Det som derimot var noe overraskende var at Reagan her kun refererte til de strategiske ballistiske rakettene, altså de rakettene med lengst rekkevidde. Hvorvidt dette betydde at Reagan var overbevist om at de to partene ville komme frem til en løsning som ville fjerne mellomdistanserakettene kom ikke frem i denne talen. Men siden Reagan i utgangspunktet kun nevnte de langtrekkende rakettene, kunne en få inntrykk av at dette var en mulighet.

Det var først og fremst de interkontinentale rakettene som Reagan virket å være mest bekymret over. Spørsmålet en så kunne stille seg var om dette var fordi dette var de rakettene som kunne true USA? Rakettene utplassert i Europa virket ikke å falle innunder forslaget som Reagan nå presenterte. Det kunne likevel se ut til at Reagan hadde tatt høyde for dette. For som han forklarte, «*I know this is a formidable, technical task [...] It will take years, probably decades of effort on many fronts.*»²¹⁴ Derfor kunne det være at de to partene i løpet av denne tiden kunne komme frem til avtaler som eliminerte andre klasser atomvåpen i mellomtiden, men dette vil selvfølgelig kun være spekulasjoner.

Hvis Reagan nærte et dypt hat mot atomvåpnene, ville et slikt forsvar fremstå som en logisk slutning. På tross av visjonen som ble lansert, ville atomvåpnene fortsatt spille sin rolle. For som Reagan selv sa det, et slikt prosjekt ville ikke bli ferdig i overskuelig fremtid. Derfor måtte USA fortsatt forholde seg til avskrekking, «*[...] as we proceed, we must remain constant in preserving the nuclear deterrent and maintaining a solid capability for flexible response.*»²¹⁵ Dette trengte ikke bety at Reagan ikke hadde et ønske om å frigjøre verden fra trusselen fra atomvåpen, men han var klar på at dette i beste fall ville ta tid.

På tross av atomvåpnenes tilstedeværelse var Reagan klar på at nedrustningsforhandlingene måtte fortsette. Dermed kunne en virkelig få inntrykk av at Reagan, om han ikke hatet atomvåpen, i det minste ønsket å redusere trusselen som de utgjorde. Som Reagan formulerte det, «*[...] isn't it worth every investment necessary to free the world from the threat of nuclear war? We know it is.*»²¹⁶ På hvilken bakgrunn dette ønsket fremkom kunne det fortsatt spekuleres på. Det virket som det mest sannsynlige på dette tidspunktet var at Reagan ønsket å redusere trusselen fra atomvåpnene

²¹³ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²¹⁴ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²¹⁵ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²¹⁶ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

for å frigjøre fremtidige generasjoner fra denne trusselen. Som han formulerte det i både dagboken og talen, «[...] *I call upon the scientific community in our country [...] to give us the means of rendering these nuclear weapons impotent and obsolete.*»²¹⁷

Bort med alle atomvåpnene?

Det kunne gjennom oppfordringen til verdens vitenskapsmenn se ut til at Reagans visjon var en verden fri fra alle typer atomvåpen. På tross av at Reagan tilsynelatende ønsket, i følge hva han selv sa, å gjøre atomvåpnene impotente og foreldete var det vanskelig å forstå om han da mente alle typer atomvåpen. Da Reagan skulle forklare hva den nye visjonen innebar var det kun de strategiske atomvåpnene som ble omtalt. «*I am directing a comprehensive and intensive effort to define a long-term research and development program to begin to achieve our ultimate goal of eliminating the threat posed by strategic nuclear missiles.*»²¹⁸

De strategiske atomraketene var de raketene som MAD teorien lente seg tyngst på, altså de eneste av de sovjetiske raketene som kunne ramme USA direkte. Dermed kunne en få inntrykk av at Reagan i utgangspunktet hadde en baktanke med hele prosjektet, å kun sikre USA. Selv om prosjektet i første rekke skulle arbeide med de strategiske atomvåpnene, kunne dette resultere i midler som senere også ville uskadeliggjøre alle atomvåpen. «*This could pave the way for arms control measures to eliminate the weapons themselves.*»²¹⁹

Da Reagans visjon om et rakettforsvar som kunne skyte ned interkontinentale atomraketter, ble lansert, var tidsperspektivet umulig å slå fast. Som Reagan selv hadde hevdet kunne det ta tiår med forskning på mange fronter før man kom frem til noen ting som helst. Frem til forskerne eventuelt kom opp med noe som kunne tilfredstille de målsetningene Reagan stilte, ville USA fortsatt være avhengig av avskrekkingvåpen. Og dette forskningsprosjektet skulle i utgangspunktet kun rette seg mot interkontinentale atomraketter, det området som Sovjetunionen baserte størstedelen av sine atomraketter på.

For at atomvåpnene en gang i fremtiden skulle forsvinne, var en altså avhengig av at Reagans prosjekt lot seg gjennomføre. Hvis visjonen en gang ble ferdigstilt, kunne den legge forholdene til rette for en avskaffelse av atomvåpnene. Reagan var heller ikke bastant på at dette nødvendigvis ville lede til en slutt på atomvåpnene. Dette var kun en mulighet, ikke et gitt utfall. Hvorvidt Reagan lenge hadde gått rundt med tanker om å lansere denne visjonen på dette tidspunktet var heller ikke avklart.

²¹⁷ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²¹⁸ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

²¹⁹ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

Det var i de første månedene av 1983 at Reagan noterte i sin dagbok at han i samarbeid med *Joint Chiefs of Staff* hadde kommet frem til ideen om et rakettforsvar. Dette gjorde det vanskelig å tolke hvordan Reagan i utgangspunktet opererte. Reagan gikk fra å snakke om tiltak som skulle sørge for at USA skulle ta igjen Sovjets angivelige atomvåpen forsprang, til å sikre USA en «margin of safety» som innebar at USA måtte ha flere atomvåpen enn hva Sovjet hadde. På toppen av dette uttalte Reagan at mengden atomvåpen som både USA og Sovjet besatt skulle reduseres gjennom forhandlinger mellom de to supermaktene. Nå kunne det tolkes i retning av at planen var å sette brotarten av Sovjets atomarsenal ut av spill ved å starte et program som skulle kunne skyte ned strategiske atomraketter før de nådde sitt mål i USA.

Selv om Reagan ikke uttalte at målet var å sette Sovjets atomraketter ut av spill, var det dette som ville bli realiteten. For Reagan var visjonen et defensivt våpen, men selv om det ville være defensivt kunne det i realiteten brukes i et offensivt ærend. Dette hadde Reagan tilsynelatende tatt høyde for. «*If paired with offensive systems, they can be viewed as fostering an aggressive policy, and no one wants that.*»²²⁰ På tross av dette var Reagans langsiktige plan å gjøre USA sterkt igjen. Denne styrken innebar blant annet å bygge verdens sterkeste marine, og den innebar også en fortsatt satsning på nye atomvåpen.

Slik sett var det vanskelig å forstå hva Reagan i utgangspunktet var ute etter. Hvis det var nedrustning som var det endelige målet, kunne denne visjonen være et effektivt middel siden atomvåpnene ikke lenger ville kunne true slik de tidligere hadde gjort. Hvis atomvåpnene mistet sitt truende element, ville det ikke lenger være noen vits i å besitte de. Utfordringen med dette perspektivet var at SDI ikke hadde en klar tidsfrist for ferdigstilling. Slik sett kunne visjonen være et langsiktig mål for å fjerne trusselen fra atomvåpnene, men siden det var nærmest umulig å fastslå når visjonen ville være ferdig ville det vanskelig å forholde seg til dette. Reagan ønsket også opprustning, og i denne opprustningen var målet å oppnå en sikkerhetsmargin i forhold til Sovjet. Dette ville i verste fall ikke oppnås før på slutten av 1980-tallet, og må også ansees som en langsiktig målsetning. Tidsperspektivet som nedrustning skulle finne sted under virket slik sett å være mangelfull. På toppen av dette uttalte Reagan at defensive våpen i kombinasjon med offensive kunne feiltolkes. Problemet var at det var dette Reagan faktisk presenterte.

Det var også påfallende hvor vagt fremstilt den nye visjonen var. Med unntak av å presentere et bilde av en verden hvor atomvåpen ville bli gjort impotente og foreldete var det få indikasjoner på hva slags system som egentlig skulle gjøre dette mulig. På tross av at journalistene ikke brukte lang tid på å døpe visjonen «Star Wars», var det ingenting i Reagans tale som tilsa at dette systemet skulle basere seg på laservåpen utplassert på kampstasjoner i verdensrommet.

²²⁰ Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983

Bortsett fra å forklare at visjonen var å avskjære, for så å ødelegge, innkommende raketter, var talen tom for hentydninger om hvordan dette skulle realiseres.

Slik sett fremstod ikke Reagans visjon som en veloverveid strategi som hadde til hensikt å gjøre atomvåpnene impotente og foreldete. Visjonen var tvert imot et forsøk på å gjøre en klasse atomvåpen utdaterte, ikke alle atomvåpen. Hvorvidt den i det hele tatt var gjennomførbar skapte enda større usikkerhet rundt Reagans visjon. På tross av at Reagan tilsynelatende søkte en bedre fremtid for kommende generasjoner, en fremtid hvor trusselen fra strategiske atomvåpen kunne forsvinne, ville USA fortsatt belage seg på andre typer atomvåpen. Og som Reagan tidligere hadde påpekt, før noe som helst kunne finne sted måtte USA besitte en «margin of safety.»

Hvis Reagans hensikt virkelig var å fjerne trusselen som atomvåpnene utgjorde, hadde det vært bedre å foreslå et forskningsprosjekt som ikke bare ville ta for seg de strategiske atomvåpnene, men alle atomvåpnene. Reagans visjon fremstod dermed som et diffust forsøk på å blande sammen amerikanernes ønske om en sikker tilværelse for USA gjennom en uskadeliggjøring av de eneste våpnene som hadde evnen til å forstyrre landets sikkerhet. Det fremtidige SDI passet slik sett som fot i hose til et av Reagans tidligere utsagn, «[...] *there are simple answers – there just are not easy ones.*»²²¹ For atomvåpnenes rolle ville ikke forsvinne med Reagans visjon, de ville i utgangspunktet bare finne andre roller. I siste instans kunne visjonen forklares ved at Reagan ønsket å få i både pose og sekk, opprustning og nedrustning. Som Reagan skrev i sin dagbok,

I did the bulk of the speech on why our arms build up was necessary & then finished with a call to the Science community to join me in research starting now to develop a defensive weapon that would render nuclear missiles obsolete.²²²

Hva skjedde etter 23. mars 1983

Det manglet ikke på spørsmål om hva Reagan hadde igangsatt gjennom sin visjon om å gjøre strategiske raketter impotente. Hvordan dette nye prosjektet skulle forklares viste seg også å være en utfordring for Reagan. USA hadde tidligere forsøkt å utvikle systemer som skulle gjøre trusselen fra strategiske atomraketter mindre. Dette hadde kun dreid seg om beskyttelse av mindre områder, slik som områder hvor USAs strategiske atomvåpen var utplassert. Ved å forsøke å beskytte et helt kontinent derimot var Reagan i ferd med å føre tidligere strategier inn på et nytt felt. På spørsmål om USA nå var i ferd med å bevege seg bort fra MAD-teoriens rammer svarte Reagan uklart og usammenhengende.

²²¹ Inaugural Address, January 5, 1967, <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/govspeech/01051967a.htm>, oppsøkt, 24.08.2010

²²² Reagan, *The Reagan Diaries*, s. 140

Yes, but that's it -- it's, as I say, it's like those two fellows with the loaded guns, cocked and ready. Yes, we have. I think that -- but remember that, for a great part of that period, we proved, I think pretty definitely, that we are not expansionists, that we're not aggressive, because we had, to begin with, a monopoly. And then, for a number of those 30 years, we had such a superiority, as witness the Cuban missile crisis. When they blinked I think it's safe to say it was because our superiority at that time was about eight to one²²³

Fordi USA ikke lenger hadde den samme overlegenheten av atomvåpen som de hadde under Cubakrisen, var det tydeligvis på tide å tenke nytt når det kom til MAD-doktrinen. Hva Reagan egentlig mente var vanskelig å tyde, men ut av sitt rotete argument forklarte Reagan at USA nå hadde begynt veien vekk fra MADs premisser. Siden USA ikke hadde utnyttet sitt atom-monopol, viste dette også at det ikke ville være noe fare hvis USA kunne beskytte seg mot fiendtlige atomangrep, da USA aldri selv ville innlede et angrep.

Reagan hadde i sin tale gått ut og oppfordret vitenskapsmennene bak atomvåpnene om å hjelpe til med sitt nye prestisjeprosjekt. Dette gikk derimot ikke helt etter planen. De som hadde vært med på å utvikle atomvåpnene, ble sterke motstandere av Reagans prosjekt.²²⁴ De var blant annet av den oppfatning at et effektivt forsvar mot interkontinentale raketter ikke ville være mulig å gjennomføre. Flere forskere mente også at et slikt system lett kunne forbigås ved at fienden angrep med flere raketter samtidig, slik at systemet ble overrumplet.²²⁵ Reagans visjon kunne dermed føre til en økning i antallet atomvåpen, og slik sett virke mot sin hensikt.

Den sovjetiske reaksjonen på Reagans visjon lot ikke vente på seg. Sovjetunionens leder på tidspunktet da SDI ble lansert var Yuri Andropov. Andropov gikk rett i halsen på Reagans visjon og uttalte klart at et amerikansk forsvar mot strategiske atomraketter ikke ville gjøre verden mer sikker for atomkrig, snarere tvert imot. Sovjeterne fryktet at våpenkappløpet nå ville forflytte seg til verdensrommet.²²⁶ På denne måten virket ikke SDI å være det beste utgangspunktet for en fremtidig bedring i relasjonene mellom USA og Sovjet. Hvordan skulle Reagan gjennomføre forhandlinger om reduksjoner, hvis Sovjet satt seg på bakbenene i frykt for at deres atomvåpen ville bli gjort impotente?

På tross av at systemet mest sannsynlig ikke ville være ferdig før lenge etter at Reagan hadde gått av som president, gjorde Reagan det klart at SDI skulle gjennomføres. For å gjøre forhandlingssituasjonen med Sovjetunionen enda vanskeligere enn den allerede var, gjorde Reagan

²²³ Remarks and a Question-and-Answer Session With Reporters on Domestic and Foreign Policy Issues, March 25, 1983, Ronald Reagan Public Papers

²²⁴ Gregg, *Cardinal Choices*, s.213

²²⁵ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 112 – 113

²²⁶ Hey, *The Star Wars Enigma*, s. 102

det også klart at hans SDI ikke skulle brukes som et forhandlingskort.²²⁷ Forhandlingene som allerede pågikk mellom USA og Sovjetunionen, virket heller ikke lede frem til noen akseptabel løsning. Hvis Reagan hadde et ønske om å komme i gang med forhandlinger for å endre tilstanden mellom de to supermaktene, var det få ting som tydet på at et slikt scenario var under oppseiling.

I løpet av 1983 kunne en også begynne å stille spørsmålstegn ved Reagans gjentatte uttalelser om USAs fredelige intensjoner. I oktober 1983 invaderte USA den lille karibiske øya Grenada under påskudd av at øya var i ferd med å bli overtatt av kommunistene. Slik kunne Reagan fremstå som den frie verdens beskytter, men handlingen var stikk i strid med hva Reagan hadde uttalt var USAs holdning til krig.

Faresignalene fra sovjetisk side begynte også i 1983 å bli mer illevarslende. I løpet av Reagans tre første år i presidentstolen, hadde det vært få reelle alvorlige hendelser hvor Sovjetunionen hadde vært involvert. I løpet av hans tredje presidentår kom Sovjet ved to anledninger til å vise lite som skulle til før landet følte seg truet, og hvor fatale konsekvensene kunne bli. 1. september 1983 forvillet et koreansk passasjerfly seg inn i sovjetisk luftrom. Sovjeternes reaksjon var å skyte ned flyet. Dette viste hvor lite som skulle til for at sovjeterne følte seg truet, og reagerte med våpenmakt. For Reagan ble dette et viktig eksempel på hvorfor atomvåpenreduksjoner måtte videreføres.²²⁸

På toppen av dette ble det 2. november 1983 avholdt en NATO øvelse under tilnavnet *Able Archer 83*. Dette var en øvelse som skulle ende med et simulert atomangrep fra NATOs side på Sovjetunionen. Ut av denne øvelsen oppstod det forvirring innad i Sovjet, hvor blant annet KGB, trodde dette var et forsøk på å utføre et amerikansk overraskelsesangrep på Sovjet.²²⁹ Reagan, som på denne tiden var på statsbesøk i Japan, reagerte med vanntro på den sovjetiske reaksjonen. Han uttalte like etter følgende: «[...] *our dream is to see the day when nuclear weapons will be banished from the face of the Earth.*»²³⁰

På mange måter var de sovjetiske reaksjonene på de forskjellige hendelsene gode eksempler på hvorfor Reagan ønsket å forsvare USA med et rakettskjold. Hvis slike hendelser førte til så skarpe reaksjoner, var det ikke godt å vite hva som skulle til før et atomangrep ble vurdert. De var også med på å gjøre Reagans nedrustningsretorikk enda tydeligere. Spørsmålet var fortsatt hvordan nedrustningen eventuelt skulle finne sted, og om Reagan kom til å stole på Sovjets intensjoner.

Reagan selv hadde uttalt at han ønsket å forhandle direkte med sovjetiske ledere om nedrustning av atomvåpen. At forhandlingene uteble kunne ikke utelukkende tilskrives Reagan.

²²⁷ Hey, *The Star Wars Enigma*, s. 88

²²⁸ Peterson, *Ronald Reagan And Antinuclear Movements*, s. 129 – 130

²²⁹ Peterson, *Ronald Reagan And Antinuclear Movements*, s. 141

²³⁰ Address Before the Japanese Diet in Tokyo, November 11, 1983, Ronald Reagan Public Papers

Toppledelsen i Sovjet gjennomgikk hyppige skifter i starten av Reagans presidentperiode. Som Reagan selv forklarte situasjonen, «*They keep dying on me*»²³¹ Selv om toppledelsen i Sovjetunionen var sterkt skiftende, gjorde Reagan, på tross av hva han selv sa, få forsøk på å faktisk komme i gang med forhandlinger. Ikke før Gorbatsjov kom til makten i 1985 kom Reagan til å møte en sovjetisk statsleder.

Det som var mest påfallende ved denne situasjonen, var hvor kort tid det tok før Reagan og Gorbatsjov møttes etter sistnevntes inntreden på toppen av Sovjetunionen. Den kontakten han tidligere hadde hatt med lederne i Sovjet hadde kun foregått gjennom brev. Tidligere hadde Reagan fremsatt strenge krav før han ønsket å møte en sovjetisk leder. Det kunne derimot ved Gorbatsjov inntreden nærmest virke som om Reagan hadde gått bort fra disse kravene. Storbritannias statsminister Margaret Thatcher, som var en god venn av Reagan, hadde tidligere møtt Gorbatsjov og videreformidlet til presidenten sitt gode inntrykk av mannen.²³²

På tross av gode ord fra kolleger virket det merkverdig at Reagan plutselig skulle igangsette personlige forhandlinger. Veien var tydeligvis kort fra å omtale Sovjetunionen som ondskapens rike til å forhandle ansikt til ansikt med «ondskapens» leder. På tross av tidligere uttalelser og beskyldninger innledet faktisk Reagan personlige forhandlinger med Sovjets leder. Det første møtet mellom Reagan og Gorbatsjov fant sted i Geneve i 1985, to år etter at Reagan hadde fremsatt sin visjon om et forsvarsverk som skulle uskadeliggjøre strategiske raketter.

Møtet mellom de to statslederne i Geneve var preget av uenighet med tanke på SDI. Reagan gjorde det klart at SDI ikke var et forhandlingskort og at han ikke hadde noen intensjon om å legge ned prosjektet. På tross av innbitt motstand mot å legge begrensninger på sitt prestisjeprosjekt gjorde Reagan det nå klart at han var villig til å dele teknologien bak SDI med hele verden, hvis den noen gang ble ferdig.²³³ Selv om Reagan lovet å dele teknologien bak SDI ved en eventuell ferdigstillelse, stilte Gorbatsjov seg kritisk til denne lovnaden.

Selv om SDI skapte uenighet mellom de to statslederne, ble det også gjort forsøk på å finne en basis for nedrustning av både strategiske- og mellomdistanseraketter. Reagan presenterte i Geneve et forslag til Gorbatsjov om å kutte 50% i strategiske atomraketter, og han opprettholdt sitt gamle forslag om å kvitte seg totalt med mellomdistanseraketter i Europa.²³⁴ Dermed prøvde Reagan faktisk å realisere sine gjentatte uttalelser om nedrustning. På hjemmebane hadde Reagan stilt en rekke krav til forhandlinger med Sovjet, men slik det nå fremstod var tonen en helt annen.

²³¹ Ronald Reagan Library, https://www.reaganfoundation.org/bw_detail.aspx?p=LMB4YGHF2&h1=0&h2=0&sw=&lm=berlinwall&args_a=cms&args_b=74&argsb=N&tx=1765, oppsøkt 21.10.2010

²³² Cannon, *President Reagan*, s. 745

²³³ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 181

²³⁴ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 182

Hvordan et 50% kutt i strategiske raketter harmoniserte med Reagans mål om en «margin of safety» kom ikke frem i forslaget, men Reagan hadde tilsynelatende blitt mer åpen for forhandlinger om nedrustning.

Den virkelige prøven på hvor ivrig Reagan var til å gjennomføre betydelige reduksjoner i atomvåpnene kom da Reagan og Gorbatsjov møttes til noe som kunne anses som et hastemøte i Islands hovedstad Reykjavik i 1986. USA, med Reagan i spissen, var ikke forberedt på at dette møte skulle innebære detaljforhandling om nedrustning.²³⁵ Gorbatsjov hadde fortsatt ikke mistet sin skepsis til Reagans SDI, men den sovjetiske lederen virket på tross av dette klar for å komme i gang med nedrustningsarbeidet. Atter en gang var SDI med på å stikke kjepper i hjulene i forholdet mellom de to statslederne. På tross av utfordringer rundt SDI ble det utarbeidet et forslag til en nedrustningsavtale.

Forhandlerne hadde utarbeidet et meget oppsiktsvekkende forslag, et forslag som langt på vei ville realisere Reagans uttalelser om betraktelige reduksjoner av atomvåpen. Et av disse forslagene var å gjennomføre Reagans zero-zero forslag. Dette var ikke det mest oppsiktsvekkende forslaget. Forhandlerne hadde utarbeidet et forslag hvor USA og Sovjet i løpet av en 10 års periode skulle kvitte seg med alle strategiske atomvåpen. Forslaget var knyttet opp mot ABM-avtalen. ABM-avtalen skulle forlenges med 10 år. I løpet av de første 5 årene skulle 50% av de strategiske atomvåpnene kuttes, og i løpet av de neste 5 årene skulle man kutte de siste 50%.²³⁶

Forslaget var ikke uten problemer. Gorbatsjov uttalte at forslaget som var lagt frem måtte knyttes opp mot SDI. SDI skulle i løpet av disse 10 årene kun forskes på i laboratorier. Reagans motforslag var at USA og Sovjet forholdt seg til ABM-avtalen i 10 år, og i løpet av denne perioden gjennomførte kuttene i de to 5 års periodene. Hans posisjon la ingen begrensninger på forskningen på SDI. Slik sett var de statslederne inne på samme spor, men avstand ble skapt av Reagans beryktede SDI.²³⁷

Reagan fortalte Gorbatsjov klart og tydelig at han ikke kom til å legge begrensninger på SDI. Han var av den oppfatning at Gorbatsjovs forslag ville bety slutten for SDI.²³⁸ Gorbatsjov, på sin side, var like hardnakket på at hvis SDI ikke ble begrenset til laboratorier, ville ikke Sovjet inngå noen avtale. De to statslederne maktet ikke å komme til enighet i løpet av Reykjavik-toppmøtet. Selv om det ikke ble noen avtale fantes det grobunn for dialog. Forslaget om mellomdistanserakettene var fortsatt levende.

Reykjavik-møtet kunne i utgangspunktet vise hvor langt Reagans var kommet i sin villighet

²³⁵ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s. 217

²³⁶ Fitzgerald, *Way Out There In The Blue*, s. 348

²³⁷ Fitzgerald, *Way Out There In The Blue*, s. 348

²³⁸ Lettow, *Ronald Reagan And His Quest*, s.225

til å redusere mengden atomvåpen. Utfordringen var at møtet også viste hvor bundet Reagan var blitt at sitt SDI. Reagan fortalte at han hadde lovet det amerikanske folket SDI.²³⁹ Siden han hadde gitt dette løftet, kunne han ikke bryte det. Visjonen om et fremtidig forsvar mot raketter kunne på den måten sette en stopper for en fremtidig reduksjon av atomvåpen gjennom forhandlinger. Gjennom sitt ønske om å forsvare USA mot atomangrep, gjorde han samtidig ønsket om betraktelig nedrustning mindre oppnåelig. Reagan var på mange måter fanget i sitt eget nett.

Det kan selvfølgelig være at Gorbatsjov viste at Reagan ikke kom til å sette begrensninger på SDI, og derfor lovet mer enn han hadde til hensikt å holde. Resultatet ble uansett at USA og Sovjet ikke kom til noen enighet om nedrustning av strategiske atomvåpen på Reykjavik-toppmøtet. SDI hadde på mange måter virket mot sin hensikt, nemlig å redusere antall atomvåpen.

Selv om Reagan og Gorbatsjov ikke lyktes i å komme til enighet om de strategiske atomvåpnene var det i det meste fremgang når det gjaldt mellomdistanseraketter. På slutten av 1987 undertegnet de to supermaktene en avtale om å kvitte seg totalt med mellomdistanserakettene, den såkalte INF-avtalen (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty).²⁴⁰ Dermed hadde Reagan, slik som han ved gjentatte anledninger tidligere hadde sagt, gjennomført betydelige reduksjoner av atomvåpen. Ikke nok med det, han hadde fått gjennomslag for sitt forslag om en «zero-zero» løsning. Reagan kan ikke tilskrives den fulle æren for at «zero-zero» til slutt ble en realitet. Ved å ikke knytte mellomdistanserakettene opp mot SDI var det til syvende og sist Gorbatsjov som realiserte Reagans forslag.²⁴¹

Uansett hadde Reagan fullført en avtale som resulterte i en betydelig reduksjon av atomvåpen. På tross av dette hadde USA og Sovjet fortsatt enorme mengder atomvåpen, det være seg både interkontinentale og sjøavfyrte raketter. Reagans SDI skapte fortsatt gnisninger mellom de to supermaktene, men Sovjet så ut til å ha forsonet seg med tanken og fremstod etter hvert ikke like bekymret for det fremtidige rakettforsvaret.²⁴²

Etter undertegnelsen av INF-avtalen gjennomførte ikke Reagan-administrasjonen flere nedrustningsavtaler med atomvåpen. START avtalen kom ikke til å bli fullført i løpet av Reagans regjeringstid. Den ble signert først under George H. W. Bush. Dermed var det kun mellomdistanserakettene Reagan maktet å redusere etter to endte presidentperioder. INF-avtalen innebar en betydelig reduksjon av verdens atomvåpen, men selv om den var viktig, var verden fortsatt like usikker med tanke på de atomvåpnene som gjenstod. Reagan hadde lovet både opprustning og nedrustning, og dette ble også resultatet. Det kunne derimot se ut til at det var

²³⁹ Fitzgerald, *Way Out There In The Blue*, s. 349

²⁴⁰ Lettow, *Ronald Reagan And his Quest*, s. 211

²⁴¹ Peter J. Wallison, *Ronald Reagan The Power Of Conviction And The Success Of His Presidency*, Westview press, Boulder Colorado, 2003, s. 69

²⁴² Fitzgerald, *Way Out There In The Blue*, 2000, s 408

opprustningen som hadde trukket det lengste strået da Reagan gikk av som USAs president.

Oppsummering

Hvorvidt Reagan hadde til hensikt å lansere en visjon om et fremtidig rakettforsvar i begynnelsen av 1983 fremstod som mer eller mindre usannsynlig hvis en fulgte Reagans offentlige uttalelser. I løpet av de første månedene av sitt tredje år som president kunne det derimot se ut til at Reagan, i samarbeid med sine medhjelpere i *Joint Chiefs of Staff*, var i ferd med å endre på dette. Den 23. mars 1983 lanserte Reagan hva han mente ville forandre USAs atomstrategi til det bedre. Selv om Reagan ønsket å gå bort fra MAD-teoriens rammer, ville USA fortsatt styrke sine strategiske våpen. For som Reagan selv poengterte, hans SDI kom til å ta lang tid å gjennomføre, hvis det i det hele tatt lot seg gjøre. Selv om Reagans SDI tale gav opphav til uttrykk som «Star Wars» og lignende, forklarte Reagan aldri i løpet av talen hvordan hans visjon skulle se ut. Det mest påfallende med hele talen var hva som faktisk ble sagt. Reagans visjon var et system som skulle eliminere trusselen fra strategiske atomvåpen, ikke alle atomvåpen. Som med MX / Peacekeeper-rakettene skulle ei heller SDI være et forhandlingskort. Reagans standhaftighet rundt et prosjekt som mer eller mindre kun eksisterte på papiret fremstod til tider nærmest som uforklarlig. Gjentatte ganger hadde Reagan uttalt at atomvåpnene måtte reduseres. Det må også nevnes at Reagan ofte i samme vending ville produsere flere og nyere atomvåpen.

Da Reagan for første gang møtte en leder fra Sovjetunionen, var det nedrustning som stod på programmet. I forholdt til tidligere uttalelser kunne det virke som om Reagan hadde gjennomgått en betydelig forandring i sitt syn på forhandlinger med sovjeterne. I tiden etter SDI lanseringen kom Reagan for første gang til å snakke med en sovjetisk leder, og han begynte også å gjøre handling ut av side tidligere uttalelser om nedrustning. På tross av at det ikke manglet på initiativ for å komme frem til en løsning på atomspørsmålet valgte Reagan gang på gang å skyve disse til side for å beskytte sitt SDI. Til slutt maktet Reagan og Gorbatsjov å komme frem til en avtale som Reagan tidligere hadde foreslått, fjerningen av mellomdistanserakettene. INF-avtalen, slik den fremstod, kunne tolkes som en seier for Reagan og USA, men til syvende og sist fremstod den mer som en symbolsk handling. Selv om en klasse atomvåpen var fjernet, besatte USA og Sovjet fortsatt nok våpen til å tilintetgjøre hverandre flere ganger. SDI derimot virket mer som en fjern drøm enn nærstående virkelighet. For en president som skulle skape nedrustning gjennom opprustning, seilte sistnevnte frem som vinneren, på tross av mange gode intensjoner.

7 Reagan, atomvåpen og SDI – konklusjon

Da president Ronald Reagans tid i det hvite hus var over, stod flere utfordringer uløst. Sovjetunionen hadde fortsatt ikke opphørt å eksistere. Atomvåpnenes rolle var uforandret, noe som ikke så ut til å endres i uoverskuelig fremtid. På toppen av dette var SDI, Reagans «kjæledegge», ikke i nærheten av å bli en realitet. På tross av at Reagans prestisjeprosjekt ikke hadde latt seg materialisere hadde Reagan etter forhandlinger med Sovjet og Gorbatsjov, undertegnet INF-avtalen i 1987. Hvis en så på det store bildet kunne avskaffelsen av disse mellomdistanseraketene fremstå som en dråpe i havet. Selv om det bare var en dråpe, kunne INF-avtalen likevel ansees som en suksess. USA og Sovjetunionen hadde gjennom forhandlinger faktisk kommet til enighet om nedrustning, noe som i seg selv fremstod som en seier. Reagan hadde som kjent tidligere ikke hatt stor tiltro til avtaleinngåelser med Sovjetunionen.

Reagan hadde ved sin inntreden lovet å styrke det amerikanske forsvaret. Dette hadde han da også klart å gjennomføre, dog med noen mangler. Det største av disse uoppfylte ønskene var selvfølgelig SDI, som på tross av Reagans sterke vilje, ikke hadde kommet nærmere å bli en realitet. SDI kom etter Reagans avgang til å bli kraftig nedjustert. USA trakk seg fra ABM-avtalen i 2002. Landet har imidlertid fortsatt ikke utviklet et forsvar mot interkontinentale raketter.

SDI kunne på mange måter fremstå som den endelige løsning på problemene atomvåpnene stilte verden ovenfor. Hvis atomvåpnenes kraft ikke lenger var til stede, ville muligheten til å utslette alt liv på jorden ved et «tastetrykk» forsvinne. På tross av målene som SDI kunne realisere, møtte prosjektet stor motstand. Dette var ikke bare opplagt motstand fra Sovjetunionen, men også fra vitenskapsmenn innad i USA. SDI ville, ifølge disse vitenskapsmennene, ikke gjøre verden tryggere. Prosjektet kunne snarere gjøre muligheten for en konvensjonell krig større. Det fantes også andre argumenter som levnet SDI liten tiltro, blant annet hva som ville skje i det øyeblikket USA begynte byggingen av et slikt system. Hvis Sovjet følte seg tilstrekkelig truet ville det være mest fornuftig å angripe før systemet var ferdig, slik at landet ikke plutselig fremstod som forsvarsløst. Slik sett kunne SDI skape flere problemer enn det løste.

USA, med Reagan i spissen, kom heller ikke til å stanse sin produksjon av atomvåpen mens landet ventet på resultater fra SDI. Dermed befant verden seg fortsatt i MAD-teoriens grep. Reagan selv så ikke ut til å ha noen intensjon om å avskaffe USAs atomvåpen før SDI ble ferdig, og det var

ingen garanti for at atomvåpnene ville forsvinne selv med et ferdigstilt SDI. Som Reagan selv hadde fortalt var datoen for en ferdigstillelse av SDI umulig å forutsi. Det var heller ikke gitt hvordan en fremtidig president ville forholde seg til rakettforsvar og atomvåpen, hvis SDI en gang ble utviklet.

Ønsket Reagan å kvitte seg med atomvåpnene?

Hvorvidt Reagan ønsket å kvitte seg med atomvåpnene, fremstår ikke direkte klokkeklart. Reagan snakket tidvis varmt om nedrustning og viktigheten av dette. Han kunne også ved enkelte anledninger fremstå som oppriktig bekymret over konsekvensene av en fullskala atomkrig med Sovjetunionen. Han virket heller ikke å ha tiltro til terrorbalansen som en stabiliserende faktor i forholdet mellom USA og Sovjetunionen. Utfordringen med dette er at selv om Reagan innså at en atomkrig ville ha forferdelige konsekvenser, behøvde ikke dette nødvendigvis å bety at han ønsket å gjøre seg av med atomvåpnene. Å ha moralske kvaler over terrorbalansen kan på mange måter fremstå som et meget fornuftig standpunkt. Tanken på at verden kan gå under i løpet av tiden det tar å sende en strategisk atomrakett kan skremme de fleste.

Utfordringen med Reagan var at han virket å sette denne problemstillingen på hodet. Han forstod tilsynelatende at atomvåpnene var potensielt ødeleggende for verden, men på tross av dette kjempet han stort sett gjennom hele sin politiske karriere med nebb og klør for å utvide USAs atomstyrke. Det som ved første øyekast virket å være Reagan virkelige ønske, var altså ikke å kvitte seg med atomvåpnene. Det som fremstod som mest fremtredende, var at Reagan ønske å kvitte seg med Sovjetunionens atomvåpen. Reagan fryktet, allerede før sin tiltredelse som president, at USA var i ferd med å bli underlegen i antall atomvåpen. Fremfor å komme med et ønske om å kjempe for en tilsvarende reduksjon i Sovjets atomvåpen var Reagans målsetning i begynnelsen av sin presidentperiode å gå i gang med en opprustning som ville overgå Sovjets. Denne opprustningen skulle etter hvert gi USA en sikkerhetsmargin av atomvåpen. Denne sikkerhetsmarginen skulle sikre at landet, for nærmest evig fremtid, ikke skulle bli nummer to i en verden hvor det å være nummer to angivelig var likt med å tape.

Et bilde på Reagans tvetydighet rundt atomvåpen kan en finne i hans uttalelser, eller kanskje i mangelen på uttalelser. Når Reagan snakket om atomvåpen, var det ved de fleste anledningene snakk om både opp- og nedrustning. En av utfordringene med disse uttalelsene var når en skulle begynne nedrustning. I begynnelsen av Reagans presidentperiode var målet at nedrustningsforhandlinger med Sovjet skulle starte når USA hadde opparbeidet seg en tilstrekkelig sikkerhetsmargin av atomvåpen. Gjennom disse uttalelsene meldte det seg flere spørsmål. Reagans mål om en tilstrekkelig sikkerhetsmargin hadde ikke noe klart tidsperspektiv. Han poengterte selv i

1982 at en slik situasjon, hvor en sikkerhetsmargin hadde blitt oppnådd, fort kunne ta et tiår. Dette ville bety at Reagan ikke lenger satt ved makten når denne marginen var oppnådd. Hvis Reagan selv ønsket å avskaffe atomvåpnene, eller i det minste gjennomføre hva han selv kalte «betraktelig» nedrustning, skulle en tro at tidsrammen for dette ville være innen hans egen periode som president.

Manglende forklaring på hva denne «betraktelige» nedrustningen betød, kan også peke i retning av at Reagan ikke egentlig hadde noen oversikt over hvordan han eventuelt skulle gjøre seg av med atomvåpnene. Det kan selvfølgelig være at Reagan ikke ønsket å fortelle alt hva USA foretok seg av vurderinger når det kom til nedrustningsforhandlinger. På den andre siden var Reagan tydelig på å forklare hvor mye USA skulle ruste opp. Dette ble best vist gjennom Reagans uttalelser om MX / Peacekeeper-rakettene, hvor antallet raketter som skulle bygges, ble presentert som 100 raketter. Hvis målet virkelig var å ruste ned, eventuelt å kvitte seg med atomvåpen fullstendig, ville det være rimelig å anta at mengden som skulle rustes ned ble fremstilt like konkret.

Zero-Zero forslaget for mellomdistanserakettene kan trekkes frem som et eksempel på hvorvidt Reagan virkelig ønsket å avskaffe atomvåpnene fullstendig. Dette forslaget ble fremmet allerede i hans første presidentår. Spørsmålet her var hvorvidt Reagan virkelig mente alvor med dette forslaget. Ved å innta en posisjon som den Reagan-administrasjonen gjorde, kunne det virke som om målet virkelig var å gå inn for en nullvisjon. Ett poeng med denne forhandlingsposisjonen var at USA ikke hadde noe å tape. Sovjet hadde allerede raketter utplassert i Europa, mens USA ikke hadde noen. Det verste som kunne skje for USA var at landet etter to-steps-forhandlingene måtte utplassere raketter, men avgjort av hvilke resultat landene kom frem til. USA, med Reagan i spissen, hadde i utgangspunktet heller ikke noe å tape hvis forhandlingene drøyde.

Mellomdistanserakettene kunne ikke true USA direkte.

Det faktum at Sovjetunionen var den eneste av de to partene som allerede hadde mellomdistanseraketter utplassert i Europa betydde at en zero-zero løsning ikke trengte føre til noen nedrustning for USA i det hele tatt. Det faktiske resultatet ville ha blitt at USA fortsatte med opprustningen hjemme, mens Sovjet måtte kutte. Selvfølgelig var Zero-Zero visjonen, når den endelig ble undertegnet i 1987, det en kunne kalle en «betraktelig» nedrustning. Utfordringen var at Reagan først og fremst tok opp igjen denne forhandlingsposisjonen under sine møter med Gorbatsjov, og ikke tidligere sovjetledere. Avtalen kom derimot ikke til å påvirke Reagans produksjon av raketter med lang større rekkevidde hjemme i USA.

Reagan kom ikke til å kjempe mindre for nye og mer presise atomraketter for å forsvare USA, selv om antallet atomraketter i Europa ble færre. Reagan forklarte også at MX / Peacekeeper-rakettene ikke skulle være forhandlingskort. Det som da kunne bli en realitet, hvis MX / Peacekeeper-rakettene noen sinne ble ferdige, var at USA fikk 1000 nye stridshoder som kunne true

Sovjetunionen mens Sovjet mistet sin trusselmulighet i Europa. En slik økning i atomstyrken, en økning som det ei heller skulle forhandles om, fremstår ikke som forenlig med en visjon om å gjøre slutt på trusselen eller i siste instans kvitte seg med atomvåpnene.

Problemet blir å forstå hvorfor Reagan til stadighet snakket om nedrustning. Nedrustning fremstod som viktig for Reagan, men resultatet av uttalelsene samsvarte ofte ikke med realiteten. Det var først under møtet i Reykjavik at Reagan tok virkelig tak i nedrustning. Frem til dette møtet hadde han kun uttalt seg om muligheten for nedrustning. I Reykjavik ble det for første gang i Reagans presidentkarriere gjennomført faktiske forhandlinger, direkte med motparten. Dermed hadde han gått fra en posisjon fra å ikke stole på sovjeterne, til å diskutere betydelige nedrustning med dem. Det som dermed fremstår som en mulig forklaring var at Reagan faktisk hadde en tanke om å ruste ned. Denne tanken om nedrustning virket tidligere å ha måtte vike veien for Reagans opprustningsplaner. Det kunne derfor se ut til at Reagan frem mot møtet i Reykjavik hadde endret holdning til sine tidligere prinsipper om ikke å ruste ned før en sikkerhetsmargin var oppnådd.

Nedrustning gjennom forhandlinger?

Reagans forhandlinger med Sovjetunionen kulminerte med undertegnelsen av INF-avtalen i 1987. Hvorvidt dette var del av en langsiktig plan for å forhandle frem nedrustning, kan det derimot stilles spørsmålsteget ved. Allerede under sin støttetale til presidentkandidat Barry Goldwater i 1964 presenterte Reagan sitt syn på forhandlinger med Sovjetregimet. Veien til en vellykket nedrustningsavtale i 1987 fremstår som lang, og Reagan var heller ikke særlig trofast mot tidligere prinsipper. Reagan fremstod som skeptisk til forhandlinger med sovjeterne. Dette var ikke noe som bare kom til uttrykk i 1964, men også gjennom hans kritikk av flertallet av rustningsforhandlingene USA hadde deltatt i frem til han selv ble president.

Reagan begynte også sin presidentkarriere med å sette høye krav til Sovjet før eventuelle forhandlinger kunne finne sted. Dette kunne svekke tiltroen til at Reagan hadde et dypt ønske om å komme til enighet med Sovjet om atomvåpenreduksjoner. Han måtte selvfølgelig ikke fremstå som for ivrig, da dette antageligvis ville svekke USAs forhandlingsposisjon. Hvis nedrustning oppriktig var målet, ville en likevel kunne anta at Reagan hadde fremstått som mer åpen for diskusjon i begynnelsen av sin presidentperiode. Det tok også lang tid før Reagan møtte en av Sovjet øverste ledere. Dette kan trekkes frem som en indikator på at Reagan ikke nødvendigvis hadde til hensikt å forhandle frem kutt i atomvåpenarsenalene til de to supermaktene. Hyppige dødsfall i Sovjets toppledelse kan selvfølgelig være med å forklare hvorfor personlige forhandlinger ikke inntraff tidligere. Dette betyr dog ikke at Reagan ikke kunne benytte sjansen mens disse sovjetlederne var i

live.

Reagan uttalte at USA kun skulle forhandle fra en sterk posisjon. En sterk posisjon måtte nødvendigvis være en posisjon hvor USA var sterkest. Det kan selvfølgelig være at Reagan var villig til å bruke atomvåpen i sin forhandlingstaktikk, om han eventuelt mislikte atomvåpen – i en «målet heller middelet» situasjon. Utfordringen med denne tanken var Reagans motvilje til å bruke MX / Peacekeeper-rakettene som forhandlingskort. Hvis ideen skulle være en gang å kvitte seg med atomvåpnene, hva var da poenget med å ikke kunne bruke atomrakettene som forhandlingskort? Skulle USA utvikle og utplassere MX / Peacekeeper-rakettene, og så fjerne dem når det eventuelt oppstod enighet mellom USA og Sovjet? Hvordan skulle en komme til enighet når Sovjet måtte forhandle om alt, mens USA ikke skulle gå «all in» fremstår slik sett høyst merkverdig.

Det som kan trekkes ut av dette, var at Reagan i starten av sin presidentperiode muligens ønsket å opprettholde ideen om nedrustning. Selv om han holdt ideen om nedrustning vedlike, behøvde ikke det bety at dette var hva han egentlig ønsket. Nedrustning kunne slik sett være en fane som Reagan kunne holde foran seg for å legitimere opprustningen han gjennomførte – uten at han faktisk hadde til hensikt senere å kutte i den våpenbeholdningen han hadde skapt. Reagan hadde ved en rekke anledninger uttalt at han så for seg å sette i gang et våpenkappløp så kraftig at Sovjet ikke maktet å holde følge. Det var først etter en periode som president at uttalelsene om nedrustning ble mer fremtredende. Slik sett kunne dette peke i retning av at Reagan hadde blitt temmet av sin posisjon, selv om gamle meninger kunne være vanskelig å endre. Reagan selv påstod etter endt presidentkarriere at, «*I'd come to Washington to put into practice ideas I'd believed in for decades.*»²⁴³

Frem til SDI ble lansert var situasjonen at USA fremstod som lite forhandlingsvillige. De forhandlingsposisjonene landet la frem virket ikke å fremme grobunn for en fruktbar dialog. Tvert imot fremstod de som en trenering av forhandlingsprosessen. I tiden etter lanseringen av SDI fikk Reagan se et annet bilde av Sovjet, enn hva han tidlige i presidentperioden hadde opplevd. I månedene etter SDI lanseringen opplevde USA, og verden, Sovjets uforutsigbarhet. Dette kom til syne blant annet gjennom nedskytingen av et koreansk passasjerfly, og ikke minst sovjeternes reaksjon på militærøvelsen *Able Archer* i 1983. Selv om Reagan tidligere, til stadighet, uttalte at målet var å komme frem til nedrustningsavtaler, hadde dette ikke vært i samsvar med virkeligheten.

Det som frem til lanseringen av SID fremstod som den mest åpenbare grunnen til manglende forhandlingsvilje, var Reagans tidsperspektiv. Atomvåpnene skulle angivelig reduseres, men *når* kom aldri frem i klartekst. Forhandlinger skulle ikke finne sted før USA var sterk nok til å presse

²⁴³ Wallison, *Ronald Reagan, The Power of Conviction*, s. xi

Sovjet. Utfordringen med denne posisjonen var at styrken tok tid å bygge opp, og Reagans presidentperiode strakk seg ikke inn i evigheten. Når Sovjet først viste hvor lite som skulle til før landet reagerte, tok det ikke lang tid før Reagan gjorde handling ut av sine tidligere nedrustningsuttalelser. Selv om det først var da Gorbatsjov kom til makten i 1985 at dette ble en realitet, forandret ikke det på det faktum at Reagan nå fremstod som mer forhandlingsvillig enn hva som tidligere hadde vært tilfellet. Selv om Reagan påstod at han kom til Washington med en fastlagt plan, betød ikke det at han ikke måtte tilpasse seg den verdenen han var en del av.

Under Reykjavik-toppmøtet i 1986 viste Reagan hvor langt bort han hadde vandret fra sine tidligere prinsipper om forhandlinger med sovjeterne. Tidlig i sitt første presidentår hadde Reagan uttalt at han kun ville forhandle med Sovjet hvis det utførte en gest, for eksempel trakk seg ut av Afghanistan. I løpet av de 5 årene frem til 1986 syntes dette å ha forandret seg fullstendig. Frem til møtet i Reykjavik hadde Reagan gått fra å ønske at USA skulle besitte en «margin av sikkerhet», i 1983 lansert SDI som skulle sørge for at USA egenhendig skulle kunne eliminere alle atomvåpen, til å forhandle personlig med sovjeterne om fjerningen av alle strategiske atomvåpen. Det som til slutt kom i veien for en avtale i Reykjavik var Reagans eget prosjekt for en avskaffelse av atomvåpnene, SDI. I 1987 var det faktisk Gorbatsjov som la forholdene til rette for at INF-avtalen kunne gjennomføres.

Reagan hadde gått bort fra tidligere uttalelser om å ikke stole på sovjeterne. Han virket også å legge mindre vekt på viktigheten av en «sikkerhetsmargin». Gjennom å sitte ansikt til ansikt med hva Reagan selv hadde påstått var en ondskap i verden», hadde han etter å ha møtt en leder for denne «ondskapen» gått fra å betvile forhandlinger til å selv delta aktivt i disse. Den tidligere atomvåpenforkjemperen virket å ha gjennomgått en transformasjon.

Hvorfor SDI, og hva med nedrustningen?

Reagan hadde tilsynelatende kjennskap til tanken om rakettforsvar lenge før han tiltrådte som USAs president. Allerede i 1981 hadde Reagan og hans menn sørget for at USA skulle se på muligheten for rakettforsvar, slik som blant annet nevnt i NSDD 12. Reagan hadde også informert kongressen om at rakettforsvar ble løpende vurdert av administrasjonen. Gjennom flere offentlige uttalelser kom Reagan inn på rakettforsvar, men det var lite som tydet på at dette skulle bli offisiell amerikansk politikk. Derfor fremstod SDI, da det ble lansert 23. mars 1983, som en overraskelse. Hvorfor Reagan lanserte denne visjonen på dette tidspunktet fremstår som uklart, men det er lite som tilsier at ideen om et rakettforsvar kom ut av det blå.

Spørsmålet blir hvorfor Reagan bestemte seg for å lansere sin visjon om et rakettskjold. Hvis

Reagan allerede hadde en plan for å avskaffe atomvåpnene, hvilken rolle skulle SDI da spille? Reagan hadde som nevnt uttalt at USA skulle oppnå en sikkerhetsmargin innenfor atombalansen. USA skulle også forhandle frem betydelige reduksjoner i atomvåpenarsenalene til begge de to supermaktene. SDI ville i utgangspunktet, hvis det lot seg gjennomføre, være den siste spikeren i kisten til atomvåpnenes skrekke regime. Problemet var at SDI, som så mye annet med Reagans forsvarssatsning, ikke hadde noen klar tidsramme. Hvorvidt SDI i det hele tatt var gjennomførbart var et annet problem. På toppen av dette kunne SDI forstyrre de andre elementene som Reagan holdt gående.

Hvis USA skulle sikre seg en sikkerhetsmargin, måtte det utkonkurrere sovjetisk atomvåpenproduksjon. Hvis USA og Sovjet skulle forhandle frem reduksjoner, var man avhengig av å legge forholdene til rette for dette. SDI, da det ble lagt frem, ville stikke kjepper i hjulene til begge disse tilnærmingene Reagan hadde lagt frem. Med SDI ville USAs satsning på nye atomraketter fremstå som en direkte trussel om å gjøre USA usårbar, samtidig som landet rustet seg opp til å kunne utslette Sovjet. SDI ville også mest sannsynlig gjøre Sovjet lite interessert i forhandlinger, da sovjeterne i teorien kunne forhandle seg til en posisjon hvor de fremstod som forsvarsløse.

Reagan selv poengterte i sin tale 23. mars 1983 at målet var å gjøre de strategiske atomrakettenes impotente og foreldete. Hovedutfordringen, som ellers med Reagans prosjekter, var tidsperspektivet. Det som fremstår som essensen med denne visjonen, var at Reagan ønsket å gjøre noe med atomvåpnene – kanskje til og med kvitte seg med dem fullstendig. SDI kunne gjøre USA uavhengig av andre lands atomstrategier, og slik komme frem til en verden hvor atomvåpnene ikke lenger spilte noen rolle. Slik kunne Reagan få til de betydelige reduksjonene i atomvåpnene han hadde uttalt at han ønsket. Reagan hadde ofte uttalt at han ikke stolte på kommunistene når det kom til overholdelse av avtaler. SDI kunne dermed fungere som en buffer mot Sovjets angivelige overtredelser av avtaleforpliktelser.

Problemet med SDI var at det låste mange av Reagans handlingsalternativer. Som nevnt kunne SDI gjøre Sovjet mindre forhandlingsvillig, noe som også viste seg å bli en realitet i Reykjavik i 1986. I den islandske hovedstaden forsvant en gylden mulighet til å virkelig avskaffe en betydelig andel av de to supermaktens atomvåpenarsenal. Dette skjedde fordi Reagan nektet å gå på akkord med SDI. Det er vanskelig å forklare hvorfor Reagan fremstod som så bastant når det kom til SDI, men hvis USA klarte å komme frem til et system som SDI, ville atomvåpnenes rolle på mange måter være over, uavhengig av forhandlingene mellom supermaktene. For en president som til stadighet uttalte at nedrustning var målet, kunne et slikt utfall virke så forlokkende at andre saker ble tilsidesatt for å oppnå dette målet – enn hvor tidsfjernt det var.

SDI fremstod heller ikke fra Reagans side å være noe annet enn hva han selv mente det skulle være. Selvfølgelig kunne et virkelig rakettforsvar gjøre USA usårbar. I tillegg kunne det imidlertid gjøre faren for en konvensjonell krig større. På tross av de endrede omstendighetene som et rakettforsvar ville føre med seg, fremstod Reagan som lite bekymret for situasjonen som kunne oppstå. For Reagan virket det nærmest som om at man burde ta *hans* ord for god fisk, og heller se det positive fremfor det negative når det kom til SDI. Det kunne i utgangspunktet se ut til at Reagan hadde et noe naivt forholdt til omverdenen. Reagans USA handlet tilsynelatende ikke ut av egeninteresse, men for hele verdens beste. Det kunne virke som om Reagan ikke helt forstod at andre kunne tolke hans initiativ i en annen retning enn det han gjorde selv.

Reagan, en atomvåpenmotstander?

Reagan fremstod i atomspørsmålet som relativt planløs. Før han ble president brukte han det meste av tiden sin på å kritisere sine politiske motstandere, uten selv å legge frem konkrete løsninger. Reagan uttalte, etter han var ferdig som president, at han kom til Washington for å praktisere ideer han hadde trodd på i årevis. Det at han ønsket å praktisere egne ideer burde i utgangspunktet være en selvfølge, men Reagan ville bli nødt til å forholde seg til omverdenen. Omverdenen delte nødvendigvis ikke hans verdensoppfatning. Hva denne verdensoppfatningen egentlig innebar fremstod også til tider som usikkert, men at den gjennomgikk en forandring syntes å være relativt sikkert.

Det som var mest sikkert med Reagan, var at han nærte en dyp forakt for Sovjetunionen, og kommunister generelt. Til tider kunne en få inntrykk av at han ønsket at USA skulle besitte flest mulig atomvåpen, mens man senere kunne tro det motsatte var tilfellet. Fordi Reagan til stadighet kom med uttalelser om atomvåpen, kunne det se ut som om han hadde en klar tanke om hvordan han skulle behandle dette emnet. Problemet oppstår når en ser på disse uttalelsene samlet. Det som da kommer frem, er en blanding av et ønske om at USA skulle være verdens ledende supermakt, samtidig som landet tilsynelatende skulle forhandle frem avtaler om et langt lavere antall atomvåpen – kanskje til og med fjerne atomvåpnene fullstendig.

Reagans igangsettelse av SDI må ansees som et ønske fra hans side om at han virkelig ønsket å gjøre slutt på trusselen fra atomvåpnene. På den andre siden fremstår SDI som et bilde på hvordan Reagan gikk løs på problemer – uten å se det i sammenheng med andre prosjekter han hadde gående. Reagans arbeidsfordeling kunne slik sett skape forvirring. Da Reagan mest sannsynlig kom opp med SDI selv, og lot andre ta seg av detaljarbeidet, ble det vanskelig for han selv å forklare hvordan dette skulle fungere i praksis. At Reagan hadde et ønske om å avskaffe

atomvåpnene virker overhengende sannsynlig. Problemet var, som vist ovenfor, hvordan dette skulle gjøres – og innenfor hvilke tidsperspektiv dette skulle spilles ut.

Bildet jeg står igjen med av Reagan er dermed en mann som satte seg store og meget ambisiøse mål. Hvordan disse målene skulle realiseres fremstod derimot som uklart, og ikke minst ugjennomtenkt. At Reagan antageligvis ønsket å gjøre noe med atomvåpnene, kanskje til og med kvitte seg med dem fullstendig, virker på mange måter troverdig. Hvorvidt dette var fordi Reagan personlig hatet atomvåpen, fremstår ikke som like troverdig. Reagan forstod at atomvåpnene var en kilde til usikkerhet og at de kunne legge verden i grus. På tross av dette virket ikke Reagan fremmed for å produsere disse våpnene for å oppnå det han satt seg fore. Slik sett kan det tenke at han ville bekjempe ondskap med ondskap. Atomvåpnene var kanskje ikke så ille at de ikke var gode for noe.

Reagans hovedproblem var hans egen fremferd. Denne fremferden virket ikke å følge noen fastlagt plan. Han virket i utgangspunktet å ha gått gjennom en forandring i sin presidentperiode. Frem til SDI ble lansert fremstod Reagan som urokkelig med tidligere prinsipper. I perioden etter SDI lanseringen inntraff det imidlertid flere episoder som virket å endre tidligere prinsipper. Nedrustning, som tidligere hadde fremstått mer som retorikk enn noe annet, ble til praksis. Noe av problemet var at Reagan, med SDI, låste mange av sine handlingsalternativer. Holdningen til Sovjet syntes også å endres i møte med dets leder, Gorbatsjov.

Reagan hadde også mest sannsynlig et moralsk kompass, som han fulgte etter beste evne. Et moralsk kompass kan peke i mange retninger samtidig. Det er nå en gang slik at moralen i noen situasjoner ikke alltid kan være ens ledestjerne. Ting skulle likevel gjøres slik Reagan ønsket dem. Disse ønsker kunne ofte ha grobunn i Reagans egen virkelighet – en virkelighet som ikke nødvendigvis stemte overens med verden slik den egentlig var.

Hvordan fremstår den Reagan jeg har funnet i forholdt til den tidligere litteraturen?

Hvordan ser så den Reagan jeg har presentert i denne avhandlingen sammenlignet med blant annet, Lettows, Cannons, D'Souzas og Fitzgeralds. Både Lettow og D'Souza er av den oppfatning at Reagan fulgte en overordnet plan. Selv om denne planen varierer mellom de to, fremstår planperspektivet som fremtredende. Reagan, slik jeg ser han, syntes ikke å følge noen spesiell plan. Reagan hadde nok et overordnet mål om å gjøre noe med atomvåpenspørsmålet, da mest sannsynlig å fremme en reduksjon i antallet atomvåpen. Dette virket imidlertid mer som en løs samling av ønsker og visjoner – ønsker og visjoner som ikke var direkte rettet mot å fullstendig avskaffe atomvåpnene.

Hvis Reagan hadde en overordnet plan som han fulgte, ville det være sannsynlig at han tok sine valg med utgangspunkt i denne planen. Slik jeg ser det fremstår Reagans valg mer som tilfeldige, og ikke rettet direkte inn mot hverken å føre Sovjetunionen på historiens skrothaug, eller å avskaffe atomvåpnene. Dette kan illustreres gjennom Reagans oppbygning av USAs strategiske forsvar, og også hvor villig Reagan var til å forhandle frem nedrustning med Sovjet i Reykjavik. Hvis Reagan hadde en plan om å avskaffe atomvåpnene ville han mest sannsynlig ha utarbeidet en plan som ville realisere dette innenfor hans egen presidentperiode. Hvis han ønsket å føre Sovjetunionen på historiens skrothaug ville han ha fortsatt å presse Sovjet gjennom våpenkappløpet, og ikke gått med på nedrustning – noe som bare ville forlenge Sovjets eksistens.

Ut i fra hva jeg har presentert i min avhandling vil jeg påstå at dette perspektivet ikke nødvendigvis stemmer. I likhet med Lettow vil jeg påstå at Reagan ønsket å gjøre noe med trusselen fra atomvåpnene, men hvorvidt dette var på bakgrunn av et personlig ønske om å avskaffe disse våpnene virker lite sannsynlig. Selv om Reagan så på Sovjetunionen som USAs fremste fiende, virker D'Souzas påstand om at han hadde som mål å tilsidesette og undergrave Sovjet som mindre sannsynlig. Etter hvert som Reagans fikk mer tid i presidentstolen fremstod nedrustning som langt viktigere enn å presse Sovjet i kne.

Denne avhandlingen finner også, slik som D'Souza, at SDI kan tolkes som et uttrykk for Reagans moral. Reagan hadde tilsynelatende vansker med å akseptere MAD, noe han selv påstod. Også Lettows tolkning av SDI, hvor SDI var et virkemiddel for å realisere Reagans visjon om avskaffelsen av atomvåpen, sammenfaller. I denne avhandlingen utgår derimot ikke SDI fra en fastlagt plan Reagan hadde for å avskaffe atomvåpnene, men fremstår mer som en ønskedrøm om en virkelighet Reagan forestilte seg.

I Cannon og Fitzgeralds litteratur om Reagan finner avhandlingen flere likhetstrekk. Reagans optimisme, som Cannon trekker frem for å beskrive presidenten, sammenfaller med funnene i avhandlingen. Reagan virker å ha stor tro på blant annet vitenskapen, og ikke minst USAs evne til å komme frem til løsninger på komplekse utfordringer – slik som blant annet SDI. Avhandlingen finner også, slik som Cannon og Fitzgerald, at Reagan til tider kunne virke noe virkelighetfjern. Selv om min avhandling legger størst vekt på presidentens tidsperspektiv når det kommer til hans forskjellige prosjekter, kan mye av den samme tolkningen legges til grunn for dette perspektivet.

Fitzgerald beskriver videre Reagan som pragmatisk og forhandlingsvillig. Denne holdningen finner også jeg i min avhandling. Tidlig i presidentperioden fremstår Reagan, på tross av uttalelser som tilsier det motsatte, lite forhandlingsvillig. Under Reykjavik-toppmøtet viser imidlertid presidenten vilje til å finne frem til løsninger på atomspørsmålet. Hvis en ser bort fra SDI fremstår

Reagan også som meget pragmatisk.

Mitt bilde av Reagan skiller seg slik sett ikke betydelig fra den tidligere litteraturen. I motsetning til både Lettow og D'Souza finner jeg ikke at Reagan hadde noen veloverveid plan for flere av de valgene han foretok seg. I liket med Cannon og Fitzgerald peker min avhandling mer i retning av at Reagan opererte med ønskedrømmer og forskjellige virkelighetsoppfatninger. Mitt bilde av Reagan blir derfor mer som en samling av den tidligere litteraturen, hvor jeg finner flere likhetstrekk, men også flere forskjeller.

Kilder og Litteratur

Nettbaserte kilder:

Ronald Reagan Public Papers

<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/publicpapers.html>
20 januar 1981 til 19. januar 1989

Ronald Reagans Taler:

<http://reagan2020.us/speeches/>

Følgende taler er hentet fra denne siden:

Your America to be Free, 1957

http://reagan2020.us/speeches/Your_America_to_be_Free.asp, oppsøkt 15.04.2010

Let Them Go Their Way, 1.3, 1975

http://reagan2020.us/speeches/Let_Them_Go_Their_Way.asp , oppsøkt 16.04.2010

The New Republican Party, 6.2, 1977

http://reagan2020.us/speeches/The_New_Republican_Party.asp , oppsøkt 9.3.2010

America's Purpose in the World, 17.3.1978

http://reagan2020.us/speeches/Americas_World_Purpose.asp , oppsøkt 9.3.2010

Ronald Reagans Taler og Debatter:

Presidential Debate in Baltimore (Reagan-Anderson) 21.9 , 1980

<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29407>, oppsøkt 5.5.2010

Presidential Debate with Jimmy Carter, 28.10, 1980

<http://victorian.fortunecity.com/manet/404/rg/pdc.htm>, oppsøkt 6.5.2010

To Restore America, 31.3, 1976

http://www.pbs.org/wgbh/amex/presidents/40_reagan/psources/ps_restore.html, oppsøkt 15.04.2010

The Creative Society, 19.4, 1966

<http://www.freerepublic.com/focus/news/742041/posts>, oppsøkt 20.04.2010

Republican National Convention Acceptance Address, 17.7, 1980

<http://www.americanrhetoric.com/speeches/ronaldreagan1980rnc.htm>, oppsøkt 5.5.2010

Inaugural Address, 5.1, 1967,

<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/govspeech/01051967a.htm>, oppsøkt, 24.08.2010

Ronald Reagan Library

<http://www.reaganlibrary.com/>

https://www.reaganfoundation.org/bw_detail.aspx

[p=LMB4YGHF2&h1=0&h2=0&sw=&lm=berlinwall&args_a=cms&args_b=74&argsb=N&tx=1765](https://www.reaganfoundation.org/bw_detail.aspx?p=LMB4YGHF2&h1=0&h2=0&sw=&lm=berlinwall&args_a=cms&args_b=74&argsb=N&tx=1765), oppsøkt, 21.10.2010

INF-Treaty

<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/inf1.html>, oppsøkt 15.06.2010

ABM-Treaty

<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html> oppsøkt 16.03.09

National Security Decision Directive (NSDD)

NSDD 12

<http://www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-12.pdf>, oppsøkt 3.06.2010

Litteratur

Baucom, R. Donald 1992. *The Origins Of SDI, 1944-1983*. USA: University Press Kansas

Beilenson, Laurence Wellman 1969. *The Treaty Trap: A History of the Performance of Political Treaties by the United States and European Nations*. Washington: Public Affairs Press

Brinkley Douglas (Ed) 2007. *The Reagan Diaries*. New York: HarperCollinsPublishers

Broad, J. William 1992. *Teller's War, The Top-Secret Story Behind The Star Wars Deception*. New

York: Simon & Schuster

Cannon, Lou 1991. *President Reagan The Role of a Lifetime*. New York: Simon & Schuster

Dallek, Robert 1984. *Ronald Reagan, The Politics of Symbolism*. London: Harvard University Press

D'Souza, Dinesh. 1997. *How an Ordinary Man Became an Extraordinary Leader*. New York: The Free Press

Evans, W. Thomas 2006. *The Education Of Ronald Reagan, The General Electric Years and the Untold Story of His Conversion to Conservatism*. New York: Columbia University Press

Fitzgerald, Frances 2000. *Way Out There In The Blue, Reagan, Star Wars And The End Of The Cold War*. New York: Simon & Schuster

Herken, Gregg 2000. *Cardinal Choices, Presidential Science Advising from the Atomic Bomb to SDI, Revised and Expanded Edition*. Stanford: Stanford University Press

Hey, Nigel 2007. *The Star Wars Enigma, Behind The Scenes Of The Cold War Race For Missile Defence*. Washington D.C.: Photomac Books

Lettow, Paul 2005. *Ronald Reagan And His Quest To Abolish Nuclear Weapons*. New York: Random House

Meese, Edwin 1992. *With Reagan, The inside story*. Washington D. C.: Regnery Gateway

Pemberton E. William 1997. *Exit With Honor; The Life And Presidency of Ronald Reagan*. New York: M. E. Sharpe, Inc

Peterson, Christian 2003. *Ronald Reagan And Anti Nuclear Movements In The United States And Western Europe, 1981-1987*. New York: The Edwin Mellen Press

Reagan, Ronald & Hubble, G. Richard 1965. *Wher's The Rest Of Me? The Ronald Reagan Story*. New York: Karz Publishers

Reagan, Ronald 1990. *An American Life*. New York: Simon And Schuster

Reeves, Richard 2005. *President Reagan The Triumph of Imagination*. New York: Simon &

Schuster

Scheer, Robert 1982. *With Enough Shovels, Reagan, Bush and Nuclear War*. New York: Random House

Skinner, K. Kiron, Anderson, Annelise Anderson, Martin & Foreword By Shultz, P. George (Ed) 2003. *Reagan, A Life In Letters*. New York: The Free Press

Skinner, K. Kiron, Anderson, Annelise Anderson, Martin & Foreword By Shultz, P. George (Ed) 2001. *Reagan, In His Own Hand*. New York: Simon & Schuster

Wallison, J. Peter 2003. *Ronald Reagan The Power Of Conviction And The Success Of His Presidency*. Boulder: Westview Press

Yager M. Edward 2006. *Ronald Reagan's journey, Democrat to Republican*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc